

บทบาทของรัฐบาลภายใต้รัฐธรรมนูญ บัญญัติ (ภายหลังการเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ
ภายในประเทศ พฤษภาทมิฬ) ส่วนที่ 2

1. สถานการณ์ทางการเมือง

นับตั้งแต่คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ที่มีชื่อย่อว่า คณะ รสช. ทำการ
ปฏิวัติเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 ปรากฏว่าตลอดปี พ.ศ. 2534 เหตุการณ์ดำเนินไป
อย่างสงบ โดยคณะ รสช. ได้มอบอำนาจการบริหารประเทศให้แก่รัฐบาลชุดนายอำเภอ
บัญญัติ และแต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติขึ้นมาทำหน้าที่ในด้านนิติบัญญัติ และยกร่างกฎ
หมายรัฐธรรมนูญฉบับถาวร เพื่อนำมาใช้แทนรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรฉบับที่คณะ รสช.
ตราขึ้นมาใช้ชั่วคราว

เนื่องจากคณะ รสช. ต้องการไว้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือในการสืบทอดอำนาจของตน
จึงถูกองค์กรประชาธิปไตยที่ต่างต่างหลายครั้ง แม้จะมีการแก้ไขให้เป็นไปตามที่ประชาชนเรียก
ร้องบ้าง แต่ประชาชน ก็ยังไม่พอใจในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งประกาศใช้
เมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2534 หลังจากนั้นรัฐบาลจึงได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 22
มีนาคม 2535 ปรากฏว่าก่อนที่จะมีการเลือกตั้งทั่วไป ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อก่อตั้งพรรคการเมือง
เมืองขึ้นใหม่ คือ พรรคสามัคคีธรรม คณะผู้ก่อตั้งพรรคสามัคคีธรรม ประกอบด้วยอดีตรัฐมนตรี
ผู้แทนราษฎรจากพรรคการเมืองต่างๆ อาทิ นายณรงค์ วงศ์วรรณ อดีตนายกรัฐมนตรี เป็น
หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม นายพินิจ จันทรสุรินทร์ นายสวัสดิ์ คำประกอบ นายเฉลิมพันธ์
ศรีวิกรม์ น.ต. ฐิติ นาคกรพรพ (อดีตนายกทหารอากาศผู้ใกล้ชิดของพล.อ.อ. เกษตร โรจนนิล
ผู้บัญชาการทหารอากาศ) ฯลฯ เนื่องจากพรรคสามัคคีธรรม เป็นพรรคที่ถูกจัดตั้งขึ้นมา เพื่อเตรียม
การไว้สำหรับการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอก สุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการ
ทหารบก และรองประธานสภา รสช. ซึ่งมีได้ลงสมัครรับเลือกตั้ง จึงต้องอาศัยพรรคสามัคคี
ธรรม เป็นฐานรองรับและสนับสนุนการขึ้นสู่อำนาจ เพราะมีความเป็นไปได้สูงที่พรรคสามัคคีธรรม

จะได้เป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้ง¹ ซึ่งผลจากการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อ วันที่ 22 มีนาคม 2535 ก็เป็นไปตามความคาดหมาย โดยพรรคสามัคคีธรรมได้รับเลือกตั้งมากที่สุดจำนวน 79 คน พรรคชาติไทย 74 คน พรรคความหวังใหม่ 72 คน พรรคประชาธิปัตย์ 44 คน พรรคพลังธรรม 41 คน พรรคกิจสังคม 31 คน พรรคประชาธิกรไทย 7 คน พรรคเอกภาพ 6 คน พรรคราชฎ 4 คน พรรคปวงชนชาวไทย 1 คน พรรคมวลชน 1 คน² และในวันเดียวกันนั้นได้มีการประกาศแต่งตั้งสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 270 คน มีสัดส่วนจากสาขาอาชีพต่าง ๆ ดังนี้คือ³ ทหาร (ประจำการ) 130 คน ทหาร (นอกราชการ) 16 คน ตำรวจ (ประจำการ) 3 คน ตำรวจ (นอกราชการ) 2 คน นักธุรกิจ 56 คน ข้าราชการประจำ 22 คน ข้าราชการบำนาญ 12 คน รัฐวิสาหกิจ 6 คน นักวิชาการ 8 คน สื่อมวลชน 3 คน ฝ่ายแรงงาน 4 คน อาชีพอิสระ 8 คน

ในการดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปสิ้นสุดลง พรรคสามัคคีธรรม ซึ่งได้รับเลือกตั้งเข้ามา เป็นจำนวนมากที่สุดจึงเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล โดยมีพรรคร่วมรัฐบาล อีก 4 พรรคประกอบไปด้วย พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิกรไทยและ พรรคราชฎ มีคะแนนเสียงรวมทั้งสิ้น 195 เสียง พรรคฝ่ายค้านประกอบด้วยพรรคความหวังใหม่ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคพลังธรรม พรรคเอกภาพ พรรคปวงชนชาวไทย และพรรคมวลชน มีคะแนนเสียงรวม 165 เสียง กระแสข่าวการจัดตั้งรัฐบาลหลังการเลือกตั้งครั้งนี้ค่อนข้างสับสน เพราะหลังจากทราบผลการเลือกตั้งในคืนวันที่ 22 มีนาคม 2535 ตัวแทนของพรรคการเมือง 5 พรรคได้ไปร่วมประชุมร่วมกับบุคคลสำคัญของสภา รสช. ที่บ้านรับรองของกองทัพอากาศ โดยตกลงในหลักการว่าจะร่วมกันจัดตั้งรัฐบาลและจะมอบตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้แก่บุคคลภายนอกหรือ

¹ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ปีที่ 37, ฉบับที่ 48 (12-18 พฤษภาคม 2534), หน้า 8.

² สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ปีที่ 38, ฉบับที่ 43 (29 มีนาคม - 4 เมษายน 2535),

หน้า 5.

³ มติชนสุดสัปดาห์, ปีที่ 13, ฉบับที่ 598 (25 มีนาคม 2535), หน้า 2.

คนกลาง คือ พลเอก สุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และรองประธานสภา รสช. แต่การเจรจายังหาข้อยุติไม่ได้ การจัดตั้งรัฐบาลจึงมีการเปลี่ยนแปลงโดยพรรคร่วมรัฐบาลทั้ง 5 พรรค ได้ประกาศสนับสนุนนายณรงค์ วงศ์วรรณ หัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม ซึ่งเป็นหัวหน้าพรรคที่มีคะแนนเสียงมากที่สุดให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ก็ต้องประสบความล้มเหลว เมื่อมีการเสาะข่าวออกมาว่านายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นผู้ที่เคยถูกรัฐบาลสหรัฐห้ามเดินทางเข้าประเทศ เพราะมีรายชื่ออยู่ในบัญชีผู้พัวพันกับการค้ายาเสพติด ซึ่งประเด็นนี้ทำให้นายณรงค์ วงศ์วรรณ ตกเป็นเป้าโจมตีจากพรรคการเมืองอื่นๆ และคนในวงการทั่วไปอย่างหนัก และเมื่อทางสหรัฐโดยนางมาร์เกต ทัดไวเลอร์ โฆษกกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐ แถลงยืนยันออกมาว่า นายณรงค์ วงศ์วรรณ เคยได้รับการปฏิเสธจากสหรัฐในการออกหนังสือวีซ่า เข้าเมืองในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2534 ตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองและการกีดกันชาติ มาตรา 212 เอ.(2 ซี.) ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ว่า ห้ามบุคคลที่มีส่วนพัวพันหรือมีข้อสงสัยว่ามีส่วนพัวพันกับการค้ายาเสพติดและสิ่งทีผิดกฎหมายเดินทางเข้าสหรัฐ สถานะของนายณรงค์ วงศ์วรรณ ก็ยังมีปัญหามากขึ้น

* การที่นายณรงค์ วงศ์วรรณ มีอาจับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เนื่องจากถูกสหรัฐอเมริกาคัดค้านห้ามเดินทางเข้าประเทศ เพราะเกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติดนั้น นับเป็นปรากฏการณ์ครั้งแรกที่ประเทศมหาอำนาจมีบทบาทในการยับยั้งบุคคลบางคนมิให้มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไทยไม่ว่าบทบาทดังกล่าว เป็นไปโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม จะเห็นได้ว่าสังคมไทยได้พัฒนาเป็นสังคมเปิดที่มีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับสังคมทุนนิยมโลก ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีมิใช่ตำแหน่งนักการเมืองธรรมดา หากแต่เป็นตำแหน่งที่เบ็ดหน้า เบ็ดตาของบ้านเมือง บัดนี้โครงสร้างและสภาพแวดล้อมของตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไม่เพียงแต่จะได้รับผลกระทบจากรูปแบบของระบอบการเมืองการปกครองเท่านั้น หากทว่ายังได้รับผลกระทบจากการแทรกแซงของรัฐบาลประเทศมหาอำนาจและพลัง เศรษฐกิจทุนนิยมโลกอีกด้วย.

นายณรงค์ วงศ์วรรณ ได้พยายามต่อสู้ปกป้องตนเองอย่างสุดความสามารถ แต่ทว่า กระแสต่อต้านโจมตีไม่ไหว จึงตัดสินใจเลิกเล่นการเมืองจะเป็นนายกรัฐมนตรี และแถลงว่า พรรคสามัคคีธรรมกับพรรคพันธมิตรจะร่วมกันสนับสนุนให้พล.อ.สุจินดา คราประยูร เป็นนายกรัฐมนตรี ถ้ามีการพิเคราะห์กันให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่าการเสนอชื่อนายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นเพียงการตกลงเพื่อลดกระแสต่อต้านนายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งที่คาดว่าจะขยายตัวรุนแรง แต่เมื่อรูปการณ์เป็นไปในลักษณะที่ประชาชนเห็นว่านายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งไม่มีความเหมาะสม การจะเชื่อเชิญบุคคลภายนอกหรือคนกลาง เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนก็ยังไม่สายเกินไป

1.1 รัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร

ในวันที่ 7 เมษายน 2535 พลเอก สุนทร คงสมพงษ์ ประธานสภา รสช. จึงได้นำชื่อ พลเอก สุจินดา คราประยูร ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายเพื่อโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี โดยมีพรรคการเมือง 5 พรรคร่วมคณะรัฐบาล คือ พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย พรรคประชากรไทย พรรคกิจสังคม พรรคราษฎร มีรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลพลเอก สุจินดา จำนวน 48 คน เป็นรัฐมนตรีในโควตาคนกลางที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง 9 คน มีภูมิลำเนาอาศัยของคณะรัฐมนตรี ดัง (ดูในตารางที่ 5.1)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.1 จำนวนรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร จำแนกตามภูมิลำเนาอาชีพ (พ.ศ. 2535)

ภูมิลำเนาอาชีพ	จำนวน	%
1. ข้าราชการทหารและตำรวจ	5	10.2
1.1 ทหารบก	2	4.1
1.2 ทหารเรือ	-	-
1.3 ทหารอากาศ	2	4.1
1.4 ตำรวจ	1	2.0
2. ข้าราชการพลเรือน	4	8.2
3. นักธุรกิจ	31	63.3
4. พลเรือนอื่นๆ	9	18.4
5. รวมทั้งสิ้น	49	100.0
6. ข้าราชการรวม (1+2)	9	18.4
7. พลเรือนรวม (2+3+4)	44	89.8

จะเห็นได้ว่าในขณะที่รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุนมีรูปลักษณะเป็นรัฐบาลเทคโนโลยี โดยที่มียุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนเป็นสำคัญ แต่รัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร กลับมีรูปลักษณะแตกต่างจากรัฐบาลนายอานันท์ เป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะเหตุว่า รัฐบาลพลเอกสุจินดา มีรัฐมนตรีที่มาจากระบบราชการเพียง 18.4% แต่มีรัฐมนตรีจากกลุ่มพ่อค้านายทุนถึง 63.3% ดังนั้นรูปลักษณะของรัฐบาลสุจินดา จึงคล้ายคลึงกับรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ อันเป็นรัฐบาลที่คณะ

ร.ส.ช. ได้ทำการปฏิวัติรัฐประหารโดยการอ้างเสา เหตุลี้ลับห้าประการ หนึ่งในนั้นก็คือ เรื่องการ
 ปล่อยราชทูตวังหลวงของรัฐบาลพล เอกชาติชาย แต่เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่าในคณะรัฐบาลของ
 พล เอกสุจินดา กลับปรากฏว่ามีบุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีในรัฐบาลของพล เอกชาติชาย 1
 จำนวน 14 คน และรัฐบาลชาติชาย 2 จำนวน 17 คน ซึ่งก็มากถึง 21 คนที่ร่วมอยู่กับรัฐบาล
 พล เอกสุจินดา คิดเป็นร้อยละ 42.9 ของจำนวนรัฐมนตรีในรัฐบาลใหม่ และได้ปรากฏว่ามีนักการ
 เมืองที่ถูกคณะกรรมกรตรวจสอบทรัพย์สินประกาศว่ามีทรัพย์สินร่ำรวยผิดปกติมา เป็นรัฐมนตรี
 หลายคนคือ

1. นายมนตรี พงษ์พานิช รองนายกรัฐมนตรี (พรรคกิจสังคม)
2. นายสุชน ชามพูนท รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (พรรคชาติไทย)
3. นายวัฒนา อิศว์เหม รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (พรรคชาติไทย)
4. นายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม (พรรคชาติไทย)
5. นายเสนาะ เทียนทอง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม (พรรคชาติไทย)
6. นายชูชีพ หาญสวัสดิ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (พรรคชาติไทย)

การที่พล เอกสุจินดา ได้เคยกล่าวไว้ก่อนการเลือกตั้งว่าจะไม่รับตำแหน่งใดๆ และมา
 กลับคำในดอหลังรับ เป็นนายกรัฐมนตรีจึงถูกกล่าวหาว่า "เสียสัตย์เพื่อชาติ" และการที่รัฐบาล
 พล เอกสุจินดา ประกอบด้วยพรรคการเมืองที่เคยถูกคณะ ร.ส.ช. ระบุว่าทุจริตคอร์รัปชันและมีนัก
 การเมืองที่ถูกประกาศว่าร่ำรวยผิดปกติร่วมอยู่ในคณะรัฐบาล แสดงให้เห็นว่าการยึดอำนาจของ
 คณะ ร.ส.ช. มิได้มีเจตนาที่จะทำเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติหรือ เพื่อปกป้องสุขภาพการเมือง
 ที่เต็มไปด้วยปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมืองในสมัยรัฐบาลพล เอก ชาติชาย แต่ผู้มี
 อำนาจในคณะ ร.ส.ช. ต้องการที่จะเข้ามามีอำนาจทางการเมือง เสียเองและยังมีเจตนาที่จะอาศัย
 รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือเพื่อสืบทอดอำนาจต่อไป โดยการร่างและจัดทำรัฐธรรมนูญในลักษณะผูก
 ขาดอำนาจโดยข้าราชการประจำ แทนที่จะผสมผสานพลัง 2 ฝ่ายคือ ข้าราชการประจำกับนัก
 การเมือง ให้ได้เข้ามาใช้อำนาจร่วมกันเหมือนเช่นรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 ที่ถูกล้มล้างไป

นอกจากนี้ยังได้แต่งตั้งวุฒิสมาชิกที่ล้วนแต่เป็นพรรคพวกตน และมีสัดส่วนของข้าราชการประจำ โดยเฉพาะทหารจำนวนมากถึง 130 คน คือ เกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด 270 คน เพื่ออาศัยวุฒิสภาเป็นฐานค้ำจุนอำนาจให้กับรัฐบาล ความผิดพลาดของคณะ ร.ส.ช. ดังกล่าวนั้น ทำให้คณะ ร.ส.ช. หมกมืดความชอบธรรม การเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอก สุจินดา จึงเกิดกระแสคัดค้านต่อต้านอย่างค่อเนื่อง จนเป็นเหตุให้เกิดการลุกฮือของประชาชนในเหตุการณ์วันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 อันเนื่องมาจากความไม่พอใจในร่างรัฐธรรมนูญที่สืบทอดอำนาจให้กับคณะ ร.ส.ช. และพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงเจตนาที่จะเข้ามายึดครองอำนาจการเมืองแต่เพียงฝ่ายเดียวของคณะ ร.ส.ช. กระแสต่อต้านนี้ไม่เพียงแต่ได้รับการสนับสนุนและเข้าร่วมของพรรคฝ่ายค้าน ได้แก่ พรรคพลังธรรม พรรคความหวังใหม่ พรรคเอกภาพ พรรคประชาธิปไตย เท่านั้น หากแต่ที่สำคัญเป็นอย่างมากคือ การแสดงความคิดเห็นของกลุ่มพลังปัญญาชนประชาธิปไตย และกลุ่มธุรกิจระดับกลางหรือที่เรียกกันว่า "มือมือนือ" เนื่องจากกลุ่มธุรกิจนี้ยอมไม่ได้ที่จะให้ทหารเข้ามามีอำนาจทางการเมืองอีกต่อไป เพราะจะทำให้กลุ่มพวกเขาต้องสูญเสียผลประโยชน์ทางธุรกิจการค้า⁵

1.2 วิฤตการณ์พฤษภาคม

"อำนาจทุกอย่างที่ได้ถูกมอบหมายให้กับใครก็ตามด้วยความไว้วางใจให้กระทำกิจการใดโดยถูกจำกัดโดยวัตถุประสงค์อันหนึ่ง เมื่อใดก็ตามที่จุดประสงค์นั้นถูกยกเลิกหรือปฏิเสธความไว้วางใจนั้น (the trust) ต้องหมดไปโดยปริยายและอำนาจที่ได้รับมานั้นก็จะกลับไปสู่เจ้าของผู้เคยมอบหมายมา แล้วแต่เจ้าของจะมอบให้ใครใหม่"

⁵สนใจโปรดดู วรวิทย์ เจริญเลิศ, "ชนชั้นกลางกับเหตุการณ์พฤษภาคม : ฝ่ายประชาธิปไตยหรือรัฐปฏิการ." ใน ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย, สังคีต พิริยะรังสรรค์ และนาสูก พงษ์ไพจิตร, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 117-142.

ใครก็ตามที่พวก เขาคิดว่าดีที่สุดในความปลอดภัยและมั่นคงของชีวิตและทรัพย์สิน
ของพวกเขาเอง”

John Locke

ท่ามกลางเสียงวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลชุดพล.อ.สุจินดา คราประยูร อย่างหนัก ปรากฏ
ว่าทางฝ่ายรัฐบาลได้ยืนยันว่ามีสิทธิที่จะบริหารประเทศตามกฎหมายรัฐธรรมนูญทุกประการ ทั้งนี้
เพราะรัฐธรรมนูญไม่ได้ห้ามบุคคลภายนอกเป็นนายกรัฐมนตรี ส่วนการเอาหมากการเมืองที่ถูกยึด
ทรัพย์สินมาเป็นคณะรัฐมนตรีร่วมรัฐบาลนั้น ก็เพราะได้มีการแก้ไขประกาศคณะรัฐ.ฉบับที่ 26 ให้
คดีนี้ ไปสิ้นสุดที่ศาลฎีกา และศาลยังไม่ได้พิพากษา จึงถือว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์ในขณะที่มีการแต่งตั้ง

วันที่ 6 พฤษภาคม 2535 พล.อ.สุจินดา คราประยูร แถลงนโยบายต่อรัฐสภา แต่ใน
ขณะเดียวกันบรรดาพรรคการเมืองฝ่ายค้านซึ่งประกอบด้วยพรรคความหวังใหม่ภายใต้การนำของ
พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ, พรรคประชาธิปัตย์ ภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย, พรรคพลังธรรม
ภายใต้การนำของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง และพรรคเอกภาพภายใต้การนำของนายอุทัย พิมพ์
โชน ได้รวมตัวกันแสดงปฏิกิริยาต่อต้านโดยเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง
และให้แก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้เป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์แบบ และเหตุการณ์ประท้วงเพื่อคัดค้าน
นายกรัฐมนตรีที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งก็เริ่มขึ้น โดยมีเรืออากาศตรีฉลาด วรจักร อดีต สส.
จังหวัดตราด พรรคประชาธิปัตย์ ได้เริ่มอดอาหารประท้วงรัฐบาลชุดพล.อ.สุจินดา คราประยูร
ตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน 2535 เป็นต้นมา ทางด้านองค์กรต่างๆ ก็แสดงความเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาล
ชุดพล.อ.สุจินดา คราประยูร เช่น นางประทีป อึ้งทรงธรรม (ฮาดะ) แห่งมูลนิธิดวงประทีป,

นี่เป็นคำกล่าวของ John Locke ที่พูดถึงสิทธิในการปฏิวัติของประชาชนเมื่อ
รัฐบาลใช้อำนาจไปในทางที่ไม่เหมาะสม ดู สุรินทร์ พิศสุวรรณ, "สิทธิ : บทวิเคราะห์ความคิด
ทางการเมืองของจอห์น ล็อค" ในปรัชญาการเมืองสมัยใหม่, สมบัติ จันทรวงศ์, บรรณาธิการ
(กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2521) หน้า 133.

คณะกรรมการพรรค เพื่อประชาธิปไตย ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการอิสระ, อาจารย์มหาวิทยาลัย และวิไลน์ศึกษา, สหพันธ์วิไลน์ศึกษาแห่งประเทศไทย เป็นต้น

มีการอภิปราย และจัดชุมนุม⁷ ต่อต้านรัฐบาลหลายครั้งหลายหน และในที่สุดก็นำไปสู่ทศวรรษด้วยการเรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญรวม 4 ข้อคือ

1. ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา (จากเดิมที่ให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา)

2. ในการประชุมรัฐสภาสมัยสามัญสมัยที่สองของปี ให้สามารถพิจารณาเรื่องอื่นๆ ได้ (จากเดิมที่ห้ามยื่นญัตติทุกชนิด รวมทั้งญัตติขอเปิดอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลด้วย)

3. ลดอำนาจวุฒิสภา เหลือเพียงการทำหน้าที่ยับยั้ง-กั้นการร่างกฎหมายที่เสนอจากสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น (จากเดิมที่ให้อำนาจวุฒิสภามีสิทธิ์ยื่นญัตติ, เสนอร่างกฎหมาย, ออกเสียงในวาระสำคัญ เช่นการเปิดอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล และมีสิทธิ์ยื่นญัตติขกถามรัฐบาลโดยไม่ต้องร่วมกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร)

4. ให้นำนายกรัฐมนตรีมาจากการเลือกตั้ง

ต่อข้อเรียกร้องนี้ พล.อ.สุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรี ยืนยันจะไม่ลาออก และขอทำหน้าที่บริหารประเทศต่อไป เพราะเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญ หากจะให้มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต้องทำตามกติกาที่ถูกต้อง คือมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญด้วยวิถีทางในรัฐสภาเท่านั้น อย่างไรก็ตามการที่รัฐบาลหรือผู้ปกครองได้เน้นย้ำให้ทุกคนเคารพ เชื้อเพลิง และปฏิบัติตามกฎหมายของรัฐ โดยให้เหตุผลว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ยุติธรรมแล้วนั้น ในความเป็นจริงอาจเป็นผลดีหรือผลร้ายแก่สังคมอื่นๆ ก็ได้ เพราะบางกรณีจะพบว่าผู้ปกครองหรือกลุ่มที่ปกครองได้มุ่งที่จะออกกฎหมายเพื่อผลประโยชน์ของตนและกลุ่มตน และยังประกาศว่าสิ่งที่พวกเขาได้กำหนดขึ้น (ผลประโยชน์ของ

⁷นั่นคือได้เกิดการรวมตัวของกลุ่มชนในรัฐสภาและเพื่อเป้าหมายทางการเมือง สนใจเรื่องอื่นและความแตกต่างของกลุ่มคน ผู้ชน มวลชน มหาชน ตุ พัทธา สายหู, กลไกของสังคม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 169-191.

พวกเขาเอง) เป็นสิ่งที่ดี ที่ถูกต้องสำหรับผู้อยู่ใต้ปกครอง และสำหรับประชาชนที่ไม่เห็นด้วยและมีปฏิกิริยาต่อต้าน พวกผู้ปกครองก็จะกล่าวหาว่ามีพฤติกรรมที่ผิด ละเมิดกฎหมายต่างๆ นานา ทั้งๆ ที่กฎหมายที่ออกมามุ่งสนองประโยชน์ส่วนตนมิได้มุ่ง เพื่อคุณประโยชน์ส่วนรวม โสเครตีส (Socrates) ยังได้เคยชี้ให้เห็นว่าบางครั้งผู้ปกครองก็กระทำผิด และการที่ผู้ปกครองบังคับให้ประชาชนเคารพกฎหมายหรือกระทำตามคำสั่งก็อาจกลายเป็นผล เสียแก่รัฐและตัวผู้ปกครองเอง ได้^๕ ทำนองเดียวกับกรณีของพล เอกสุจินดาที่มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยที่ขาดความชอบธรรม และเป็นที่ประจักษ์ชัดชนิดปราศจากข้อกังขาว่ากระบวนร่างตลอดจนเนื้อหาของรัฐธรรมนูญฉบับปี 2534 นั้นกำหนดขึ้นมาเพื่อการสืบทอดอำนาจของพล เอกสุจินดาและคณะทหารสข. เอง จริงอยู่ที่ว่านายกรัฐมนตรีนั้นมิจำเป็นต้องมาจากการเลือกตั้งเสมอไป หากประชาชนมีประชามติ เช่นนั้น แต่รัฐธรรมนูญฉบับปี 2534 ไม่เคยได้รับการขอความเห็นชอบจากประชาชนเลย^๖ แต่พล เอกสุจินดา กลับอ้างความชอบธรรมตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งความชอบธรรมนี้จะมีได้อย่างไรในเมื่อรัฐธรรมนูญฉบับนี้ร่างขึ้นโดยกลุ่มบุคคลที่เป็นสมุนและบริวารของตนเอง

เหตุการณ์ดังกล่าวจึงทำให้เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 เป็นเดือนแห่งความวุ่นวายทางการเมือง และนำไปสู่ความรุนแรงโดยฝ่ายต่อต้านรัฐบาลได้รวมตัวกันเป็นสมัชชาอันมีประชาชนเป็นใหญ่ จัดการชุมนุมกันขึ้น และพล.ต.จำลอง ศรีเมือง หัวหน้าพรรคพลังธรรมได้ประกาศร่วมอดอาหารประท้วงรัฐบาลสมทบกับเรืออากาศตรีฉลาด วรจักร อีกคนหนึ่ง มีการจับกลุ่มมาชุมนุมประท้วงโดยมีประชาชนมาจากทั่วสารทิศภายใต้การนำขบวนชุมนุมโดยพล.ต.จำลอง ศรีเมือง พล.ต.จำลอง เป็นบุคคลที่มีเสน่ห์และพลังเร้าพลังทางการเมือง (Political appeal) ที่แผ่เร้นอยู่ในบุคคลิกที่ค่อนข้างสมถะ จึงทำให้ในช่วงเวลานี้มีบุคคล เลื่อมใสศรัทธาและรัก เป็น

^๕ ดู สมบัติ จันทรวงศ์, ความน่าหวาดด้วยอุดมรัฐของเพลโต (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 57.

^๖ และถ้าจะว่ากันไปแล้วบรรดารัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ ที่ได้ถูกยกร่างขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ในประเทศไทย ก็ล้วนต่างไม่เคยผ่านการขอความเห็นชอบจากประชาชนทั้งสิ้น.

จำนวนมาก คนที่มาช่วยชุมนุมจึงมีทั้งผู้ที่ต้องการเรียกร้องประชาธิปไตยร่วมกับกลุ่มคนที่รักและศรัทธาพล.ต.จำลอง^๑ และเมื่อวันที่ 17-21 พฤษภาคม พ.ศ.2535 ได้เกิดเหตุร้ายขึ้นเมื่อมีผู้ชุมนุมกันบนถนนราชดำเนินกลางปะทะกับทหาร, ตำรวจ จนมีผู้บาดเจ็บ, เสียชีวิต ตลอดจนได้ถูกจับกุม เป็นจำนวนมาก^๒ ซึ่งในจำนวนนั้นก็มีพล.ต.จำลองรวมอยู่ด้วย ตัวเลขที่เป็นทางการระบุว่าผู้เสียชีวิตมีจำนวน 47 คน ส่วนผู้บาดเจ็บมีหลายร้อยคน^๓ แต่ตัวเลขของฝ่ายที่ชุมนุมประท้วงรัฐบาลระบุว่ามีผู้สูญหายซึ่งอาจเสียชีวิตและถูกขนศพไปทิ้งอีกนับร้อยคน นอกจากนี้สถานที่สำคัญของทางราชการยังได้ถูกวางเพลิงจนเกิดความเสียหายเป็นอันมาก^๔ ในช่วงนี้ธุรกิจที่ได้รับผลกระทบในทันทีก็คือสถาบันทางการเงิน โดยที่เจ้าหน้าที่ของธนาคารผู้หนึ่งได้เปิดเผยว่า "พอทหารเริ่มยิงก็มีผลกระทบทันที มีลูกค้ามากถอนเงินออก เพราะไม่แน่ใจว่าเงินอยู่ในธนาคารจะปลอดภัยหรือไม่ เพราะแบงก์คือธนาคารทหารไทยซึ่งเป็นของทหาร ประชาชนก็กลัวว่าทหารจะมาเอาเงินไปใช้ในทางที่ไม่ถูกต้อง รวมทั้งมีข่าวว่าได้มีบุคคลบางกลุ่มขนเงิน 300 ล้าน

^๑จำลอง ศรีเมือง, ร่วมกันสู้ (กรุงเทพฯ : ธีระการพิมพ์, 2535), หน้า 98.

^๒สัมภาษณ์ พ.ต.ท.คมสันต์ โยธคล, สารวัตรสอบสวน(หัวหน้างาน) สถานีตำรวจนครบาลบางเสาธง, 16 กันยายน 2537.

^๓สัมภาษณ์ พ.ต.อ.วุฒิ พัวเวส, รองผู้บังคับการฝ่ายอำนวยการ กองบัญชาการตำรวจภาค 2 จ.ชลบุรี, 20 กันยายน 2537.

^๔จากข้อมูลที่ได้รับมาซึ่งมีความคลุมเครือเกี่ยวกับเรื่องของการวางเพลิงเผาสถานที่สำคัญทางราชการ อย่างไรก็ตามในการศึกษานี้ได้ต้องการที่จะสรุปว่าใครคือผู้ผิดในเหตุการณ์ในครั้งนี้ ใครเป็นผู้วางเพลิงกันแน่ หรือฝ่ายประชาชนที่ชุมนุมประท้วงมีการกระทำที่ผิดกฎหมายหรือไม่อย่างไร เพราะการพิสูจน์ว่าสิ่งใดเป็นจริง (Verification) นั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นสิ่งที่เป็นไปได้โดยสมบูรณ์ ดังนั้นการที่จะสรุปว่าใครคือผู้วางเพลิงหรือประชาชนผิดหรือไม่ จึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้ในเชิงปรัชญาการศึกษาสังคมศาสตร์ แต่อาจจะกระทำได้ด้วยบรรทัดฐานของกฎหมาย ซึ่งเป็นคนละประเด็นกับการศึกษาทางสังคมศาสตร์

บาทหนี้ออกนอกประเทศไปแล้ว และยังมีลูกค้าบางรายเกลียดทหารที่ยังประชาชนนี้เลยไม่อยากใช้บริการอีกต่อไป ทำให้สภาพคล่องของธนาคารเริ่มมีปัญหา แคมธนาคารยังถูกขู่วางระเบิดอีก¹²" นอกจากนี้บรรดาธนาคารและตลาดเงินทุนต่างๆ ก็ได้ประสบกับปัญหาเดียวกัน

พล.อ.สุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรี ได้ระบุว่าการเกิดเหตุร้ายครั้งนี้เป็นเพราะมีกลุ่มผู้ไม่ประสงค์ดีแทรกแซงและก่อความสงบสุขในบ้านเมือง จึงจำเป็นต้องใช้มาตรการเด็ดขาดเพื่อรักษาความสงบ แต่อย่างไรก็ตาม การปะทะกันจนมาดเจ็บ, เสียชีวิตนั้นรัฐบาลได้พยายามหลีกเลี่ยงจนสุดความสามารถแล้ว เหตุร้ายที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ไม่คาดว่าจะเป็นแต่ถ้าเมื่อพิจารณาประวัติศาสตร์การเมืองไทยแล้วก็จะพบว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีส่วนคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 กล่าวคือในช่วงก่อนและหลังการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของ พลเอกสุจินดา คราประยูร สถานการณ์ของการเมืองไทยเต็มไปด้วยการเรียกร้องทางการเมืองและความขัดแย้งต่างๆ ทั้งในแง่ผลประโยชน์และอุดมการณ์ แต่ก็ไม่สามารถหาข้อยุติลงได้ในระบบที่เป็นอยู่ และพบว่าสภาวะเช่นนี้ของการเมืองไทยไปสอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาการเมืองและความผูกพันทางการเมือง (political development and political decay) ของ Samuel Huntington ที่ว่า ถ้าอัตราความจำเริญทางการเมือง (political modernization) มีสูง กล่าวคือความตื่นตัวทางการเมือง ซึ่งออกมาในแง่ของการแสดงออกและการเรียกร้องทางการเมือง แต่ระดับการพัฒนาการเมือง (political development) ซึ่งได้แก่การจัดตั้งสถาบันทางการเมืองขึ้นมาจัดระเบียบการมีส่วนร่วมหรือความจำเริญทางการเมืองดังกล่าวมีต่ำ

¹²สัมภาษณ์ ศักดิ์ชัย ทองสุโชติ, พนักงานธุรกิจต่างประเทศระดับ 3 หน่วยเรียกเก็บตัวเงินสินค้าออก ส่วนสินค้าออก ฝ่ายการค้าต่างประเทศ ธนาคารทหารไทยจำกัด มหาชน, 12 กันยายน 2537.

ก็จะนำไปสู่ความผูกพันทางการเมืองซึ่งก็ได้แก่ความวุ่นวายและล้มของระบบ¹³

ความจำเริญทางการเมือง ++

ความผูกพัน

การพัฒนาการเมือง --

ความวุ่นวายทางการเมือง

จะเห็นได้ว่ากลุ่มประชาชนที่ชุมนุม เรียกร้องต่อรัฐบาลพล เอกสุจินตานั้นมีความตื่นตัวทางการเมืองสูงและต้องการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านทางพรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่มีอยู่ แต่ด้วยเหตุนอกจากสถาบันทางการเมืองที่มีอยู่ไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ และยังให้การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในลักษณะของมีการจัดตั้งที่ไร้ระเบียบ ตลอดจนไม่สามารถเป็นตัวคั่นระหว่างรัฐบาลกับประชาชนได้ ดังนั้นผลต่าง ๆ ของประชาชนจึงได้พุ่งเข้าหาตัวรัฐบาลโดยตรง และเกิดสภาพเช่นนี้ขึ้นในขอบข่ายที่กว้างขวาง รัฐบาลพล เอกสุจินตาก็ได้เริ่มมีปัญหา มากพออยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรที่จำกัดไม่สามารถตอบสนองต่อการมีส่วนร่วมโดยตรง เช่นนี้ได้ทำให้นำไปสู่ปัญหาและวิกฤตการณ์ทางการเมือง ผลสุดท้ายก็จะทำให้เกิดการล้มเหลวของระบบ ซึ่งสถานการณ์ในช่วงพฤษภาคมนี้จะมีสภาพดังกล่าว เฉกเช่นช่วง 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519

วันที่ 20 พฤษภาคม 2535 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พล.อ. สุจินดา คราประยูร, พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ซึ่งถูกจับกุมขังอยู่ในโรงเรือนพลตำรวจบางเขน เข้าเฝ้ารับฟังกระแสพระราชดำรัสเป็นกรณีพิเศษ โดยมีพล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ รัฐบุรุษและองคมนตรี กับนายสัญญา ธรรมศักดิ์ ประธานองคมนตรี เป็นผู้นำเข้าเฝ้าที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ตั้งความตอหนึ่งว่า

¹³ และนี่คือข้อเสนองของ Samuel Huntington ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในวลีที่ว่า "Political Development and Political Decay สนใจโปรดดู Samuel Huntington, Political order in Changing Society (New Haven : Yale University Press, 1968), pp. 1-92.

"ฉะนั้น ก็ขอให้นำโดยเฉพาะสองท่าน พล.อ.สุจินดา คราประยูร และพล.ต.จำลอง ช่วยกันคิดคือหันหน้าเข้าหากัน ไม่ใช่เผชิญหน้ากัน เพราะว่า เป็นประเทศของเรา ไม่ใช่ประเทศของหนึ่งคน สองคน เป็นประเทศของทุกคน เข้าหากัน ไม่เผชิญหน้ากัน แก้ปัญหา เพราะปัญหามีอยู่ที่เวลาเกิดจะใช้คำว่าบ้า เลือด"

เวลาควมมีการปฏิบัติรุนแรงมันล้มตัวลงท่ายเข้าไม่รู้ว่่าตักันเพราะอะไรแล้วก็จะ แก้ปัญหาอะไร เพียงแต่ว่าจะต้องเอาชนะ แล้วก็ใครจะชนะ ไม่มีทาง อันตรายทั้งนั้น มีแต่แต่ที่คือต่างคนต่างแพ้ ผู้ที่เผชิญหน้าก็แพ้ แล้วที่แพ้ที่สุดก็คือประเทศชาติ ประชาชน จะเป็นประชาชนทั้งประเทศ ไม่ใช่ประชาชนเฉพาะในกรุงเทพมหานคร ถ้าสมมุติว่า เฉพาะในกรุงเทพมหานครเสียหายไป ประเทศก็เสียหายไปทั้งหมด แล้วก็จะมี ประโยชน์อะไรที่จะทนงตัวว่าชนะอยู่ เวลาอยู่บนกองสิ่งสลักหักพัง

ฉะนั้น จึงขอให้นำทั้งสองท่านเข้ามา คือไม่เผชิญหน้ากัน แต่หันหน้าเข้าหากัน และ สองท่านนี้เท่ากับ เป็นผู้นำของฝ่ายต่างๆ คือไม่ใช่สองฝ่าย ฝ่ายต่างๆ ที่เผชิญหน้ากัน ให้ช่วยกันแก้ปัญหาปัจจุบันนี้ คือความรุนแรงที่เกิดขึ้น แล้วก็เมื่อเชี่ยวชาญปัญหานี้ได้แล้ว จะมาพูดคุยกัน ปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรสำหรับให้ประเทศไทยได้มีการสร้างพัฒนาขึ้นมา กลับคืนมาได้โดยดี"¹⁴

จากกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในครั้งนั้น ปรากฏว่าความ รุนแรงและความตึงเครียดทั้งหลายได้ยุติลงอย่างสิ้นเชิง เหตุการณ์ในกรุงเทพฯ เข้าสู่ความสงบ และพล.อ.สุจินดา คราประยูร กับพล.ต.จำลอง ศรีเมือง ต่างออกโทรทัศน์คู่กัน ให้คำยืนยันว่า จะช่วยกันสร้างชาติจากความเสียหายที่เกิดขึ้น พร้อมกับมีการปล่อยตัวพล.ต.จำลองให้เป็นอิสระ

¹⁴ เป็นความตอนหนึ่งในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมี พระราชกระแสรับสั่งให้ยุติการนองเลือด โดยโทรทัศน์ร่วมการเฉพาะกิจได้ทำการแพร่ภาพออก อากาศเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 ดู ไทยรัฐ (21 พฤษภาคม 2535) : 1-3.

จะเห็นได้ว่าถึงแม้ในสถานการณ์ทางการเมืองที่ตึงเครียดและมีความสับสนวุ่นวาย ความคิดเห็นของผู้กระทำทางการเมืองกลุ่มต่างๆ มิได้ตรงกัน อย่างไรก็ตามก็ถึงกลุ่มต่างๆ ก็ยังมีส่วนที่เหมือนกันอยู่บ้างก็คือการยอมรับว่ามีสองสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้วพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตยในเมืองไทยนั้น มีสถานะพิเศษ แล้วก็ไม่ได้คงที่ ไม่ได้มีสูตรสำเร็จ¹⁵ ซึ่งภายใต้เงื่อนไขปัจจุบันมิใช่สถาบันทางการเมืองหากแต่เป็นสถาบันทางวัฒนธรรมในกรณีการเกิดวิกฤตการณ์สูงสุดเช่น 14 ตุลาคม 2516 และพฤษภาคม 2535 ผู้กระทำทางการเมืองทุกๆ กลุ่มที่มีความขัดแย้ง แข่งขัน จึงอำนาจกัน ก็ได้มีความเห็นพ้องต้องกันให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทเป็นกรรมการในการแก้ไขข้อขัดแย้ง ซึ่งจากเดิมที่ประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบจริงๆ ไม่เคยมีอยู่ในการเมืองไทย แต่เราก็ยังมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นประมุขโดยไร้ประชาธิปไตย¹⁶ ซึ่งก็ได้ช่วยให้ภาวะไร้ประชาธิปไตยไม่กลายเป็นภาวะอนาธิปไตยและยังสามารถหยุดยั้งความรุนแรงและอนาธิปไตยได้เป็นระยะๆ เมื่อสังคมไทยได้มาถึงจุดคับคั่งปรากฏการณ์พฤษภาคมปี 2535

แต่อย่างไรก็ตามกระแสต่อต้านรัฐบาลชุดพล.อ.สุจินดา คราประยูร ก็ยังคงมีอย่างรุนแรง พร้อมกับมีการเรียกร้องให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ 4 ข้อ ดังที่เคยเรียกร้องไว้ก่อนหน้านี้ กระแสกดดันรัฐบาลได้เพิ่มขึ้นสูงจนน่าวิตกว่าจะเกิดเหตุร้ายซ้ำสองขึ้นอีก ดังนั้น จึงมีการคิดหาทางออกให้พล.อ.สุจินดา คราประยูร ลาออกจากนายกรัฐมนตรี แต่ก็มีมีการต่อรองกันว่าจะต้องขอพระราชทานนิรโทษกรรมผู้ปฏิบัติหน้าที่ทุกฝ่ายในช่วงเกิดเหตุจลาจล 17-21 พฤษภาคม 2535 เสียก่อน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการคิดบัญชีล้างแค้นกันในภายหลัง และในที่สุดได้มีการขอพระราชทานลดระดับดังกล่าว เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2535 และหลังจากนั้นเพียงหนึ่งวันคือในวัน

¹⁵ ธงทอง จันทรางศุ, "พระบรมเดชานุภาพภายใต้ระบอบประชาธิปไตย 60 ปี," สยามรัฐ (25 มิถุนายน 2535) : 5.

¹⁶ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, กระบวนการที่สับสนใหม่ในการศึกษารัฐ-สังคมสยามท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์เมืองไทยในสิบปีหน้า (ม.ป.ท. 2537), หน้า 25.

ที่ 24 พฤษภาคม 2535 พลเอกสุจินดา คราประยูร ก็ได้แถลงต่อประชาชนประกาศขอลาออก จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ด้วยเหตุผลที่ว่า เพื่อเป็นการแสดงความรับผิดชอบในทางการเมือง และเพื่อให้การแก้ไขรัฐธรรมนูญเป็นไปโดยอิสระ หลังจากพล.อ.สุจินดา คราประยูร แถลงลา ออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว¹⁷ การเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ ก็หยุด และหันมาต่อต้าน การออกพระราชกำหนดนิรโทษกรรม โดยกลุ่มที่เป็นผู้นำในการชุมนุมขับไล่รัฐบาลพล.อ.สุจินดา คราประยูร แสดงความประสงค์ที่จะให้จับกุมตัวผู้สั่งให้ทหาร, ตำรวจทำร้ายร่างกายและฆ่า ประชาชนมาดำเนินคดีตามกฎหมาย

นอกจากนี้สื่อมวลชนในฐานะที่เป็นตัวแทนปากเสียงของประชาชนก็ได้ร่วมกันสะท้อน ความคิดเห็นทั้งหมดต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางบ้างก็ให้เหตุผลอย่างแหลมคม เช่น "การ เทียวถือปืนดาหน้า เข้า เข่นฆ่าคนที่มาชุมนุมกัน เป็นการกระทำที่โง่เขลา เพราะเขาจะฆ่าได้ เพียงตัวบุคคลเท่านั้น หากมีอำนาจความคิดหรือจิตสำนึกของผู้คนได้เลย"¹⁸ บ้างก็สื่อให้เห็น ถึงอารมณ์ของขัง เคียดแค้นดัง "ฝากบอกถึง ณรงค์ วงศ์วรรณ สัมคร สุนทรเวช มนตรี

¹⁷ถึงแม้ว่ารัฐบาลพลเอกสุจินดาจะอยู่ในตำแหน่งที่ค่อนข้างจะสั้น (7 เม.ย - 9 มิ.ย 2535) แต่ก่อนที่จะสิ้นสภาพไปก็ได้มีการปฏิบัติงานแบบ "การทิ้งทวน" ในหน่วยงานต่างๆ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงคมนาคม สنجใจดู วิมลรัตน์ สุขเจริญ, ภาควิชาการ ในยุครัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536), หน้า 52-53.

"ในรอบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา มีการฆ่าหมู่เกิดขึ้นกลางเมือง 3 ครั้ง มีผู้เสียชีวิตที่เป็นทางการร่วม 200 คน แต่ไม่เคยมีแม้แต่จะเอาผู้ทำผิดขึ้นพิจารณาคดีในศาล (อย่าว่าแต่ตัดสินลงโทษ) ประชาชนเราสามารถทำอะไรกับเรื่องนี้ได้บ้าง? นี้แหละเพราะเราไม่รู้ "ข่าวสาร" ว่า "ใครเป็นคนทำ" แต่อย่างไร"

¹⁸เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, "อย่าหนีประชาชน," มติชนสุดสัปดาห์ 616 (12 มิถุนายน 2535) : 54.

พงษ์พานิช ชัยภักดิ์ ศิริวัฒน์ พล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์ บรรหาร ศิลปอาชา มานะ รัตนโกเศศ โดยเฉพาปิยะพันธุ์ วัชรภรณ์ และอภิชาติ หาลำเจียก เราจะไม่ลืมพวกท่านไปตลอดชีวิต สาบานไว้ว่าจะไม่ลืม และไม่มีวันให้อภัย"¹⁰ หรือ "ทรุคต์ร่วงร้องไห้ข้างกองศพ เสียใจเกิดมาผิดที่"²⁰ ที่ได้แสดงให้เห็นถึงภาวะของความท้อแท้สิ้นหวัง

จะเห็นว่า เหตุการณ์ที่ประชาชนลุกฮือขึ้นมา เมื่อวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 หรือที่รู้จักกันในชื่อ "พฤษภาทมิฬ" ต้องจัดว่าเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของการเผชิญหน้ากันระหว่างกำลัง (Force) กับเหตุผล (reason) ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้ว เป็นสิ่งที่ต้องมีอยู่ควบคู่กันไปในทุกสังคมการเมือง แม้ว่าโดยหลักการแล้วสองสิ่งนี้ควรที่จะประสานเข้าด้วยกัน กระทั่งเพลโต (Plato) เขงก็มองโลกในแง่ของความเป็นจริงพอที่จะยอมรับได้ว่า กำลัง เป็นสิ่งที่ทรงพลังจริงและปฏิเสธไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยอมรับว่าลัทธิเหตุผลนั้นปราศจากพลังถ้าหากผู้กำลังตั้งใจที่จะไม่รับฟัง²¹ พฤษภาทมิฬนั้นน่าจะเกิดขึ้นเนื่องด้วยมีสาเหตุมาจากความผิดพลาดของ คณะร.ส.ช. ที่ทำลายล้างเจตนารมณ์ของการยึดอำนาจในข้อที่ว่า เพื่อแก้ปัญหาอุปสรรคกับการพัฒนาประชาธิปไตย ประชาชนสัมพันธ์สนุนการยึดอำนาจในตอนแรกก็ด้วยสาเหตุการทุจริตคอร์รัปชันของรัฐบาลพลเอกชาติชาย เป็นประการสำคัญที่สุด แต่ในการจัดตั้งรัฐบาลของพลเอก สุจินดา ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535 ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองที่เคยถูกคณะร.ส.ช. ระบุมว่าทุจริตคอร์รัปชัน และนักการเมืองที่เคยถูกประกาศยึดทรัพย์ร่วมอยู่ในคณะรัฐบาล แสดงให้เห็นว่า

¹⁰ สนั่นจิตต์ บางสพาน, "ฮ้ายตัวร้าย หลับสบายทุกที," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 51 (30 พฤษภาคม 2535) : 60.

²⁰ พรชัย วิระณรงค์, "ท้ายเล่ม", สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 51 (30 พฤษภาคม 2535) : 72.

²¹ แอล.ซี. แม็คโดแนลด์, ทฤษฎีการเมืองตะวันตกสมัยโบราณและยุคกลาง, แปลโดย สมบัติ จันทรวงศ์ (กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2520), หน้า 6-10.

การยึดอำนาจของคณะ ร.ส.ช. มิได้มีเจตนาที่จะทำเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ หรือเพื่อ กอบกู้สภาพการเมืองที่เต็มไปด้วยปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย แต่ประการใด นอกจากนี้ความรุนแรงในสังคมไทยช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬก็ น่าจะมีส่วนที่เกิดจากความล้มเหลวของระบบศีลธรรมของสังคม หรือ เป็นวิกฤตการณ์ศีลธรรม (Moral Crisis) เพราะสังคมได้สะสมความไม่ถูกต้องมากขึ้นเรื่อยๆ จนถึงจุดวิกฤต ความไม่ถูกต้องได้เกิดขึ้นแทบทุกจุดในสังคมโดยที่ไม่ได้รับความสนใจที่จะแก้ไข²²

ผลกระทบจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ นอกจากจะมีผู้บาดเจ็บ ตาย และสูญหายแล้ว ยัง ได้เกิดความสูญเสียในด้านทรัพย์สินต่างๆ อีกมากมายซึ่งก็เป็นทรัพย์สินทั้งของส่วนราชการ ของรัฐวิสาหกิจ และส่วนบุคคล นอกจากนี้ยังได้เกิดความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศอีกด้วย ความสูญเสียในทางเศรษฐกิจได้มีการประมาณค่าเสียหายอันเป็นผลต่อ เนื่องจากเหตุการณ์ว่ามีมูลค่าถึง 31,100 ล้านบาท²³ ความไม่สงบทางการเมืองได้ก่อให้เกิดความไม่มั่นใจต่อการตัดสินใจทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศ ทำให้แนวโน้มการขยายตัวทางเศรษฐกิจลดลงกว่าที่คาดไว้เดิม ผลกระทบที่มีต่อเศรษฐกิจของไทยมีทั้งระยะสั้นและระยะยาวดังนี้

ในระยะสั้น ภาคเศรษฐกิจส่วนที่ถูกระทบกระเทือนมากที่สุดคือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและธุรกิจโรงแรม ธุรกิจการบิน ซึ่งบุคลากรท่างหนึ่งซึ่งคลุกคลีอยู่ในแวดวงนี้ได้เล่าถึงบรรยากาศ สถานการณ์ และความรู้สึก ที่เป็นผลกระทบจากพฤษภาทมิฬเอาไว้อย่างน่าสนใจว่า

"จากข่าวที่ออกไปทั่วโลก กรุงเทพฯ เหมือนจะเป็นสถานที่ที่น่าสะพรึงกลัวของนักท่องเที่ยว แม้ไปรับนักท่องเที่ยวที่ดอนเมือง บางกลุ่มก็ไม่ยอมลงจากเครื่องบิน และบินต่อ

²² ประเวศ วะสี, บทเรียนจาก 18 พฤษภาคมทมิฬกับการฟื้นฟูประชาธิปไตยบ้านเมือง (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 43.

²³ เขียน ธีระวิทย์, วิกฤตการณ์การเมืองไทย : กรณีพฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 (กรุงเทพฯ : บริษัทพัฒนาพรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด, 2536), หน้า 103.

ไปประเทศอื่นเลย สหามบินก็เจียบเหงา เหมือนกับไม่มีผู้โดยสาร ทางบริษัททัวร์ที่ผมทำงานอยู่ก็ได้รับการยกเลิกจากกรุ๊ปทัวร์ต่างๆ ที่เคยเป็นลูกค้า แต่เนื่องจากช่วงนี้เป็นช่วงที่เริ่มต้นของฤดูโลว์ซีซั่น พอมีเหตุการณ์เช่นนี้มันมากก็ทำให้นักท่องเที่ยวลดน้อยลงไปอีก แต่หลังจากที่ในหลวงออกมายุติเหตุการณ์นี้ และมีข่าวสารเผยแพร่ภาพในหลวงออกไป ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติมีความรู้สึก อบอุ่น และปลอดภัยที่จะกลับมาเที่ยวเมืองไทยอีก"²⁴

นอกจากนั้น สถาบันการเงินและตลาดเงินทุน ธุรกิจส่งเสริมทรัพย์สิน การก่อสร้างที่อยู่อาศัย การผลิตในสาขาอุตสาหกรรม ตลอดจนอุตสาหกรรมส่งออกต่างก็ได้รับผลกระทบในแง่ลบกันทั่วหน้า ส่วนผลกระทบในระยะยาวนั้น ได้แก่ความเสียหายที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจาก ภาพลักษณ์ของประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับเสถียรภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจ โดยจะมีผลต่อการลงทุนจากต่างชาติที่จะลดลงไป ที่ร้ายไปกว่านั้นก็คือสภาพเงินของไทยในสายตาประชาคมโลกที่ทรุดต่ำลง²⁵

สำหรับแนวทางการแก้ไข เพื่อที่จะฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศหลังสภาพวิกฤตเดือนพฤษภาคม ก็ได้มีผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะให้ภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันแก้ปัญหา^{*} ภายใต้อกรอบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴สัมภาษณ์ เตช่า จิตรภักดี, เจ้าหน้าที่บุคคลที่ แผนกท่องเที่ยวภายในประเทศ บริษัท ซี ทัวร์ จำกัด, 14 กันยายน 2537.

²⁵สัมภาษณ์ เอนก เพิ่มวงศ์เสนีย์, หัวหน้าฝ่ายวิเคราะห์ข่าวและเผยแพร่ กองงานโฆษก สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 16 กันยายน 2537.

* เป็นความคตอหนึ่งจากปาฐกถาของ ดร.อำนาจ วีรธรรม ซึ่งได้กล่าวในที่ประชุมการสัมมนาหัวข้อ "ฟื้นฟูเศรษฐกิจไทยอย่างไร" ซึ่งจัดขึ้นที่ศูนย์ประชุมแห่งชาติสิริกิติ์ วันพฤหัสบดีที่ 18 มิถุนายน 2535.

ของการพัฒนาทางการเมืองนำไปสู่ระบอบประชาธิปไตยให้มากขึ้น²⁶ ก็จะทำให้ความเสียหายที่มีคลี่คลายไปได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามก็ตีค่าประเด็นในเรื่องโครงสร้างอำนาจทางการเมืองและการเมืองยังหาข้อยุติไม่ได้ ก็ยังจะเป็นปัจจัยที่คอยถ่วงต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุน นักธุรกิจ และแน่นอนว่าจะส่งผลกระทบต่อ เศรษฐกิจของไทยในภาพรวมต่อไปอีก²⁷

และการล่มสลายของรัฐบาลพลเอก สุจินดา ได้พิสูจน์ให้เห็นสภาพความจริงทางการเมืองของไทยในปัจจุบันประการหนึ่งว่า พลังของประชาชนฝ่ายประชาธิปไตยในประเทศเราได้เติบโตและแข็งแกร่งมากพอที่จะต่อต้านการกลับมาของระบอบ "อำมาตยาธิปไตย" แต่ก็ยังไม่แข็งแกร่งพอที่จะควบคุมดูแลกับการดำเนินงานทางการเมืองของนักการเมืองและพรรคการเมืองนี้อยู่ในครรลองของผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติและประชาชนได้ และนี่ก็เป็นจุดอ่อนของระบอบประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน ซึ่งอาจจะส่งผลให้ระบอบ "อำมาตยาธิปไตย" หวนกลับมาอีกได้ แต่ก็จะเป็นการหวนกลับมาในกรอบอันจำกัด คือ โดยการยอมรับของประชาชน และเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนประการหนึ่ง และเป็นการหวนกลับแบบชั่วคราวและเฉพาะกิจ คือ เพื่อมาวางรากฐานระบบต่างๆ อันจำเป็นต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยของไทยให้แข็งแกร่ง มั่นคง และมีประสิทธิภาพอีกประการหนึ่ง

2. รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน (อานันท์ 2)

สภาพการเมืองทางการเมืองไทยภายหลังจากรัฐบาลของพลเอกสุจินดาสิ้นสุดสภาพไปแล้ว ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของประเทศได้ "ว่าง" ลงอีกครั้งหนึ่ง และยังไม่ทันที่จะมีการดำเนินงาน

²⁶ อารินทร์ นิมมานเหมินทร์, "บทสรุปมาตรการทางการเงินเพื่อการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังวิกฤตการณ์", สยามรัฐฉบับพิเศษ สรุปภาวะเศรษฐกิจครึ่งปี 2535 (มิถุนายน 2535) : 21.

²⁷ สมชาย ภคภาสน์ววัฒน์, "เศรษฐกิจไทยหลังพฤษภาทมิฬ". ใน เลือดเนื้อประชาธิปไตย พฤษภาทมิฬ สดุดีวีรชน, จตุพล บุณยพัทธ์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2535), หน้า 61.

สบสนวนใดๆ เกี่ยวกับเหตุการณ์ความรุนแรงในเดือนพฤษภาคม ตลอดจนความสูญเสียทั้งชีวิต
 ทรัพย์สิน และสภาพจิตใจของประชาชน 5 พรรครัฐบาลเดิมอันประกอบไปด้วย พรรคสามัคคี
 ธรรม พรรคชาติไทย พรรคประชากรไทย พรรคกิจสังคม พรรคราษฎร (ที่เคยสนับสนุน
 พลเอกสฤษดิ์อภัยถาวร เป็นรัฐบาลในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ไม่สงบ) ก็ได้มารวมตัวกันอีกครั้งโดยมี
 พรรคปวงชนชาวไทยของพล.อ.พล เริงประเสริฐวิทย์ เข้าร่วมด้วยชุดเดียวกับสมาชิกภาพที่ขาดไป
 ของ นายเรวัต จินดาพล รวมเป็น 6 พรรค 195 เสียงประกาศสนับสนุน พล.อ.อ. สมบุญ
 ระหงษ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นบทบาทที่ทำราวกับว่าความรุนแรงทางการเมืองในช่วงที่ผ่านมา
 พรรคของพวกเขาเหล่านี้ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องเลยแม้แต่น้อย ซึ่งเป็นการณ์ที่ควรต้องทบทวนโดยไม
 พึ่งเสียงคัดค้านจากใครทั้งสิ้น ดึงดันและบีบบังคับในฐานะที่ ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ เป็นส.ส.สังกัด
 พรรคสามัคคีธรรมให้นำชื่อพล.อ.อ. สมบุญ ระหงษ์ ขึ้นทูลเกล้าฯอย่างรวดเร็ว สภาพการณ์ทาง
 การเมืองครั้งใหม่ที่น่าทึ่งต่อสำนักของ ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ เป็นอย่างยิ่งว่าเขาจะสามารถทำ
 สมาผู้แทนราษฎรให้เป็นเสาหลักแห่งระบอบประชาธิปไตย ได้มากน้อยเพียงใด และในวันที่ 1
 มิถุนายน 2535 จึงมีแถลงการณ์จาก ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ ออกมาเป็นแถลงการณ์ต่ออัยย
 ภาพระแสงพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการ
 เสาะค้ำผากรรมวิธีในการที่จะ "ทำอย่างไรสำหรับให้ประเทศชาติได้มี การสร้างพัฒนา ขึ้นมา"
 และอธิบายเจตนาของประธานสภาผู้แทนราษฎรที่ต้องการเห็น "รัฐบาลที่มุ่งชาติ" อันตรงกับที่
 ศาสตราจารย์นายแพทย์ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี เรียกว่า "รัฐบาลที่มุ่งชาติ" ในฐานะของ
 ประธานสภาผู้แทนราษฎร ดร.อาทิตย์ได้มีข้อเรียกร้องที่มีเหตุผลว่า "ผู้แทนราษฎรไม่สามารถถือ
 ฐานะของตัวเอง เป็นเพียงผู้แทนของกลุ่มประชาชนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดได้อีกต่อไปแล้ว ภาวะการ
 เมืองก้าวมาถึงจุดที่ผู้แทนราษฎรจำต้องถือว่าท่านคือผู้แทนปวงชนอย่างแท้จริงที่ต้องรับผิดชอบ
 สังคมไทยทั้งหมด และต้องตระหนักว่า หากประเทศชาติโดยส่วนรวมไม่สามารถดำเนินไปได้ภาย
 ใต้ภาวะสันติสุข ความเป็นผู้แทนของกลุ่มชนใดกลุ่มหนึ่งก็ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้เช่นกัน"
 และแทนที่จะรีบร้อนในการนำชื่อ พล.อ.อ. สมบุญ ระหงษ์ ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อมีพระบรมราชโอง
 การโปรดเกล้าฯแต่งตั้ง เป็นนายกรัฐมนตรี ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ ได้ยืดเวลาออกไปอีกอย่างน้อย
 ก็ให้ร่างพระราชบัญญัติแก้ไขรัฐธรรมนูญได้ผ่านวาระสาม ขณะเดียวกัน ก็เปิดโอกาสให้ฝ่ายอื่นๆ

นอกเหนือจาก 6 พรรค 195 เสียงได้แสดงความพยายามในการจัดตั้งรัฐบาลและเสนอตัวนายกรัฐมนตรีนอกรอบอื่นอันไม่ใช่ พล.อ.อ. สมบุญ ระหงษ์ บทบาทของ ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ เช่นนี้ย่อมมิใช่บทบาทของคนที่ถูกติดอยู่กับพรรคสามัคคีธรรมแม้ว่าจะ เป็นสมาชิกพรรคและเป็นรองหัวหน้าพรรค หากแต่ เป็นบทบาทที่เหนือกว่าผู้แทนของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หากแต่ได้เรียกร้องให้นักการเมืองได้ลอยตัวเหนือประโยชน์ของกลุ่มเหนือประโยชน์ของพรรค โดยคำนึงถึงสังคมโดยรวมคำนึงถึงปวงชนในขอบเขตทั่วประเทศ

2.1 การเข้ามาสู่อำนาจทางการเมืองของรัฐบาลนายอานันท์ (อานันท์ 2)

ในท่ามกลางแห่งสภาวะทางการเมืองที่ค่อนข้างจะสับสนเพราะไม่รู้ว่าจะใครจะมาเป็นผู้บริหารประเทศกันแน่ เพราะถ้าจะยึดธรรมเนียมปฏิบัติตามระบบรัฐสภา ก็จักต้องยอมให้ผู้นำของเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรได้ขึ้นมา เป็นนายกรัฐมนตรีจัดตั้งรัฐบาลต่อไปและในกรณีนี้ฝ่ายพรรคที่ประกอบเป็นรัฐบาลผสมเดิม ก็ได้เลือกตัวหัวหน้าพรรคชาติไทย พล.อ.อ. สมบุญ ระหงษ์ ให้เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ทว่าเหตุการณ์ได้เป็นไปตามนั้น เพราะว่า ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ (ประธานสภาผู้แทนราษฎร) ได้กราบบังคมทูลให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งบุคคลภายนอกคือ นายอานันท์ ปันยารชุน มาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกวาระหนึ่ง เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2535 เพื่อมาตั้ง "รัฐบาลเฉพาะกิจ" และนายอานันท์ นายกรัฐมนตรีคนที่ 20 ได้ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวโทรทัศน์ว่า เพิ่งรู้ข่าวเมื่อตอน 17.00 น. โดยประธานสภาฯ ได้โทรศัพท์มาที่ทำงาน ขอให้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อความสมานฉันท์ของทุกฝ่าย เพราะขณะนั้นถึงทางตัน คือส่วนหนึ่งมาถูกตามกติกา แต่ไม่ได้ยอมรับจากคนทั่วไป แต่อีกส่วนหนึ่งคนทั่วไปยอมรับ แต่ไม่ถูกตามกติกา

* แต่จากการที่สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แถลงผลการวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับการสำรวจผลกระทบทางสังคมจากเหตุการณ์ความไม่สงบในเดือนพฤษภาคมที่ผ่านมาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องการให้ 5 พรรครัฐบาล เดิมมา เป็นแกนนำ เพื่อจัดตั้งรัฐบาลใหม่.

พร้อมนี้ได้กล่าวถึงภารกิจของรัฐบาลที่ตนเป็นนายกฯ เข้ามาเพื่อควบคุมการเลือกตั้งให้ชาว
 สะอาดและบริสุทธิ์เท่าที่จะทำได้ ส่วนดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์ได้ให้เหตุผลต่อการที่ตนตัดสินใจเสนอ
 ชื่อนายอานันท์ เป็นนายกฯ เนื่องจากไม่ต้องการให้บ้านเมืองวุ่นวาย ขณะบ้านเมืองถึงจุดอุป
 สมควร จึงไม่อยากให้บอบช้ำไปมากกว่านี้ พรรคการเมืองและสส. ทุกคนถึง เวลาที่ต้อง เสียสละ
 ไม่ไข่มุ่งแก่แค้นกัน ขอรับการตัดสินใจ เสนอนายอานันท์นั้น ตนคิดอยู่ตลอดเวลาและฟังคำแนะนำ
 นำจากทุกฝ่าย ความรักต่อพรรคพวกยังคงมีอยู่ แต่ความภักดีต่อชาติบ้านเมืองต้องมีมากกว่า

ในคืนที่พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายอานันท์ เป็นนายกรัฐมนตรีนั้นเอง
 บรรดาผู้นำพรรคการเมืองที่เคยร่วมรัฐบาลของพล.อ.สุจินดา และกำลังหันมาสนับสนุน พล.อ.อ.
 สมบุญให้ได้ เป็นนายกรัฐมนตรี ก็ได้ไปชุมนุมกันที่บ้านของพล.อ.อ.สมบุญ พร้อมกับสื่อมวลชนที่ไป
 รอคอยข่าว เพื่อทำพิธีรับสนองพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ เช่นกัน ซึ่งปรากฏว่าก็ไม่ใช่ไป
 ตามที่ได้คาดเอาไว้ เพราะผู้ที่ได้รับการโปรดเกล้าฯ คือนายอานันท์ บรรดาประชาชนที่ได้ติดตาม
 ข่าวทางสถานีโทรทัศน์ได้เห็น "การรอก่อ" ของกลุ่มบุคคลเหล่านี้แล้วแต่รู้สึก "สัราฎใจ"
 และ "สะใจ" ประกอบกันไป ทั้งนี้เพราะบรรดานักการเมืองในสังกัดพรรคตั้งหน้าพรรคเหล่านี้
 ล้วนแต่มีบทบาทสำคัญในการสร้างสภาพ "น้ำเน่า" ในสังคมการเมืองไทย คนเหล่านี้เกือบทั้ง
 หมดย้ายเงินในการซื้อ เสียง เพื่อที่จะได้เข้ามามีอำนาจทางการเมือง และยัง เลือกที่จะชิงผู้นำ
 ฝ่ายทหารที่กุมกำลังมากกว่าที่จะชิงประชาชน ครั้นเมื่อมีอำนาจก็ใช้อำนาจนั้นในทางที่จะแสวงหา
 ผลประโยชน์ส่วนบุคคลทั้งโดยชอบและมิชอบด้วยกฎหมาย และนอกจากนี้ยังมีส่วนสำคัญในการ
 แข็งขันต่อพลังกดดันในการแก้ไขรัฐธรรมนูญจนนำไปสู่ความรุนแรงในที่สุด

สำหรับผลกระทบจากการแต่งตั้งนายอานันท์นั้น ข่าวจากสื่อมวลชนทั่วประเทศไทย
 รายงานสอดคล้องต้องกันในความเป็นจริงที่ว่า ทุกวงการล้วนชื่นชมยินดีต่อการที่ ดร.อาทิตย์

* และในทางกลับกัน บรรดาผู้นำฝ่ายทหารที่ยึดกุมอำนาจทางการเมืองส่วนใหญ่อำนาจ
 แล้วกลุ่ม เล่าลั่นแต่ชอบคบหาสมาคมและอาศัยอำนาจ เมืองที่มีพฤติกรรมดังที่ได้กล่าวมา เหล่านี้
 โดยนำมาใช้ เป็นฐานอำนาจทั้งสิ้น

อุไรรัตน์ ในฐานะประธานสภาผู้แทนราษฎร เห็นสมควรให้นายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่ง นายกรัฐมนตรี ในยุคที่ชาติบ้านเมืองกำลังแตกแยกอย่างร้ายแรง เช่นทุกวันนี้ และทุกวงการก็เห็นต้องตอกกันว่า การเลือกนายอานันท์หลังจากเกิดกรณีของ เลือด เมื่อ เดือนพฤษภาคมที่ แล้วมา เป็นทางเลือกที่ดีที่สุด ไม่มีทางเลือกอื่นใดที่ดีไปกว่านี้แล้ว และถึงแม้ว่าประชาชน ตลอดจนกลุ่มพลังต่างๆ จะเคยเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้ง ก็ได้ทำการคัดค้านนายอานันท์แต่ประการใด นายสุวธรรม บัณฑิต ซึ่ง เป็นหนึ่งในแกนนำของกลุ่มนิสิตนักศึกษาช่วง พฤษภาทมิฬได้สะท้อนความคิดต่อประเด็นนี้ว่า "ผมคิดว่าคุณอานันท์เป็นคนดี ที่เราจะสามารถเชื่อถือเขาได้"²⁸ ซึ่งถ้าจะว่าไปแล้วจากบทบาทที่ผ่านมาของนายอานันท์ สาธารณะได้ประจักษ์ถึง ปัญญา ความสามารถ ความซื่อสัตย์สุจริต และจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย อันรวมเรียกว่าความดี มาแล้วจึงได้รับศรัทธาและการยอมรับสูง สาธารณะมีความไวต่อความถูกต้องมาก ใครก็ตามไม่ว่าจะเป็นนักการเมือง พระสงฆ์ หรือเจ้านาย ที่สาธารณะคิดว่าขาดความถูกต้องก็จะไม่รัก ไม่เคารพ ไม่ศรัทธา สาธารณะเชื่อว่าคุณอานันท์เป็นคนดีมีศีลธรรม ฉะนั้น เมื่อประกาศชื่อคุณอานันท์ ออกมา คนจึงโห่ร้องต้อนรับกันเกรียวกราวทั้งประเทศ เหมือนดั่งกับ เป็นอำนาจทางศีลธรรมที่จะ นำไปสู่ความสร้างสรรค์ ส่วนอำนาจปืนและอำนาจเงินนำไปสู่ความวิบัติ คุณอานันท์ไม่ได้ลงรับ การเลือกตั้ง แต่ผู้ติดต่อเพื่อประชาธิปไตยให้การยอมรับ เพราะรู้ว่า "เนื้อแท้" ของคุณอานันท์ เป็นประชาธิปไตย ส่วนผู้ที่ได้รับการเลือกตั้ง เป็นผู้แทนราษฎรจำนวนมาก เสียอีกกลับไม่ได้รับการยอมรับ เพราะ "เนื้อแท้" ไม่เป็นประชาธิปไตย "รูปแบบ" อย่างเดียว ถ้าขาดเนื้อหาสาระ หรือไม่มีใจของแท้แล้วนำไปสู่ความวิบัติได้ ในสังคมของเรามีการทำอะไรๆ กันโดย "รูปแบบ" แต่ขาด "เนื้อแท้" กันเป็นอันมาก เป็นส่วนหนึ่งของการขาดศีลธรรมด้วยเหมือนกัน²⁹ ซึ่งจะ

²⁸ สัมภาษณ์ สุวธรรม บัณฑิต, ที่ปรึกษาของสนมท. และผู้ประสานงานแนวร่วม นศ. เพื่อประชาธิปไตย, 20 ธันวาคม 2537.

²⁹ ประเวศ วะสี, ประชาธิปไตย 2535 (กรุงเทพฯ : เรือนแก้วการพิมพ์, 2535), หน้า 142-143.

ว่าไปแล้ว คนไทยเราค่อนข้างจะแยกแยะ "ความถูกต้อง" ได้ชัดเจนซึ่งจะเห็นจากกรณีของ คุณ
 อานันท์ ปันยารชุน แม้ว่าคนไทยทั้งประเทศจะเกลียด รสช. แต่ไม่มีใครเกลียด คุณอานันท์ ซึ่ง
 เป็นนายกรัฐมนตรีที่ รสช. คัดเลือกและแต่งตั้ง³⁰

และความจริง โดยตำแหน่งประธานสภาผู้แทนราษฎร ดร.อาทิตย์ได้ตัดสินใจถูกต้อง
 และชอบธรรมแล้ว เพราะในยามที่ประเทศชาติเกิดวิกฤตร้ายแรง เช่นทุกวันนี้ ผลประโยชน์ของ
 ประเทศชาติย่อมอยู่เหนือผลประโยชน์ของพรรคการเมืองใดๆ รวมทั้งพรรคที่ตนสังกัดอยู่ และ
 สำหรับปัญหาใหญ่หลวงต่อชาติบ้านเมือง เช่นนี้ พรรคการเมืองต่างๆ ก็สมควรที่จะมีนโยบายร่วมกัน
 (bi-partisan) ไม่สมควรถือเอาผลประโยชน์ของพรรคคน ฝ่ายเดียว ผู้แทนราษฎรก็หน้าที่จะ
 เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ของประชาชนทั่วทั้งประเทศ ไม่เฉพาะแค่นั้นเขตที่ตนได้รับเลือกตั้งมา
 เท่านั้น เมื่ออานันท์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งรัฐบาลเฉพาะกิจขึ้นมา ก็
 นำไปสู่ปัญหาที่ว่ารัฐบาลที่จะจัดตั้งใหม่จะชอบธรรมหรือไม่เพียงไร เพราะในระบบการเมือง
 การปกครองไม่ว่าจะใช้รูปแบบอะไรก็ตาม ปัญหาเรื่องความชอบธรรมในการที่ผู้ปกครองจะใช้
 อำนาจในการปกครองจัด เป็นปัญหาสำคัญที่ต้องคำนึงถึงตลอดเวลา ซึ่งความชอบธรรมในความ
 หมายถึงกว้างมีพื้นฐานอยู่บนความ เชื่อที่ว่ารัฐบาลที่สิทธิ์ที่จะปกครอง และผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง
 ขอมรสติและอำนาจการปกครองนั้น ความชอบธรรมจะเกิดขึ้นก็ต่อ เมื่อมีผู้ปกครองสามารถนำ
 นำให้ผู้อยู่ใต้การปกครองมีความ เชื่อและศรัทธาในสถาบัน กระบวนการทางการเมือง กฎระเบียบ
 วิธีการปกครอง การกำหนดและดำเนินนโยบายของรัฐบาลที่เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการ
 การของประชาชนและเป็นข้อผูกพันทางศีลธรรมที่จะต้องปฏิบัติตาม และระบบกระบวนการและ

³⁰ แต่ก็มีกลุ่มคนบางจำพวกที่ไม่เห็นด้วยกับการแต่งตั้งนายอานันท์ นอกเหนือไปจาก
 กลุ่ม 5 พรรครัฐบาลเดิม ก็ได้สะท้อนความเห็นในเชิง เสียดสีและแตกตื่น อาทิเช่น "ขออภัยพร
 ให้นายอานันท์และรัฐบาลของท่านจงมีแต่ความสุขความเจริญไปอีกสาม เดือนหรือสี่ เดือนนี้แล้วกัน
 ครับ" สำนวนใจ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, "ชอยสวนพลู", สยามรัฐ (24 มิถุนายน 2535) : 5.

การตัดสินใจทางการเมืองสอดคล้องกับค่านิยมพื้นฐานที่สังคมยึดถือ³¹

David E. Apter ได้แบ่งฐานที่มาของความชอบธรรมของการปกครองอย่างกว้างๆ ออกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกคือ Consummatory Value ซึ่งหมายถึงความชอบธรรมที่มีแหล่งที่มาจากความเชื่อและค่านิยมซึ่งฝังอยู่ในจิตใจและวิถีชีวิตของสังคมมีลักษณะ เป็นนามธรรม และเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ประเภทที่สองคือ Instrumental Value ซึ่งเป็นความชอบธรรมที่ได้มาจากความสามารถของรัฐบาลหรือผู้ปกครองในการสนองตอบความต้องการทางด้านวัตถุของประชาชน ความสามารถในการแก้ปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนให้หลักประกันในการที่จะมีความเจริญรุ่งเรืองในอนาคต³² จะเห็นได้ว่า เสียงข้างมากของพรรคทั้งห้า (รัฐบาลเดิม) ได้มุ่งแต่ที่จะทำหน้าที่สนับสนุนทหารให้ได้เป็นรัฐบาลเพียงอย่างเดียว ไม่ได้มีความชอบธรรมที่จะอ้างได้เลยว่าตนเป็นตัวแทนหรือผู้รักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้ ในส่วนของการตัดสินใจของทร.ชาติย์ ในการเลือกนายอำนันท์ บันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีจึงเป็นการตัดสินใจที่ชอบธรรม นำมาซึ่งความชอบธรรมในการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายอำนันท์ด้วย นอกไปจากนี้ ผลงานในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายอำนันท์เมื่อครั้งรัฐบาลอำนันท์ 1 ก็เป็นที่ยอมรับ

³¹ สำหรับแนวความคิดเรื่องความชอบธรรมที่สามารถที่จะศึกษาในรายละเอียดได้จาก Max Weber, The Theory of Social and Economic Organization (New York : Oxford University Press, 1947), pp.124-329. S.M. Lipset, Political Man (New York : Doubleday, 1963), p.64. David Easton, A System Analysis of Political Life (New York : wiley, 1967), pp.237-238. Carl J. Friedrich, Man and His Government : An Emperical Theory of Politics (New York : McGraw Hill, 1963), p.234.

³² David E. Apter, The Politics of Modernization (Chicago : chicago University Press, 1965), pp. 43-80.

กันว่า มียิ่งกว่านายกรัฐมนตรีคนใดในระยะ 20-30 ปีมานี้ด้วย เป็นที่ทราบกันว่า คุณสมบัติ
 สำคัญของรัฐบาลอานันท์ 1 อยู่ที่ความซื่อสัตย์สุจริต และความมีประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่ง
 คุณสมบัติสองประการนี้ประชาชนไทยต้องการจากนักการเมืองอย่างที่สุดแต่ก็เป็นสิ่งที่ขาดแคลนอย่าง
 ที่สุดในบรรดานักการเมืองไทยส่วนใหญ่ ความชอบธรรมของรัฐบาลอานันท์ ที่มีความสำคัญสูงสุด
 ต่อประเทศชาติ น่าจะได้แก่ความเชื่อที่ประชาชนมอบหมายให้แก่นายอานันท์ ซึ่งความเชื่อ
 นี้ไม่อาจสร้างได้ ไม่ว่าจะทำรัฐประหารกันอีกสิบครั้งหรือร้อยครั้งก็ตามที่ ความชอบธรรมของ
 รัฐบาลอานันท์ 2 ที่มีอยู่จะทำให้รัฐบาลมีโอกาสอันดีในการแก้ปัญหาต่างๆ อันใหญ่หลวงในทุกวันนี้
 ซึ่งแน่นอนว่าปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะแก้ไข แต่ความชอบธรรมของรัฐบาลอานันท์ตาม
 ที่กล่าวมาแล้ว และความที่ไม่ฝักใฝ่อยู่กับฝ่ายใด ย่อมทำให้ผู้ที่หวังที่จะได้เห็นประเทศไทยเจริญ
 ก้าวหน้าไปตามครรลองประชาธิปไตยได้เห็นความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ความจำกัดของระยะเวลาไม่
 ได้หมายความว่า จะจำกัดประสิทธิภาพในการทำงานเพื่อประเทศชาติ เพราะความบกพร่องเสีย
 หายประการต่างๆ ที่เกิดขึ้นจะแก้ไขได้ก็แต่โดยการมีประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนเท่านั้น เป็น
 เบื้องต้น

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่ารัฐบาลนายอานันท์ 2 เป็นเพียงรัฐบาลรักษาการที่เข้ามา
 บริหารราชการแผ่นดินเพื่อฟื้นฟูชาติ และจัดการให้มีการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์และยุติธรรม นาย
 อานันท์ บัณฑิตยกุล เคยย้ายหลายครั้งในช่วงที่เป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่แล้วว่าจะไม่ยอมกลับมา เป็น
 นายกรัฐมนตรีอีกครึ่งหนึ่ง และยังเตือนสติคนไทยด้วยว่าให้เลิกคิดถึง "อศิวินม้าขาว" จะเข้ามา
 ช่วย กู้ชาติเสียที ควรจะพึ่งตัวเองในการต่อสู้ให้ได้มาซึ่ง ประชาธิปไตย มันเหมือนกับการให้
 ท้ายกับพลังประชาชนให้ก้าวออกมาทำทนายอำนาจทหารที่พยายามเข้ามาผูกขาดอำนาจทางการ
 เมือง จนนำไปสู่การเรียกร้องประชาธิปไตย จนนำไปสู่การนองเลือดครั้งประวัติศาสตร์

การกลับมาครั้งที่สองของนายอานันท์ จึงเป็นเรื่องของการปฏิบัติภารกิจพิเศษ ที่ยัง
 ไม่เสร็จสมบูรณ์ นี่คือการกักตุนสองของบุรุษที่ชื่อ อานันท์ บัณฑิตยกุล ที่มักจะกล่าวกระทบกระ
 เทียบคนไทยอยู่เสมอๆ เมื่อพูดถึงเรื่องการพัฒนาทางการเมืองหรือความคิดทางการเมือง ครั้ง
 นี้เขาเองไม่สามารถจะพูดทำนองนั้นได้อีกแล้ว เพราะประชาชนไทยได้ลุกขึ้นมาสู้ตามที่เขาท้าทาย
 ไว้แล้ว แต่ต้องการ "อศิวินม้าขาว" เชิญนายอานันท์เข้ามา สิ่งนี้จึงเป็นการท้าทายนายอานันท์

ต่อภารกิจครั้งแรกที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์คือ การปฏิรูปการเมือง ทำให้เกิดการเมืองที่โปร่งใส เหมือนกับที่เขาเคยทำสำเร็จมาแล้ว จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง เศรษฐกิจขนาดใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย ด้วยแนวความคิดหลักที่บวกกับการปฏิบัติอย่างจริงจังคือความโปร่งใสและเสรี ซึ่งนายอานันท์เองก็คงจะไม่ได้คาดคิดว่าจะต้องกลับมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง และการกลับมาในครั้งนี้ของนายอานันท์ เขาก็คงอาจถือว่าเป็นเรื่องของอุบัติเหตุทางการเมืองอีกครั้งหนึ่งของชีวิต ภารกิจสำคัญและเร่งด่วนของนายอานันท์ ในการเป็นนายกรัฐมนตรีอุบัติเหตุครั้งที่สอง แตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับครั้งแรก ที่เขาถูกพล.อ.สุจินดา คราประยูร อดีตนายกรัฐมนตรีคนที่ 19 ดัดสินใจเลือกเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีคนที่ 18 ภายหลังการยึดอำนาจการปกครองจากรัฐบาลของพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เหตุผลการมาเป็นนายกรัฐมนตรีของนายอานันท์ทั้งสองครั้ง ที่เหมือนกันอย่างหนึ่งคือนายอานันท์ เป็นคนไทยที่ได้รับการยอมรับในสายตาของต่างประเทศมากที่สุดคนหนึ่งในการยึดอำนาจเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ปีที่แล้ว กับเหตุการณ์ความรุนแรงเมื่อเดือนพฤษภาคม

ทั้งสอง เหตุการณ์ล้วนแล้วแต่เกิดจากฝีมือของนายทหารแห่งกองทัพไทยทั้งสิ้น ภาพพจน์ในต่างประเทศที่มีต่อประเทศไทยเสียหายอย่างมาก และครั้งที่มีความเสียหายรุนแรงมากกว่าครั้งที่แล้ว

ตั้งเฝ้าภารกิจฟื้นฟูชาติในทางการเมือง จึงเป็นเรื่องที่ทำทายนายๆคนใหม่มากกว่า ภารกิจที่สุทางด้านเศรษฐกิจ และบทเรียนจากการเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่แล้ว คงจะทำให้การบรรลุเป้าหมายของภารกิจ ได้ง่ายกว่าเดิมมาก ในขณะที่ภารกิจการปฏิรูปเศรษฐกิจได้เสร็จไปมากแล้ว อย่างไรก็ตามก็มีหลายเรื่องทีเดียว ที่เขาไม่สามารถแก้ไขได้สำเร็จ ในช่วงการเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่แล้ว และเร่งทำเป็นอย่างมากในช่วงท้ายๆ ก่อนการเลือกตั้งวันที่ 22 มี.ค. 2535 แต่สำหรับการยกเครื่องระบบราชการและระบบการเมือง เป็นสิ่งที่ยากเสียยิ่งกว่าการยกเครื่องโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เพราะครั้งที่แล้ว รัฐมนตรีว่าการที่ดูแลกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับงานด้านนี้ ล้วนแล้วแต่ตกอยู่ในมือของคนที่รชช.ส่งเข้ามา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระทรวงมหาดไทย ที่มีพล.อ.อิสสระพงษ์ หนูหยักดิ์ ผู้บัญชาการทหารบกเป็นรัฐมนตรีว่าการ แต่มาในครั้งนี้อุปสรรคใหญ่ที่สุดดังกล่าวได้ลดน้อยลงไปอย่างมาก เหลือแต่นายอานันท์จะเอาชนะระบบราชการมาเพีย

ของมหาดไทยได้หรือไม่ เพราะการจัดการการเลือกตั้ง เป็นเรื่องที่กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบทุกครั้ง ซึ่งนายอำเภอก่อนจะเข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีนี่ ว่ากระทรวงมหาดไทยคือกระทรวงมาเพีย

ถ้าหากจะสรุปว่าเป็นความล้มเหลวของนายอำเภอนั้น ในการปฏิบัติระบบราชการและระบบการเมือง ในการเป็นนายกรัฐมนตรีนี่แล้ว ก็เป็นสิ่งที่เขาเองยอมรับและทำใจได้อยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความพยายามครั้งที่สำคัญ ที่มกฏกษัตริย์เมืองจำนวนมาก มองว่าเป็นเรื่องสูญเปล่าก็คือ การตั้งองค์การกลางเพื่อสอดส่องและดูแลการเลือกตั้ง โดยเสียงบประมาณไป 25 ล้านบาทในช่วงดำเนินการเลือกตั้ง ภารกิจทางการเมืองที่รอนายอำเภอนั้นมาสะสาง ล้วนแล้วแต่เป็นบาดแผลที่เกิดขึ้นจากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มี.ค. ซึ่งเขาเองก็อยู่ในฐานะร่วมรับผิดชอบด้วย ที่ไม่สามารถจัดการเลือกตั้งให้เกิดความบริสุทธิ์ และยุติธรรมได้ตามที่ตั้งเป้าไว้ ทำให้ระดับคุณภาพที่ต่ำของส.ส.ที่ได้มา 360 คน ได้สร้างปัญหาทางการเมืองอย่างใหญ่หลวงมากที่สุดประวัติศาสตร์การเมืองไทย ซึ่งจนนำไปสู่การปราบปรามประชาชนด้วยความรุนแรงในช่วง 17-20 พ.ค. 2535 ของรัฐบาลพลเอกสุจินดาที่หัวหน้าพรรคการเมืองให้ความสนับสนุนอยู่

ในการกลับมาครั้งที่สองของนายอำเภอนั้น จึงมีความแตกต่างโดยสิ้นเชิงจากครั้งที่แล้ว และครั้งนี้แม้จะแวดล้อมที่แตกต่างออกไปอย่างมาก และค่อนข้างไปทางบวก สำหรับการดำเนินงานของนายอำเภอนั้น

ประการแรก รัฐบาลอำเภอนั้นค่อนข้างที่จะปลอดจากอิทธิพลของกองทัพ เพราะเป็นนายกรัฐมนตรีนี่พระราชทานไมให้นายกรัฐมนตรีนี่ของรสช. และนายทหารของกองทัพก็ได้เดินกลับเข้ากรมกองอย่างจำใจไปแล้ว

ประการที่สอง ลำดับความสำคัญของภารกิจมีความชัดเจนกว่าครั้งแรกอย่างมาก ซึ่งครั้งแรกเขาถูกชี้ตัวไว้อย่างมากว่านี่เน้นเรื่องเศรษฐกิจ ในขณะที่เรื่องการเมืองเป็นภาระของรสช. แต่ครั้งนี้ภารกิจหลักคือปฏิรูปทางการเมืองตลอดจนเยียวยาเรียกขวัญคนไทยให้กลับคืนมา โดยที่เศรษฐกิจจะฟื้นตัวได้อย่างทันตาเห็น ก็จากปัจจัยบวกทางการเมือง

ประการที่สาม พลังของประชาชนโดยเฉพาะชนชั้นกลางแบบเดียวกับนายทนายอานนท์ ได้แสดงตัวออกมา อย่างชัดเจนมากกว่าในช่วงที่เขาเป็นนายกรัฐมนตรีในครั้งแรก ซึ่งจะทำให้เขาเองสามารถทำให้รัฐบาลที่ไม่ได้มาจากการเลือกตั้งสามารถที่จะเป็นรัฐบาลที่ชอบธรรม เป็นของประชาชน และเพื่อประชาชน ได้ง่ายขึ้นกว่าครั้งที่แล้วซึ่งเคยพยายามสลัดคราบของร่างทรง รสช. ซึ่งก็พบความสำเร็จในระดับหนึ่ง นายอานนท์และรัฐบาลของเขาที่จะจัดตั้งขึ้นกำลังเป็นความหวังของประชาชนชาวไทยในอันที่จะเยียวยาความบอบช้ำและความแตกร้างของสังคมไทย ตลอดจนการปรับปรุงภาพลักษณ์ของประเทศไทยในสังคมโลก เหมือนกับเป็น "สัญญาประชาคม" ที่รัฐบาลชุดนี้จะต้องพึงกระทำด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และเที่ยงธรรม ด้วยความชอบธรรมและประสิทธิภาพของรัฐบาลนายอานนท์ที่ประกอขกับความร่วมมือร่วมใจของสังคมไทย จึงสามารถที่จะช่วยฟื้นฟูและบูรณะสังคมไทยจาก เหตุการณ์พิพาททมิฬได้

2.2 ภูมิหลังและความเป็นมาของผู้ร่วมคณะรัฐมนตรี (อานนท์ 2)

บทบาทแรกของนายอานนท์ที่จะต้องสร้างให้เกิดความชอบธรรมในเบื้องต้นคือการเลือกสรรบุคคลมาดำรงตำแหน่งในคณะรัฐมนตรี (อานนท์ 2) ซึ่งรัฐมนตรีที่ร่วมรัฐบาลนายอานนท์ไม่เพียงแต่จะต้องมีความซื่อสัตย์และมีประสิทธิภาพเท่านั้น หากยังจักต้องปราศจากความมัวหมองในเรื่องต่างๆ อีกด้วย โดยที่นายอานนท์จะต้องไม่เลือกนักเทคโนโลยีและนักธุรกิจที่มีความสัมพันธ์กับทหาร รสช. และมีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์พิพาททมิฬในเชิงลบมาร่วมรัฐบาล มิฉะนั้นแล้วรัฐบาลนายอานนท์ก็จะเผชิญกับข้อครหาตั้งแต่ต้น อย่างไรก็ตาม หลังจากได้พยายามติดต่อบุคคลต่างๆ ที่เคยร่วมงานกันเมื่อครั้งรัฐบาลที่แต่งตั้งโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) มาเป็นเวลา 1 ปี ปรากฏว่ามีบางคนได้ปฏิเสธที่จะรับตำแหน่งรัฐมนตรีในครั้งนี้อีก อาทิ นายสุธี สิงห์เสน่ห์ นายอาณัติ อาภาภิรม เป็นต้น นายอานนท์ก็ได้ใช้ความพยายามอยู่เป็นเวลา 3 วันเต็มจนในที่สุดก็ได้รายชื่อผู้รับอาสาเป็นรัฐมนตรีที่จะมีอายุประมาณไม่กี่เดือนนี้จำนวน 25 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนเก่าที่เคยร่วมรัฐบาลกันมา ซึ่งนายอานนท์ได้เปิดเผยว่าได้นำรายชื่อคณะรัฐมนตรีดังกล่าวขึ้นกราบบังคมทูลไปแล้ว เมื่อค่ำวันที่ 13 มิถุนายน 2535 และได้ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ มีพระบรมราชโองการประกาศแต่งตั้งมา เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ซึ่งมีการ

ประกาศตั้งคณะรัฐมนตรีชุดนายอานันท์ ปันยารชุน มีจำนวนทั้งสิ้น 25 คน* ส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่เคยร่วมงานกับนายอานันท์มาแล้วในรัฐบาลชุดอานันท์ 1 นิตแต่ที่ไม่มีรัฐมนตรีที่มาจากฝ่ายคณะทหารสช. แต่อย่างไรก็ตาม ตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีมี 3 คน ได้แก่ พลตำรวจเอก เปา สารสิน นายเกษม สุวรรณกุล ม.ร.ว. เกษมสโมสร เกษมศรี สำหรับรมต. กลาโหมคือ พล.อ. บรรจบ บุญภาคและรมต. มหาดไทยมี พล.ต.อ. เปา ควบอีกตำแหน่งหนึ่ง^{๖๖} นายอานันท์ได้เปิดเผยว่า คณะรัฐมนตรีในชุดนี้ส่วนใหญ่ก็เป็นคนเก่าที่เคยร่วมงานกับตนมาในสมัยที่แล้ว ซึ่งก็มีขาดหายไปบ้างประมาณ 5-6 คน เนื่องจากบางท่านต้องการที่จะพักผ่อน เพราะสุขภาพไม่สมบูรณ์และบางท่านก็ต้องการจะประกอบธุรกิจส่วนตัว จึงไม่สะดวกที่จะเข้ามารับตำแหน่ง ส่วนที่เลือกพล.อ. บรรจบ บุญภาค มารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมนั้น นายอานันท์ชี้แจงว่า เนื่องจากเหตุการณ์ที่ผ่านมาทั้งประชาชนและกองทัพ ต่างมีความรู้สึกหนักกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก ฉะนั้นจึงต้องเลือกพล.อ. บรรจบ เพราะเห็นว่า เป็นผู้ที่ใจเย็น มีความอดกลั้น มีชื่อเสียง และประวัติการทำงานที่ดี ไม่เคยเป็นคนของฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด อีกทั้งเป็นผู้ที่ทุกฝ่ายให้การยอมรับ

รัฐบาลชุด "อานันท์ 2" มีคนใหม่เข้ามาเพิ่มได้แก่ พล.อ. บรรจบ บุญภาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นายอำพล เสนาณรงค์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายเอก สิทธิประศาสน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และนายกอปร กฤตยาภิรม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมนายพันส์ พิยะเสถียร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ส่วนนายมีชัย วีระไวทยะกับนางสายสุรี จุติกุล เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีตามเดิม รัฐมนตรีในชุดเดิมของรัฐบาลอานันท์ 1 ที่หาย

*โปรดดูรายชื่อคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลนายอานันท์ (อานันท์ 2) ในภาคผนวก.

^{๖๖} อัจฉราพร กุมภพิสมัย และสุนทรี อาสะโวชัย, "60 ปีประชาธิปไตย." ใน ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองการปกครองไทย 2475-2535, ชำญวิทย์ เกษตรศิริ, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535), หน้า 150/8.

หน้าไปได้แก่ นายเสนาะ อุณาภูล อดีตรองนายกรัฐมนตรี นายสุธี สิงห์เสนห์ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายสง่า สรรพศรี อดีตรัฐมนตรีกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ นายวีรพงษ์ รามางกูร อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง นายประภาศน์ อยุ้ยชัย อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม นายอาชวี เตาลานนท์ อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรฯ นายอาทิตย์ อภาภิรม อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรฯ และนายทหารรัช. ทั้งหมดอันได้แก่ พล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พล.อ.อ.อนันต์ กลินทะ รุมว.มหาดไทย พล.ร.อ.ประพัฒน์ กฤษณจันทร์ รุมว.กลาโหม พล.อ.วิมล วงศ์วานิช รุมช.กลาโหม พล.อ.อ.พิศิษฐ์ สาลิคุปต์ รุมช.กลาโหม พล.อ.วิโรจน์ แสงสนิท รุมช.คมนาคม พล.อ.อ.สุเทพ เทพรักษ์ รุมช.คมนาคม พล.ร.อ.วิเชษฐ์ การุณยวานิช สำหรับรัฐมนตรีที่เคยร่วมรัฐบาลกับพล.อ.สุจินดา คราประยูร และกลับมาปรากฏชื่ออยู่ในรัฐบาลอันที่ 2 อีกได้แก่ ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล กับนายโมสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ อดีตเลขาธิการนายกรัฐมนตรีนั้น นายอันที่โตซึ่งแจ้งกรณณ์ที่ข่าวแสดงปฏิกิริยาต่อต้านในข้อหาว่าเป็นรัฐมนตรีเป็นนเล็ดว่า ก็เป็นสิทธิ์ที่จะออกความเห็น และกัรับฟังความเห็นดังกล่าว แต่การจัดตั้งรัฐบาลจำเป็นต้องพิจารณาในหลายๆ ด้าน ซึ่งในฐานะนายกรัฐมนตรีก็ต้องพิจารณาให้ถี่ถ้วน โดยความบริสุทธิ์ใจ และความซื่อสัตย์ธรรม

หนึ่งในจำนวนรัฐมนตรีของรัฐบาลนายอันที่ 2 ทั้ง 25 คน มีบุคคลที่เคยร่วมทำงานกับรัฐบาลนายอันที่ 1 จำนวน 19 คน สำหรับบุคคลที่เพิ่งจะเข้ามาครั้งนี้เป็นครั้งแรกมี 5 คน โดยมีภูมิหลังและความเป็มาโดยย่อดังนี้

พล.อ.บวรจบ บุนนาค เป็นนายทหารรุ่นน้องของพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ จบการศึกษาจากโรงเรียนเตรียมนายร้อยทหารบก รุ่นที่ 5 (ซึ่งเป็นรุ่นเดียวกับพล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก) เคยเป็นเสนาธิการทหารบก สมัย พล.อ.อาทิตย์ กำลังเอก เสนาธิการทหาร ดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิก ระหว่างปี 2526-2532 ขณะเดียวกันได้ดำรงตำแหน่งประธานที่ปรึกษาและกรรมการหลายบริษัท แต่ปัจจุบันลาออกจากทุกตำแหน่ง เพื่อรับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

นายพันส์ สิมะเสถียร จบการศึกษาในระดับปริญญา เอกสาขานิติศาสตร์จากมหาวิทยาลัย
ซิลลินอยส์ จากนั้นกลับเข้ารับราชการที่กรมบัญชีกลางดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองระบบบัญชีและการ
คลัง และได้เป็นผู้อำนวยการกองในเวลาต่อมา และเมื่อปี 2513 เป็นที่ปรึกษาเศรษฐกิจและ
การคลัง สภาธนาคารแห่งประเทศไทย ประจำกรุงเทพฯ ค.ศ. ปี 2515 ได้เป็นอธิบดีกรมบัญชี
กลาง ย้ายไปเป็นอธิบดีกรมสรรพากร เมื่อปี 2521 และได้เป็นปลัดกระทรวงการคลัง ตั้งแต่ปี
2525

นายอำพล เสนาณรงค์ จบการศึกษาระดับปริญญาโททางการเกษตรจากสหรัฐอเมริกา
และเข้ารับราชการในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตั้งแต่เริ่มแรก เมื่อปี 2499 จากตำแหน่งนัก
กลุ่กรรมตรี กรมกลุ่กรรม เป็นหัวหน้าสถานีทดลองกลุ่กรรมบางเขนในกรมเดียวกัน เมื่อปี 2511
ย้ายไปอยู่กรมวิชาการเกษตร เป็นหัวหน้าสาขาข้าวโพด ข้าวฟ่าง ตามด้วยผู้อำนวยการกองพืช
ไร่ และในที่สุด ปี 2523 ได้เป็นรองอธิบดีกรมวิชาการเกษตร และเมื่อปี 2534 ได้เป็นอธิบดี
กรมวิชาการเกษตร

นายเอนก สิทธิประศาสน์ จบการศึกษาจากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เป็นรุ่นที่ 1 รับราชการสังกัดกรมการปกครอง และได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นมาเรื่อยๆ จนเป็นรองอธิบดี
กรมการปกครอง ถูกพักราชการระยะหนึ่ง เมื่อวันที่ 6 มิถุนายน 2523 อีก 2 ปีต่อมา ได้
กลับเข้ารับราชการอีกครั้ง เป็นหม่อมการระดับ 9 แล้วโอนไปสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวง
มหาดไทย ในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อปี 2524 จนเป็นรองปลัด
กระทรวงมหาดไทย และได้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงมหาดไทยในช่วงระยะสั้นๆ 4 เดือนเศษ
ในสมัยรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ก่อนย้ายไปเป็นปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีก่อนเกษียณ
อายุราชการ

นายกมลพร กฤตยาภิรม จบการศึกษาระดับปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัย ฮาร์วาร์ด
สหรัฐอเมริกา ทางด้านวิทยาศาสตร์ และได้เข้าทำงานในองค์การระหว่างประเทศ คือ องค์
การซีเมสจนถึงปี 2520 หันมาทำธุรกิจและดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการผู้จัดการบริษัทไทยประกัน
ชีวิตปี 2528 เข้าทำงานด้านนโยบายวิทยาศาสตร์ในสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดี
อาร์ไอ) ล่าสุด กลับมาทำธุรกิจในตำแหน่งกรรมการและผู้จัดการบริษัทไทยพาณิชย์ประกันชีวิต

จำกัดและลาออกชั่วคราว เพื่อมารับตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ

สมาชิกคณะกรรม. อำนวยการ 2 จะเห็นได้ว่ามีที่มาจากการเลือกสรรของนายอำเภอตัวเอง จึงประกอบไปด้วยรัฐมนตรีสายของนายอำเภอเท่านั้น ไม่มีใครมาจากสายอื่นเข้ามาแปลกปลอม ถึงจะมีนายทหารเข้ามาร่วมงานด้วยก็มีข้าราชการที่มาจากสายของคณะหนึ่งคนใด เพียงแต่หากเป็น นายทหารที่ เข้าได้กับทหารทุกหมู่เหล่า นอกจากนี้รัฐมนตรีส่วนใหญ่ก็ล้วนแล้วแต่เคยร่วมงานกับ นายอำเภอที่ในรัฐบาลชุดก่อน มีแค่ห้าคนที่ เพิ่งเข้ามาใหม่ แนวทางในการคัดเลือกก็ยึดหลักการ เดิมคือ เน้นความซื่อสัตย์สุจริต มีปรัชญาในการทำงานคล้ายคลึงกัน เป็นบุคคลที่มีความกล้าคิดกล้า พุดและมีอิสระในตัวเอง เคยผ่านการรับราชการในระดับสูงมาก่อน ดังนั้นภาพรวมของรัฐบาล นายอำเภอ 2 จึงมีบุคลิกเป็นรัฐบาลเทคโนโลยีดีกว่ารัฐบาลอำเภอ 1 (เพราะในยุค นี้ยังมีรัฐมนตรีที่มาจากสายคณะทหารสช. อยู่จำนวนหนึ่ง) ตลอดจนผู้รับผิดชอบในแต่ละกระทรวง ต่างก็มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในงานที่ตนได้รับมอบหมายอย่างตรงจุดทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังมีความ เป็นอิสระในการทำงานค่อนข้างสูง เพราะปราศจาก เงื่อนไขต่างๆที่จะมากดดันดั่ง ที่เคยพบมาในยุคอำเภอ 1

และอาจที่จะกล่าวได้ว่ารัฐบาลนายอำเภอ 2 ประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความสามารถ มากกว่ารัฐบาลอื่นๆ ที่ผ่านมา เมื่อเทียบกับรัฐบาลอำเภอ 1 แล้วรัฐบาลอำเภอ 2 ดูจะได้เปรียบกว่าตรงที่ปราศจากอำนาจแฝงของกองทัพ สามารถจัดหาบุคคลที่เหมาะสมไปทำงานได้ เน้นกระทั่งกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง แต่ข้อเสียเปรียบก็คือในรัฐบาลอำเภอ 2 มีจำนวน รัฐมนตรีน้อยกว่าในยุคอำเภอ 1 อาจทำให้ไม่สามารถระดมสมองเพื่อบริหารงาน หรืออาจเกิด การรวบอำนาจบริหารไว้ที่คนไม่กี่คนได้ (แต่เมื่อพิจารณาถึง เงื่อนไขด้านเวลาและความรวดเร็ว ก็อาจส่งผลบวกได้เหมือนกัน) เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วรัฐบาลอำเภอ 2 ก็ยังมีบุคลิกเป็น รัฐบาล เทคโนโลยีของกลุ่มพลังอำนาจโดยซึ่งมาจากตัวแทนของกลุ่มทุน และ เทคโนโลยี ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มทุนในเชิงผลประโยชน์

ในประวัติศาสตร์ของไทยคงจะมีคนเพียงไม่กี่คนที่มีโอกาส เช่นนายอำเภอ เพราะมี โอกาสได้ก้าว เข้ามาสู่ตำแหน่งบริหารที่สูงที่สุดของประเทศด้วยวิธีการที่รวดเร็วที่สุด โดยไม่ต้อง ผ่านการเลือกตั้ง หรือแม้แต่ต่อรองกับกลุ่มอำนาจใดๆ และรัฐบาลของนายอำเภอที่ทั้งชุดที่แล้วและ

ชุดปัจจุบัน มีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ โดยไม่ต้องกังวลต่อการควบคุมจากกลุ่มการเมืองใดๆ นอก
 จากนายอานันท์ก็โชคดีที่สามารถหาตัวบุคคลที่มีความสามารถ และพร้อมที่จะเสียสละเข้ามาช่วย
 ในรัฐบาล และที่สำคัญที่สุดนายอานันท์และรัฐบาลของเขา ได้รับการสนับสนุนอย่างกว้างขวาง
 จากประชาชนเกือบทุกวงการ แม้แต่นายทหารระดับสูงจำนวนมากก็แสดงความชื่นชมในตัวนายก
 รัฐมนตรี และพร้อมจะให้ความร่วมมือ การยอมรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนายอานันท์ รวมไปถึง
 ถึงผู้ที่มารับตำแหน่งในกรม.ทุกคน นับ เป็นการตัดสินใจอันควรแก่การสรรเสริญ เพราะนาย
 อานันท์และรัฐมนตรีทุกๆ คนต้องสละผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อผลประโยชน์ของชาติ ภาระและหน้า
 ที่ที่ต้องรับผิดชอบในครั้งนั้นมากกว่าการตัดสินใจเมื่อเดือนมีนาคม 2534 เสียอีก เป็นที่แน่นอนว่า
 ประวัติศาสตร์พร้อมที่จะจารึกชื่อของคณะรัฐมนตรีในชุดอานันท์ 2 ทุกๆ คนไว้ลงในบทที่เด่นที่สุดบท
 หนึ่ง แต่ทั้งหมัดก็ขึ้นอยู่กับบทบาทที่รัฐบาลจะแสดงออกมาว่าจะจัดการกับสถานการณ์ทางสังคม
 เศรษฐกิจ การเมือง ที่เป็นอยู่ในช่วงนี้ให้ดีที่สุดได้อย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. บทบาทของรัฐบาลนายอานันท์ (อานันท์ 2)

"ความซบถธรรม ความยุติธรรม เป็นหลักการที่เรายึดไว้อย่าง
แต่วิถีทางที่จะแก้ปัญหาคงต้องอาศัยหลักรัฐศาสตร์ ความปรองดอง
สามัคคี หลักสันติธรรม เป็นเครื่องช่วยให้อีกฝ่ายที่มีปัญหาขัดแย้งกัน
พยายามหาทางออก"³⁴

นายอานันท์ ปันยารชุน

(ข่าวสดรายวัน ศุกร์ที่ 12 มิถุนายน 2535)

อันเนื่องมาจากการที่คณะรัฐมนตรีคณะที่ 48 ได้สิ้นสุดลง เพราะพล.อ.สุจินดา
ควาประยูรได้ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม 2535 เนื่อง
จากเกิดเหตุการณ์ไม่สงบในวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 นัยว่าเพื่อเป็นการแก้ไขสถานการณ์
บ้านเมืองที่กำลังเลวร้ายลงทุกขณะ นายมีชัย ฤทธิพันธ์ รองนายกรัฐมนตรี จึงทำหน้าที่รักษาการ
นายกรัฐมนตรีแทนเป็นการชั่วคราว จนกระทั่งมีประกาศพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายอานันท์
ปันยารชุนเป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 10 มิถุนายน 2535 โดยมี ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์
ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ และในวันที่ 18 มิถุนายน
2535 ได้มีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีคณะที่ 49 จำนวนทั้งสิ้น 25 คนซึ่งนายอานันท์ก็จัดเป็นนายก
รัฐมนตรีคนที่ 18 ของประเทศไทย พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ในครั้งนี้ไม่เพียงแต่จะเป็น
สิริมงคลแก่นายอานันท์และคณะรัฐมนตรีของเขา เท่านั้น หากทว่ายังเป็นสิริมงคลแก่ประชาชนและ
สังคมไทยโดยรวมอีกด้วย

³⁴ไพโรจน์ อัญมณีเตียร, คมวาทะนายอานันท์ ปันยารชุน คนดีที่สังคมยังต้องการ
(กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์, 2536), หน้า 133-134.

เหตุการณ์เมื่อเดือนพฤษภาคม 2535 ได้สร้างความบอบช้ำทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ตลอดจนความแตกร้างในสังคมไทยอันยากแก่การแก้ไข การที่นายอานันท์เข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีก็เหมือนกับเป็นความหวังแก่ชาวไทยว่า นายอานันท์ซึ่งคนไทยกำลังเผชิญอยู่จะไม่เลวร้ายมากไปกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้ เพราะนายอานันท์ไม่เพียงแต่จะเป็นสัญลักษณ์ของความซื่อสัตย์ อันเป็นคุณสมบัติที่หาได้ยากในหมู่นักการเมือง (ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน) ในปัจจุบันเท่านั้น แต่ทว่ายังให้ภาพลักษณ์แห่งความมีประสิทธิภาพอีกด้วย นอกจากนี้ข้อเสียกิตติคุณและเครือข่ายความสัมพันธ์กับต่างประเทศที่นายอานันท์มีอยู่ คงมีส่วนช่วยยกภูมิภาพพจน์ของประเทศไทยในสังคมโลกซึ่งได้ตกต่ำไปอย่างมากเพียงชั่วระยะเวลาแค่ 48 วันที่พลเอกสุจินดา และกรม. ของ เขาบริหารประเทศอยู่ในยุครัฐบาลนายอานันท์ 1 นายอานันท์ก็ได้ผ่านการพิสูจน์ตนเองมาแล้วว่ามีใช้ผู้ที่ต้องการแสวงหาอิทธิพลและอำนาจ และในยุคสมัยที่เขามีอำนาจก็ได้หลงใหลในอำนาจนั้น หากแต่รู้จักใช้อำนาจที่มีอยู่อย่างเป็นธรรม ความเป็นผู้ดีและความเป็นสุภาพบุรุษของนายอานันท์ก็ยิ่งจัด เป็นคุณสมบัติที่หาได้ยากในหมู่นักการเมืองปัจจุบันอีกเช่นกัน

และในวันที่ 22 มิถุนายน 2535 นายอานันท์และคณะรัฐมนตรีได้ทำการแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อรัฐสภา โดยได้กล่าวถึงว่ารัฐบาลชุดนี้ได้จัดตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะกิจในขณะที่ยังอยู่ในภาวะวิกฤตและบอบช้ำอย่างหนัก อันเนื่องมาจากการเผชิญหน้าระหว่างกลุ่มต่างๆ ซึ่งยังผลให้เกิดความสับสนทางการเมือง ความชะงักงันของเศรษฐกิจ ความหวาดระแวงและความวิตกกังวลในหมู่ประชาชนทั่วไป ซึ่งหากปล่อยทิ้งไว้จะเกิดผลกระทบต่อเสถียรภาพของประเทศอย่างรุนแรง และรัฐบาลที่มาจากการแต่งตั้งครั้งนี้ จะได้ใช้กระบวนการทางรัฐสภาและรัฐธรรมนูญคืนอำนาจอธิปไตยกลับไปให้ประชาชน เพื่อให้การปกครองในระบบประชาธิปไตยได้พัฒนาไปอย่างค้ำคอเนื่องและมีคุณสมบัติและจัดการให้รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นใหม่มีโอกาสใช้ความสามารถในระยะเวลาอันสั้น ที่สุจริตประเทศชาติให้เกิดเสถียรภาพในแนวทางสันติ เพื่อจะได้ เป็นที่ เชื่อมโยงกันหาประเทศต่อไป จากการที่รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้พิจารณาสถานการณ์บ้านเมือง ความมุ่งหมายในการตั้งคณะรัฐมนตรีในลักษณะเฉพาะกิจ ตลอดจนระยะเวลาอันมีข้อจำกัดในการบริหารราชการแผ่นดินแล้วนั้น นายอานันท์ในฐานะนายกรัฐมนตรีได้ทำการแถลงนโยบายของรัฐบาลต่อ

ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้นเพียง 8 ข้อ³⁵ จัดเป็นนโยบายที่สั้นและกระชับที่สุด แต่ก็ เป็นนโยบายที่ "ละเอียด" ต่อการตอบสนองปัญหาเฉพาะหน้า และปัญหาระยะยาวของประเทศ สามารถที่จะประสานและหลอมหลอมนโยบายกับรัฐบาลชุดต่อไปได้ทันที หัวใจสำคัญของนโยบายรัฐบาลนายอานันท์ 2 น้อยที่การมุ่งที่จะเสนอแนวทางการบูรณะและฟื้นฟูชาติซึ่งสรุปได้เป็น 8 แนวทางด้วยกันคือ 1. รักษาเสถียรภาพ และสร้างความมั่นคง โดยยึดหลักสันติธรรม 2. เร่งแก้ปัญหาราคาพืชผลทางการเกษตร 3. สานต่อแนวนโยบายเศรษฐกิจเสรี แบบโปร่งใส 4. กระจายรายได้สู่ชนบท 5. เร่งดำเนินการสร้างสาธารณูปโภค 6. ดำเนินโครงการเนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษารอบ 5 รอบ ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 7. คู่ครองและป้องกัน สิทธิ เสรีภาพ ของประชาชน ในการรับรู้ข่าวสาร 8. ส่งเสริมระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่านโยบายนี้ได้ให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการฟื้นฟู เศรษฐกิจตลอดจนสานต่อด้านการปรับโครงสร้าง เศรษฐกิจให้เป็นแบบ เสรี การปลูกจิตสำนึกด้านประชาธิปไตยในหมู่ประชาชน และจัดการเลือกตั้งทั่วไปให้บริสุทธิ์ ยุติธรรม นอกจากนี้ยังมีอีกสิ่งหนึ่งซึ่งมีความเด่นชัดมากในนโยบายก็คือ "การสร้างความสมานฉันท์ภายในชาติ บนหลักการสันติธรรม เพื่อความเข้าใจและรู้จักสามัคคี" พร้อมกันนี้ นายอานันท์ได้เรียกร้องให้หนัก การเมืองยอมรับทั้งความคิด เห็นและเสียง เรียกร้องของประชาชน โดยให้คำนึงถึงความชอบธรรม คิดถึงอนาคตและประโยชน์ของชาติให้มาก จากนี้ประธานสภาฯก็ได้ เปิดโอกาสให้สส. ได้ร่วม

³⁵ คำแถลงนโยบายของรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน วันที่ 22 มิถุนายน 2535

อภิปรายกันอย่างเต็มที่”

ในวันที่ 23 มิ.ย. 2535 ได้มีการประชุมวุฒิสภาในตอนเช้า มีการเลือกประธานวุฒิสภาคนใหม่แทน ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน (ที่ลาออกไป) ผลปรากฏว่านายมีชัย ฤชุพันธุ์ได้รับการเสนอชื่อให้ดำรงตำแหน่งแทนโดยปราศจากผู้แข่งขัน ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา เป็นวันที่สอง หลังจากฟังการอภิปรายนโยบายรัฐบาลของสส. นายอำนาจที่ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีได้ชี้แจงเป็นเวลา 1 ชม. โดยยืนยันถึงภาระหน้าที่ของการเข้ามาทำงานตามเงื่อนไขบางประการของรัฐบาลชุดนี้ พร้อมยอมรับทุกความผิดและไมตรี และ"ตมมิใช่เทวดา" จากนั้นในวันที่ 24 มิ.ย. 2535 ก็ได้มีการประชุมร่วมกันของรัฐสภาเป็นวันที่สาม และการอภิปรายได้ดำเนินมาจนกระทั่ง 20.00 น. จึงได้มีการปิดการประชุม”

“ซึ่งจากการเปิดโอกาสให้สมาชิกพรรคการเมืองได้อภิปรายกันนี้ ทำให้ประชาชนที่รับฟังการถ่ายทอดสดในการประชุมสภาฯ ได้รับรู้ด้วยตนเองว่า สส. จำนวนหนึ่งนั้นไม่ยอมรับรู้ รับเห็น ไม่รับผิดชอบ และไม่ศึกษาต่อเหตุการณ์ความรุนแรงที่ผ่านมา เพราะมีการกล่าวอ้างว่า "รัฐบาลนายอำนาจที่ 2 เกิดขึ้นมาได้อย่างไร ในเมื่อประชาชนไม่ยอมรับคนกลางตั้งแต่แรก" ซึ่งเป็นการแสดงความต้อยทางภูมิปัญญาโดยแท้จริง อีกทั้งยังเป็นการปิดความรับผิดชอบที่พรรคพวกตน (5 พรรครัฐบาลเดิม) ได้มีส่วนที่ทำให้บ้านเมืองพินาศอย่างใหญ่หลวง นอกจากนั้นก็ยังแก้ปัญหาเองก็ไม่ได้ แต่ยังมีหน้ามาส่งสัยในตัวบุคคลที่ถูกตั้งเข้ามา เพื่อแก้ปัญหาอีก ในขณะที่ประชาชนไฮโยให้ร้องด้วยความดีใจ ซึ่งจากเหตุการณ์นี้ทำให้เกิดข้อสรุปได้ว่า ใครคือผู้ที่สมควรได้รับการต้อนรับให้กลับเข้ามา เป็นส.ส. ใหม่และใครที่สมควรถูกขับไล่ ใครที่ควรได้รับการสนับสนุนให้กำลังใจหรือใครที่ควรถูกตำหนิ.

“และยังเห็นว่า เป็นการจบการอภิปรายที่ทำให้ภาพพจน์ของสส. ตกต่ำลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีของนายปิยฉวี วัชรภรณ์ซึ่งได้พยายามใช้โวหารและหยิบยกเอาข้อบังคับการประชุมมาใช้ จนได้รับการประท้วงจากเพื่อนสส. ด้วยกันเอง.

สำหรับแนวทางในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลนายอานันท์ 2 นั้น นายอานันท์ได้ใช้วิธีการบริหารงานแบบเดิมในยุคอานันท์ 1 เป็นส่วนใหญ่ โดยที่คณะรัฐมนตรีชุดนี้จะทำงานโดยยึดหลักตามคำถวายสัตย์ปฏิญาณ 3 ประการคือ

- ความซื่อสัตย์สุจริต
- ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์
- การทำงานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและประเทศชาติ

นายกรัฐมนตรีขอให้รัฐมนตรีทุกคนทำงานอย่างสุดความสามารถ มีความโปร่งใสสมกับที่ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัย นอกจากนี้ การบริหารงานควรมองปัญหาอย่างรอบด้านโดยปราศจากอคติ มีการทำงานกันเป็นทีม และรับผิดชอบร่วมกัน ต้องคำนึงถึงอนาคตของชาติ ควรวางตัวเป็นกลางให้มากที่สุด และเน้นเรื่องความปรองดองและความสามัคคีภายในชาติ และคณะรัฐมนตรีชุดนี้คาดว่าจะอยู่ในตำแหน่งประมาณ 4 เดือน และมีภารกิจเฉพาะที่จะต้องทำให้แล้วเสร็จ เช่น การจัดให้มีการเลือกตั้ง แต่รัฐบาลชุดนี้ไม่มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติใหม่ แต่จะติดตามเรื่องที่ได้ดำเนินการไปแล้ว เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง

ในภารกิจของรัฐบาลนายอานันท์ 2 นี้ ยังมีภารกิจค้างค้างในอันที่จะต้องระงับปัญหาเก่าๆ ด้วยอีกเช่นกัน เพราะหลังจากการสิ้นสภาพของรัฐบาลพลเอกสุจินดาไปแล้ว ยังมีงานหรือกิจการตลอดจนปัญหาที่จะต้องได้รับการดำเนินการแก้ไข หรือเข้ามาทำการสานต่อ เพราะเป็น "พันธะทางกฎหมาย" บางก็เป็น "พันธะทางใจ" ที่ยังเป็นเงื่อนไขสำคัญ อยู่หลายเรื่อง บางครั้งก็เป็นปัญหาที่ต้องใช้เวลาและความคิด เพื่อที่จะมาแก้ไขคลี่คลายเงื่อนไข และจัดผลกระทบต่างๆ ก่อนที่จะใช้เวลาและความคิดไปดำเนินการเรื่องอื่นตามนโยบาย ช่วงเวลาที่ว่านี้ อาจสั้นหรือยาวขึ้นอยู่กับปริมาณและความรุนแรงของปัญหา ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า รัฐบาลนายอานันท์ 2 นี้ เข้ามาบริหารราชการแผ่นดินพร้อมกับปัญหา เฉพาะหน้าที่ตกค้างมาจากรัฐบาลชุดก่อนหน้าหรือหลายชุดก่อนๆ มากมายหลายปัญหา ซึ่งทางออกของเรื่องนี้ก็คือ เมื่อมีปัญหาที่ต้องแก้ไข เพราะการเป็นรัฐบาลก็คือการเข้ามาแก้ไขหรือคลี่คลายปัญหาทุกอย่างที่เกิดขึ้นไม่ว่า เฉพาะหน้าหรือที่เป็นปัญหาระยะยาว ปัญหาที่ค่อนข้างละเอียดอ่อนและมีผลกระทบรุนแรง ซึ่งก็หมายความว่า จะต้องมีการไปทำความเข้าใจและแก้ไขผลกระทบที่เกิดจากวิธีการแก้ไข ปัญหาของรัฐบาลอัน

อาจไม่ถูกใจคนบางกลุ่มด้วย เพราะการที่เรียกว่า "ปัญหาค้าง" ก็แสดงอยู่ในตัวแล้วว่าต้องมีข้อขัดแย้งต่างความเห็นต่างความคิดกันอยู่โดยยังไม่อาจทำให้ลุล่วงหรือยุติลงไปได้ การที่รัฐบาลจะแก้ไขปัญหานี้ได้สำเร็จโดยไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวายบานปลายออกไป ก็เปรียบเสมือนการปลดชนวนหรือถอดสลักของระเบิดเวลาที่ตั้งเอาไว้ นั่นจึงจะถือได้ว่าเป็นผลงานของรัฐบาลนั้นๆ โดยแท้จริง

ยุคที่รัฐบาลชุดนายอำมหิต 2 มาทำการรักษาการบริหารประเทศในครั้งนั้น ขณะเดียวกันรัฐสภาก็ได้มีการประชุมแก้ไขรัฐธรรมนูญใน 4 ประเด็นที่ขัดต่อระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย โดยเฉพาะประเด็นเรื่องนายกรัฐมนตรีต้องมาจากสส. ที่ได้เคยมีประชาชนเรียกร้องเอาไว้จนเป็นผลสำเร็จ นอกจากนี้นายอำมหิตก็ยังได้ประกาศยุบสภาในวันที่ 29 มิ.ย. พ.ศ. 2535 และกำหนดการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 13 กันยายน 2535 อีกด้วย

หลังจากการแถลงนโยบายต่อรัฐสภา รัฐบาลภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีนายอำมหิต ปันยารชุน ก็ได้มีบทบาทในอันที่จะดำเนินการตามกรอบนโยบายที่แถลงไว้อย่างต่อเนืองจนปรากฏผลงานที่มองเห็นเป็นรูปธรรมหลายประการซึ่งจะจำแนกออกเป็นหัวข้อสำคัญๆ ได้ดังนี้

- 3.1 การดำเนินงานด้านต่างประเทศ
- 3.2 การพัฒนาเศรษฐกิจ
- 3.3 การพัฒนาทางการเมืองและการบริหาร

ซึ่งในการศึกษานี้จะเป็นการหยิบยกงานสำคัญ ที่จะเกิดผลประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมมาเสนอ โดยที่จะมุ่งชี้ให้เห็นถึงความคืบหน้าและความตั้งใจของรัฐบาล ในการที่จะแก้ปัญหาสำคัญเร่งด่วนทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนการวางรากฐานเพื่อความเจริญเติบโตของประเทศชาติในอนาคต

*ซึ่งข้อมูลทั้งหมดนี้ได้มาจากการสรุปมติคณะรัฐมนตรีตั้งแต่วันที่ 16 มิถุนายน-22 กันยายน 2535.

3.1 การดำเนินงานด้านต่างประเทศ

รัฐบาลนายอานันท์ 2 มีนโยบายที่จะมุ่งฟื้นฟูสร้างความเข้าใจและความมั่นใจของประเทศไทยต่อประชาคมโลกในเหตุการณ์ความรุนแรงที่ผ่านมา และยึดมั่นในพันธกิจที่มียุทธศาสตร์กับต่างประเทศตามสนธิสัญญาและความตกลงต่างๆ ที่ประเทศไทยเป็นภาคี รวมทั้งกฎบัตรสหประชาชาติ อีกทั้งปัญหาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนมีการดำเนินนโยบายเพื่อให้บรรลุผลประโยชน์แห่งชาติทั้งในด้านความมั่นคง การเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลกและภูมิภาคซึ่งให้ความสำคัญต่อความร่วมมือกับนานาชาติ ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างสภาพของประเทศไทยให้เข้มแข็งมากขึ้น ซึ่งได้ดำเนินการไปแล้วดังนี้

3.1.1 การเร่งฟื้นฟูภาพพจน์ของประเทศไทย

รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้ดำเนินการตามแผนงานในการแก้ไขภาพพจน์ของประเทศไทย โดยที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบตามที่คณะกรรมการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เสนอแผนงานในการแก้ไขภาพพจน์ของประเทศไทย 4 โครงการ ดังนี้

โครงการที่ 1 - Back to Normal Inspection โดยให้สำนักงาน ททท. สาขาต่างประเทศ เชิญผู้แทนบริษัทนำเที่ยวและสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ในท้องถิ่นมาเยือนประเทศไทยให้เห็นสภาพที่แท้จริง และนำกลับไปเผยแพร่ต่อไป

โครงการที่ 2 - Come See & Tell โดยการเชิญผู้ประกอบการหรือตัวแทนบริษัทนำเที่ยวที่ไม่ได้ร่วมโครงการที่ 1 เยือนประเทศไทยและให้ส่วนลดสำหรับบัตรโดยสารเครื่องบิน ที่พัก และรายการนำเที่ยวในราคาพิเศษ กิจกรรมนี้จะช่วยให้พนักงานบริษัทนำเที่ยวรู้สึกมั่นใจและสามารถยืนยันถึงความปลอดภัยในประเทศไทยให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างเต็มที่ และช่วยประชาสัมพันธ์ถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ได้ไปตุ๋นมาแล้วสุดนี้ให้แพร่หลายต่อไปอีกด้วย โครงการนี้ไม่ต้องใช้เงินงบประมาณ

โครงการที่ 3 - The World : Our Guests เป็นโครงการประชาสัมพันธ์แก้ไขภาพพจน์ทางการท่องเที่ยวของประเทศไทย โดยแต่งตั้งบริษัท PRESKO/Hill

and Knowlton Asia เป็นประชาสัมพันธ์ ที่โครงการ The World : Our Guest นี้จะใช้งบประมาณดำเนินการรวมทั้งสิ้นประมาณ 19,240,000 บาท แยกเป็นค่าจ้างดำเนินการ 12,350,000 บาท ค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงาน 4,550,000 บาท และค่าผลิตสื่อต่างๆ 2,340,000 บาท โดยจะเจียดจ่ายงบประมาณของงานอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว รายการค่าใช้จ่ายในการดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ซึ่ง ททท. ได้รับงบประมาณแล้ว สำหรับจำนวนค่าใช้จ่ายดังกล่าวอาจเปลี่ยนแปลงบ้าง ตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินบาทกับเงินเหรียญสหรัฐ

โครงการที่ 4 - Clear Thailand Image เป็นโครงการแก้ไขภาพพจน์ซึ่งภาคเอกชนจะเป็นผู้ดำเนินการ โดยผู้แทนสมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวต่างๆ และผู้แทนธุรกิจการท่องเที่ยวภาคเอกชนจะเดินทางไปประชุมพบปะกับผู้แทนธุรกิจท่องเที่ยวในตลาดยุโรป และตลาดเอเชีย

นอกจากนี้ฝ่ายอำนวยการ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการเผยแพร่ภาพลักษณ์เศรษฐกิจไทยในต่างประเทศ ตามที่สำนักนายกรัฐมนตรีเสนอ โดยนายกรัฐมนตรี เป็นประธานกรรมการ เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เป็นกรรมการและเลขานุการ และกรรมการอื่นอีก 3 คน ประกอบด้วย รองนายกรัฐมนตรี (หม่อมราชวงศ์ เกษมสไมสร เกษมศรี) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายมีชัย วีระไวทยะ) ประธานสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และประธานสมาคมธนาคารไทย โดยมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ กำหนดนโยบายและแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับแผนงาน โครงการ และงานการเผยแพร่ภาพลักษณ์เศรษฐกิจไทยในต่างประเทศ กำกับและอนุมัติแผนงาน โครงการที่เกี่ยวกับการเผยแพร่ ประสานการดำเนินงานของภาครัฐบาลและภาคเอกชน ตามโครงการต่างๆ ให้สอดคล้องกัน นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรีได้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการ ประกอบด้วย เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน เป็นประธาน ผู้ช่วยเลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (นายจักรมณฑ์ ผาสุกวนิช) เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ และนายอินต์วัชชัย ณะสุนทร เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

และอนุกรรมการอื่นอีก 10 คน ประกอบด้วยอธิบดีกรมการส่งเสริมการส่งออก อธิบดีกรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ บริษัทการบินไทย ประธานสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย หรือผู้แทนประธานสภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย หรือผู้แทนประธานสมาคมธนาคารไทย หรือผู้แทนและนายกสมาคมโรงแรม

3.1.2 การแก้ไขปัญหากัมพูชา

ประเทศไทยได้ให้ความร่วมมือแก้ไขปัญหากัมพูชากับประชาคมโลกมาโดยตลอด ตั้งแต่เริ่มแรกมาจนถึงในยุคนี้ โดยเฉพาะการร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศตลอดจนกับประเทศอาเซียนต่างๆ เพื่อมุ่งที่จะแก้ไขปัญหานี้ รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้อนุมัติตามที่กระทรวงการต่างประเทศ เสนอให้ไทยส่งเจ้าหน้าที่ทางทหารจำนวน 15 นาย เข้าร่วมกับกองกำลัง UNTAC (United Nations Transitional Authority in Cambodia) ตามมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ และกองกำลังทหารของไทยจำนวน 705 นาย ที่ไปเข้าร่วมกับกองกำลังคณะผู้แทนของสหประชาชาติในกัมพูชา (UNAMIC) จะรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลัง (UNTAC) นี้ด้วย ในฐานะที่ประเทศไทยได้ให้การสนับสนุนกระบวนการสันติภาพในกัมพูชารวมทั้งได้ให้การสนับสนุนการปฏิบัติการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติในกัมพูชาอีกด้วยอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด อีกทั้งจากการเป็นสมาชิกของสหประชาชาติ ดังนั้นมติของสหประชาชาติประเทศไทยจึงต้องยึดถือและสนองตอบ ดังนั้นการที่ไทยได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้าร่วมกับกองกำลัง UNTAC จะเป็นการสอดคล้องกับนโยบายของไทยในการสนับสนุนการดำเนินการของสหประชาชาติในการแก้ไขปัญหากัมพูชา และยังเป็นการเสริมสร้างภาพพจน์ของไทยในวงการเมืองระหว่างประเทศ อนึ่งเจ้าหน้าที่ทหารที่จะส่งไปนี้ เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร 4 นาย สารวัตรทหาร 10 นาย ทหารธุรการระดับนายสิบ 1 นาย

3.1.3 การให้ความช่วยเหลือต่อกองกำลังป้องกันของสหประชาชาติในยูโกสลาเวีย

รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้อนุมัติหลักการให้กระทรวงการต่างประเทศ บริจาคเงินสมทบกองกำลังป้องกันของสหประชาชาติ (United Nations Protection Force-UNPROFOR) ในยูโกสลาเวีย สำหรับงวดในช่วงวันที่ 12 มกราคม - 14 ตุลาคม 2535 จำนวน 54,989 ดอลลาร์สหรัฐ หรือเท่ากับ 1,429,714 บาท และอนุมัติหลักการให้ กระทรวงการต่างประเทศบริจาคเงินสมทบดังกล่าวสำหรับงวดต่อไป ด้วย โดยให้ตกลงกับสำนักงานประมาตต่อไป การบริจาคเงินดังกล่าวเป็นไปตามพันธกรณีของกฎบัตรสหประชาชาติ เป็นการเสริมสร้างภาพพจน์ของไทยในทางที่ดี และให้ความร่วมมือกับสหประชาชาติในการปฏิบัติการ รักษาสันติภาพ

นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรียังได้มีมติ เห็นชอบร่างประกาศกระทรวงพาณิชย์ 2 ฉบับ เกี่ยวกับการกำหนดสินค้าที่จะส่งออกไปยังสหพันธ์สาธารณรัฐยูโกสลาเวียที่ต้อง เป็นสินค้าที่ต้องขอใบอนุญาตในการส่งออกนอกราชอาณาจักร และสินค้าที่ส่งมาจากหรือมีถิ่น กำเนิดจากสหพันธ์สาธารณรัฐยูโกสลาเวีย เป็นสินค้าที่ต้องขอใบอนุญาตในการนำ เข้าราชอาณาจักร ทั้งนี้ เพื่อปฏิบัติตามข้อมติของคณะมนตรีความมั่นคง เรื่อง การคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจและอื่นๆ ต่อสหพันธ์สาธารณรัฐยูโกสลาเวีย

3.1.4 การสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ

รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้อนุมัติหลักการตามที่กระทรวงการต่างประเทศ เสนอ ให้ดำเนินการสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับโครเอเชีย สโลเวเนีย และบอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนา โดยการดำเนินการให้อยู่ในดุลยพินิจของกระทรวงการต่างประเทศ

ทั้งนี้ เนื่องจากรัฐบาลไทยได้ประกาศรับรองเอกราชของโครเอเชีย และสโลเวเนีย เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2535 และต่อมาเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2535 องค์ การสหประชาชาติได้รับประเทศทั้งสองพร้อมด้วยบอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนา เข้าเป็นสมาชิก ซึ่ง อาจถือได้ว่ารัฐบาลไทยให้การรับรองเอกราชและอธิปไตยของบอสเนีย-เฮอร์เซโกวีนา โดย ปรียาย กระทรวงการต่างประเทศจึงพิจารณาเห็นว่า ประเทศไทยควรจะดำเนินการสถาปนา

ความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศทั้งสามดังกล่าว

3.2 การพัฒนาเศรษฐกิจ

ภายหลังเหตุการณ์รัฐประหารโดยคณะทหารที่เรียกตัวเองว่า "คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ" (รสช.) เมื่อวันที่ 23 ก.พ. 2534 ส่งผลให้ภาวะเศรษฐกิจของไทยที่เคยเติบโตรุดหน้า มีอัตราการขยายตัวสูงถึงร้อยละ 16.7 ในสมัยรัฐบาล พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ ต้องทรุดลงอย่างเฉียบพลัน การลงทุนจากต่างประเทศชะงักงันทันที เพราะต่างประเทศไม่มีน้ำใจในเสถียรภาพทางการเมืองของไทย อย่างไรก็ตามรัฐบาลภายใต้การนำของนายอานันท์ ปันยารชุน ก็ได้เร่งวางรากฐานฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ตกต่ำหลังการยึดอำนาจอย่างขนานใหญ่ เพื่อสร้างความมั่นใจแก่นักลงทุน มีการเข้ามาจัดการปฏิรูปโครงสร้างเพื่อวางรากฐานทางเศรษฐกิจอย่าง เขาจริง เขาจัง เพื่อสร้างความเชื่อมั่นจากนักลงทุนทั้งในและต่างประเทศคืนมา ไม่ว่าจะเป็นมาตรการที่ก่อประโยชน์ในระยะสั้นและระยะยาว เช่น การนำระบบภาษีมูลค่าเพิ่มมาใช้ การอนุญาตให้นำเข้ารถยนต์จากต่างประเทศอย่างเสรี ตลอดจนการเร่งจัดวางรากฐานด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานเพื่อรองรับการลงทุนให้พร้อม อาทิ การทบทวนโครงการติดตั้งโทรศัพท์ 3 ล้านเลขหมาย การแก้ไขกฎเกณฑ์ระเบียบราชการต่างๆ ให้เหมาะสมสอดคล้องและเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อธุรกิจและการลงทุนจากต่างประเทศอย่างเต็มที่ การดำเนินนโยบายในการเป็น "หัวหอก" ในการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจเสรีอาเซียหรือที่เรียกว่า "อาฟต้า" ขึ้นมาเพื่อเพิ่มพลังต่อช่องทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มประเทศในภูมิภาคอาเซียน ที่จะต่อรองกับกลุ่มประเทศคู่แข่งอื่นทั้งในยุโรปตะวันตก และกลุ่มอเมริกาเหนือหรือ "นาฟต้า" ก็ตาม

อย่างไรก็ตามบทบาทของรัฐบาลอานันท์ก็ได้สร้างความไม่พอใจให้คณะทหารใน รสช. สื่อมวลชนถึงกับขนานนามรัฐบาลอานันท์ 1 ว่า รัฐบาล "หอยลิ้มเปลือก" เพราะบริหารราชการโดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวหรือของกลุ่มบุคคลใน รสช. แต่มุ่งผลอันเป็นรูปธรรมที่จะเอื้อประโยชน์ต่อชาติและประชาชนส่วนรวมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จนสถานการณ์เศรษฐกิจเริ่มฟื้นตัวขึ้นมาอย่างน่าพอใจตลอดเวลา 1 ปีกว่าๆ ที่รัฐบาลอานันท์บริหารราชการแผ่นดิน แต่แล้วรากฐานทางเศรษฐกิจที่รัฐบาลอานันท์ 1 วางไว้ค่อนข้างดี ก็ต้องมึนชะงักลงอีกครั้ง ในระยะ

เวลาเพียงไม่กี่วันหลังจากที่ พล.อ.สุจินดา คราประยูร ผบ.ทบ. แถลงนำสำคัญในคณะรัฐ. ก้าวขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีหลังการเลือกตั้ง 22 มี.ค.35 อันถือว่าเป็นการ "สานต่ออำนาจ รัฐ." อย่างเห็นได้ชัดก่อให้เกิดความหายนะต่อทั้งการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ชีวิตและทรัพย์สินของชาติอย่างใหญ่หลวงในเวลาต่อมา เมื่อเหตุการณ์นองเลือดระหว่างวันที่ 17-20 พ.ค.35 หรือที่เรียกว่า "พฤษภาทมิฬ" นั้นเอง เพียงแค่ 48 วันที่รัฐบาลพลเอกสุจินดา ขึ้นมาบริหารประเทศจนเกิดเหตุการณ์เดือนพฤษภาคม ที่ผ่านมานั้น สร้างความเสื่อมถอยต่อภาวะเศรษฐกิจอย่างน่าสลดใจ ส่งผลกระทบต่อการลงทุน และความมั่นใจจากต่างประเทศเป็นอย่างมาก ก่อผลเสียหายต่อการเคลื่อนไหวของเงินทุนและดุลบัญชีเสียดังกล่าวไม่อาจหลีกเลี่ยงจนตกเป็นภาวะใหญ่หลวงของรัฐบาลอำมหิตที่ 2 หรือรัฐบาล "ฟื้นฟูชาติ" ที่ต้องกลับมาฟื้นฟูสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของชาติและสานต่อสิ่งที่ได้วางรากฐานไว้ในสมัยรัฐบาลอำมหิตที่ 1 เพื่อให้กลับเมื่อกลับคืนตัวขึ้นมาอีกครั้งเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อโครงสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในระยะยาว และในขณะเดียวกันก็เร่งรัดภาวะการลงทุนจากต่างชาติที่ซบเซาอย่างหนักตลอดช่วง 16 เดือนที่ผ่านมา ให้กลับมาคึกคักอีกครั้ง เพื่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจในระยะต่อไป

ผลงานอันเป็นรูปธรรมชัดเจนและรัฐบาลนายอำมหิตที่ 2 ที่เชื่อประโยชน์ต่อสถานะทางเศรษฐกิจ การเงิน การคลัง ของประเทศชาติ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวได้ดำเนินไปตามนโยบายและส่วนที่เป็นมาตรการเสริมให้นโยบายบรรลุเป้าหมายมากมายหลายประการแม้ว่ารัฐบาลจะอยู่ในตำแหน่งเพียงช่วงสั้นๆ ก็ตาม บทบาทสำคัญที่รัฐบาลได้ดำเนินการไปก็มีดังต่อไปนี้

3.2.1 การอุตสาหกรรมและการลงทุน

รัฐบาลนายอำมหิตที่ 2 ได้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงอัตราอากรศุลกากรของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้กับเครื่องจักรในการอุตสาหกรรมที่นำเข้ามาจากประเทศอื่น เพราะในปัจจุบันอัตราอากรศุลกากรของวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการอุตสาหกรรมบางประเภทยังไม่เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สมควรได้รับการแก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์แก่การเศรษฐกิจของประเทศโดยที่สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุนได้มีการขอให้พิจารณา ลดอัตราอากรขาเข้าของท่อโลหะ แก๊สที่มี อุปกรณ์ที่ใช้กับเครื่องจักร เครื่องมือเครื่อง

จักรที่ใช้ในการทดสอบและตรวจสอบ เครื่องมือ เครื่องจักรที่ใช้ในการควบคุม ซึ่งเป็นเครื่องมือ เครื่องจักรที่จำเป็นต้องใช้งานอุตสาหกรรม เพื่อลดต้นทุนการผลิตสินค้า เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และเสริมสร้างบรรยากาศในการลงทุน

และกระทรวงการคลังได้พิจารณาคุณค่า เน้นการกำหนดโครงสร้างอัตราอากรเป็น 4 อัตราคือ อัตราอากรระดับร้อยละ 0 ใช้กับเครื่องมือทางการแพทย์ อุปกรณ์ และเครื่องใช้ สำหรับคนพิการ ปู่ เป็นต้น อัตราอากรระดับร้อยละ 5 ใช้กับวัตถุดิบ และเครื่องจักรที่ใช้ในการผลิตทางอุตสาหกรรมและทางเกษตร อัตราอากรระดับร้อยละ 10 ใช้กับสินค้ากึ่งสำเร็จรูป อัตราอากรระดับร้อยละ 20 ใช้กับสินค้าสำเร็จรูป

กาวพิจารณาอากรขาเข้าประกอบด้วย

หนึ่ง สินค้ากลุ่มท่อโลหะที่ใช้ในอุตสาหกรรมน้ำมัน เคมี และปิโตรเคมี ปัจจุบันมีอัตราอากรอยู่ในระดับร้อยละ 35 สินค้ากลุ่มนี้ไม่ได้ทำหน้าที่ในการผลิตสินค้า และไม่ถือเป็นเครื่องจักรสำเร็จรูป เห็นควรลดอัตราอากรลงเหลือร้อยละ 10

สอง สินค้ากลุ่มแม่พิมพ์ เครื่องมือช่าง และอุปกรณ์ที่ใช้กับเครื่องจักร ปัจจุบันมีอัตราอากรอยู่ในระดับร้อยละ 25 เนื่องจากเป็นสินค้าสำเร็จรูปสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั่วไปทั้งในอุตสาหกรรมและบ้านเรือน เห็นควรลดอัตราอากรลงเหลือร้อยละ 20

สาม สินค้ากลุ่มเครื่องมือ เครื่องจักรที่ใช้ในการทดสอบ และเครื่องมือ เครื่องจักรที่ใช้ในการควบคุม จัดเป็นอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการทดสอบ ตรวจสอบ และควบคุมการผลิตสินค้าในอุตสาหกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพของสินค้า ปัจจุบันมีอัตราอากรอยู่ในระดับร้อยละ 20-35 เครื่องมือ เครื่องจักรดังกล่าวบางชนิดยังไม่สามารถผลิตได้ภายในประเทศ แต่บางชนิดสามารถผลิตได้ภายในประเทศ และมีโอกาสที่จะพัฒนาปรับปรุงให้มีศักยภาพเพียงพอที่จะแข่งขันกับของนำเข้าจากต่างประเทศได้ หากลดอัตราอากรให้อยู่ในระดับต่ำเกินไป อาจส่งผลกระทบต่อการผลิต เครื่องมือ เครื่องจักรดังกล่าวได้ เห็นควรลดอัตราอากรลงเหลือร้อยละ 10

การลดอัตราอากรขาเข้าสำหรับสินค้านี้ดังกล่าวคาดว่า รัฐบาลจะสูญเสียรายได้ประมาณปีละ 947.4 ล้านบาท กระทรวงการคลังได้เสนอร่างประกาศของกระทรวง เรื่องการยกเลิกการลดและลดอัตราอากรศุลกากร รัฐบาลนายอานันท์ 2 ก็ได้เห็นชอบตามที่เสนอมา

จะเห็นได้ว่า ถึงแม้จะทำให้รัฐเสียรายได้ไปจำนวนมาก แต่จากการแก้ไขปรับปรุง อัตราอากรศุลกากรในครั้งนี้ รัฐบาลคาดว่าจะช่วยให้ผู้บริโภครายในประเทศได้รับประโยชน์จากการซื้อสินค้าที่มีราคาถูกลง ประกอบอีกทั้งการลดภาษีครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการปรับระบบภาษีของกระทรวงการคลัง หลังจากนำระบบภาษีมูลค่าเพิ่มมาใช้ ในสมัยรัฐบาลอาโนห์ที่ 1 นี้ทำไม่ทัน และเป็นเรื่องที่เขาสนใจให้มีการเรียกร้องมานาน และสอดคล้องกับที่ได้ให้คำมั่นต่อภาคีที่จะผ่อนคลายนโยบายให้ เหมือนกับประเทศสมาชิก ซึ่งจะเป็นการเอื้ออำนวยต่อระบบการผลิตในประเทศที่มีต้นทุนในการผลิตลดต่ำลง สามารถที่จะส่งสินค้าไปแข่งขันในตลาดโลกได้

3.2.2 การพาณิชย์

สำหรับบทบาททางการพาณิชย์ของรัฐบาลอาโนห์ที่ 2 ได้มีการมุ่งเน้นหนักไปทางการพาณิชย์ระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากในปัจจุบันความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของแต่ละประเทศได้กลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศ มีการพึ่งพากันทางเศรษฐกิจมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกัน การแข่งขันกันในตลาดโลกก็มีแนวโน้มที่รุนแรงยิ่งขึ้น มีการกีดกันทางการค้าอย่างรุนแรง รัฐบาลมีนโยบายที่จะส่งเสริมให้ผู้ประกอบการสามารถแข่งขันทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจการค้าในรูปแบบต่างๆ กับกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจและประเทศต่างๆ ทั้งรัฐบาลได้ถือผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยส่วนรวม เป็นสำคัญ ซึ่งได้ดำเนินการไปแล้วดังนี้

3.2.2.1 การได้ตอบทางการค้า การแข่งขันในทางเศรษฐกิจ ฝ่ายที่ต่ำกว่าอ่อนชนะ หมายความว่าฝ่ายที่ฉลาดที่สุดโดยเชื่อว่าความกล้าหาญ กำลัง กุโลบาย และโดยความสามารถในการแข่งขัน จะเป็นผู้กุมอำนาจและชัยชนะของผู้ที่มีความสามารถที่สุดจะเป็นหลักประกันความพอใจของผลประโยชน์ส่วนรวมด้วย³⁰ ในขณะที่ประเทศไทยได้มีการขยายตัวในการ

³⁰ สมพงษ์ ชูมาก, การต่อสู้ทางการเมือง (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิเศษ, 2518), หน้า 20-21.

ส่งออกอย่างรวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องประสบกับปัญหาการกีดกันทางการค้าจากประเทศคู่ค้าสำคัญหลายประเทศในรูปแบบต่างๆ ซึ่งมาตรการดังกล่าวส่งผลกระทบต่อ การส่งออกสินค้าไทยเป็นอย่างมาก จึงมีความจำเป็นที่ประเทศไทยจะต้องดำเนินมาตรการสร้างอำนาจการต่อรองทางการค้ากับประเทศคู่ค้าต่างๆ ที่ใช้มาตรการกีดกันสินค้าไทย โดยใช้ได้ทั้งมาตรการทางตรง ได้แก่ การห้ามนำเข้าสินค้าบางชนิด การกำหนดโควตาการนำเข้า การกำหนดให้มีการเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษ (Surcharge และ Levy) ฯลฯ หรือมาตรการทางอ้อม ได้แก่ การกำหนดให้มีการจัดระเบียบนำเข้าโดยมาตรการต่างๆ ภายใต้กฎหมายของกระทรวงพาณิชย์ และกฎหมายหรือกฎระเบียบของกระทรวงอื่นๆ เช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น

ในขั้นต้นนี้กระทรวงพาณิชย์เสนอว่า ควรเลือกใช้มาตรการทางอ้อมในการจัดระเบียบการนำเข้าภายใต้พระราชบัญญัติส่งออกนอกและนำเข้าเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 ของกระทรวงพาณิชย์ เช่น การกำหนดให้มีการจดทะเบียนผู้นำเข้า การกำหนดให้หนังสือรับรองแหล่งกำเนิดสินค้า (Certificate of Origin) และมาตรการด้านคุณภาพ สาธารณสุข และความปลอดภัยของกระทรวงต่างๆ สินค้าที่เห็นควรกำหนดในเบื้องต้นคือ ไวน์ บรันดี วิสกี้ และเครื่องสำอาง

ดังนั้น เพื่อวัตถุประสงค์ข้างต้น จะต้องมีการประสานงานอย่างใกล้ชิดกับหน่วยราชการต่างๆ ในการดำเนินการภายใต้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ จึงเห็นสมควรให้มองการณ์ที่จะประสานและดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเห็นว่าควรมีคณะกรรมการที่มีลักษณะถาวร โดยเป็นคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นโดยประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี และรัฐบาลนายอานันท์ 2 พิจารณาแล้วจึงมีมติดังต่อไปนี้

หนึ่ง ให้มีมาตรการตอบโต้หรือมาตรการสร้างอำนาจการต่อรองทางการค้ากับประเทศคู่ค้าสำคัญ ที่มีมาตรการกีดกันสินค้าไทย

สอง แต่งตั้งคณะกรรมการรักษาและปกป้องประโยชน์ทางการค้า โดยออกเป็นประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อให้มีการประสานงานอย่างใกล้ชิดของหน่วยงานราชการต่างๆ ในการดำเนินการภายใต้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ

สาม ให้กระทรวงพาณิชย์ออกประกาศกำหนดให้สินค้าไวน์ บรัันดี วิสกี้ และเครื่องดื่ม
 สำอาง เป็นสินค้าที่ต้องมีการจัดระเบียบการนำเข้าภายใต้มาตรา 5 ของพระราชบัญญัติการส่ง
 ออกไปนอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 ส่วนมาตรการที่จะใช้อย่าง
 ใดนั้น ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ผู้รักษาการตามพระราชบัญญัติดังกล่าว เป็นผู้ใช้อำนาจ
 ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการรักษาและปกป้องประโยชน์ทางการค้า

3.2.2.2 การจัดทำความตกลงทางการค้าไทย-สหรัฐเม็กซิโก โดยที่
 รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้อนุมัติการจัดทำความตกลงทางการค้าไทย-สหรัฐเม็กซิโก ตามที่กระทรวง
 การต่างประเทศเสนอ ดังนี้

หนึ่ง ให้กระทรวงการต่างประเทศจัดทำความตกลงทางการค้าระหว่างประเทศไทย
 กับสหรัฐเม็กซิโก

สอง ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจาก
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นผู้ลงนามความตกลงฯ ในนามรัฐบาลแห่งราช-
 อาณาจักรไทยตามร่างที่ได้ลงนามยอไว้กับสหรัฐเม็กซิโก เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2535

ร่างความตกลงซึ่งได้ลงนามเมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2535 มีสาระสำคัญ ดังนี้

หนึ่ง ภาคิผู้ทำสัญญาจะดำเนินมาตรการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการค้า ภาษีศุลกากร
 ภาษีและค่าภาระอื่นๆ รวมทั้ง พิธีการศุลกากรที่เกี่ยวข้องกับการนำเข้าและส่งออกสินค้า การแลกเปลี่ยน
 ข้อสนเทศทางการค้าในเรื่องมาตรฐานเกี่ยวกับการพาณิชย์ การสุขภาพ และอื่นๆ

สอง ภาคิผู้ทำสัญญาจะจัดตั้งคณะกรรมการร่วมในระดับรัฐมนตรี โดยจะกำหนด
 ระเบียบข้อบังคับในการดำเนินงานของตน และอาจจัดตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อ
 ดูแลเรื่อง เฉพาะต่างๆ ที่เสนอให้คณะกรรมการพิจารณา

สาม ความตกลงฯ จะมีผลใช้บังคับเป็นระยะเวลา 3 ปี และจะมีผลใช้บังคับต่อไปอีก
 โดยไม่มีกำหนด จนกว่า เมื่อพ้น 2 ปีไปแล้ว ภาคิผู้ทำสัญญาจะบอกเลิก เป็นลายลักษณ์อักษรไปยัง
 ภาคิผู้ทำสัญญาอีกฝ่ายหนึ่งล่วงหน้า เป็นเวลา 6 เดือน

3.2.2.3 การส่งเสริมการส่งออก ในอดีตประเทศไทยมีสินค้าส่งออกที่สำคัญไม่กี่ชนิดได้แก่ ข้าว ไม้สัก ดีบุก และยางพารา แต่ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาอุตสาหกรรมมากขึ้น การส่งออกได้เปลี่ยนโครงสร้างจากสินค้าประเภทเกษตรกรรมมาเป็นสินค้าอุตสาหกรรมมากขึ้น เช่น สินค้าอุตสาหกรรมประเภทอาหารและมิใช่อาหาร ประเภท Material-based เครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้า อิเล็กทรอนิกส์ และจากสภาพแนวโน้มของสินค้าส่งออกของไทยที่ผ่านมาจะพบว่าสินค้าที่ไทยมีส่วนแบ่งตลาดของการส่งออกในตลาดโลกสูงแต่อัตราขยายตัวในการส่งออกของไทยลดลงได้แก่ ข้าว และยางพารา ส่วนสินค้าที่มีส่วนแบ่งตลาดของการส่งออกในตลาดโลกและอัตราขยายตัวในการส่งออกของไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นได้แก่ ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง เฟอร์นิเจอร์และชิ้นส่วน ส่วนประกอบและอุปกรณ์ประกอบรถยนต์ โดยสรุปในภาพรวมแล้วสินค้าส่งออกของไทยในตลาดโลกส่วนใหญ่มิมีความเคลื่อนไหวขึ้นลงมาก เพราะเนื่องจากการก้าวมองของตลาดโลกเป็นสำคัญ ซึ่งนับเป็นปัจจัยทางด้านอุปสงค์ และนอกจากนี้ปัจจัยทางด้านอุปทานที่ไทยมีความได้เปรียบในเรื่องค่าจ้างแรงงานที่ต่ำกว่า ทำให้ต้นทุนการผลิตของไทยต่ำกว่าบางประเทศ (โปรดดูตารางที่ 5.2)

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*หากพิจารณาข้อหลังไปหลายปีก็จะพบตัวเลขข้อเท็จจริงมากขึ้นอีกว่า อัตราเติบโตของสินค้าเกษตรกรรมมีแต่ถดถอยลงเรื่อยๆ ตัวเลขทั้งหมดนำไปสู่ข้อสรุปหยาบๆ ได้ว่า โครงสร้างการผลิตเพื่อส่งออกของไทยกำลังมุ่งไปสู่การผลิตสินค้า ที่มีได้มีฐานอยู่บนทรัพยากรในประเทศเรื่อยๆ หากมีสินค้าใหม่ๆ ที่เป็นดาวรุ่งในอนาคตเชื่อได้ว่า มีแนวโน้มเป็นสินค้าที่ไม่อาศัยทรัพยากรในประเทศเช่นเดียวกัน

ตารางที่ 5.2 ตลาดส่งออกที่สำคัญของไทย (พ.ศ.2534-35)

มูลค่า: ล้านบาท		ญี่ปุ่น	สหรัฐ อเมริกา	ประชาคม ยุโรป	อาเซียน	ประเทศ อื่นๆ	รวม
2534	มูลค่า	131,017	154,304	150,069	85,914	204,144	725,448
	สัดส่วน	18.06	21.27	20.69	11.84	28.14	100.00
	อัตราการขยายตัว	29.14	15.42	18.20	28.10	27.08	23.00
2535	มูลค่า	141,391	185,006	161,356	104,824	229,066	824,643
	สัดส่วน	17.51	22.43	19.57	12.71	27.78	100.00
	อัตราการขยายตัว	10.21	19.90	7.52	22.01	12.21	13.67

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

จากตารางที่ 5.2 เดิมที่ญี่ปุ่นเป็นตลาดที่สำคัญที่สุดทั้งทางด้านารส่งออกและนำเข้า แต่ต่อมาสหรัฐอเมริกาก็เริ่มเป็นตลาดส่งออกที่ใหญ่กว่าญี่ปุ่น และนอกจากนี้ทางกลุ่มประเทศยุโรปก็ถือได้ว่าเป็นตลาดหลักอีกเช่นกัน อีกทั้งกลุ่มประเทศอาเซียนและประเทศอื่นๆ ก็เริ่มมีบทบาทมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะของการกระจายมากขึ้นของตลาดการค้าระหว่างประเทศของไทย

ในช่วงระยะ 5-6 ปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้รับความสำเร็จอย่างสูงสุดในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ สามารถเปิดประตูการค้าให้กว้างขึ้นจนเป็นที่รู้จักของตลาดสินค้านานาชาติทั่วไป มูลค่าของการส่งออกสินค้าของประเทศไทยได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วสูงกว่าเป้าหมายที่กระทรวงพาณิชย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ประมาณการไว้ทุกปี สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ประชาชนชาวไทยที่การส่งออกสินค้าไทยได้ก้าวเข้าสู่ระดับแนวหน้าของประเทศที่ติดต่อขายทั่วโลก การส่งออกสินค้าของประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับ

ที่ 6 นั้นสามารถประสบความสำเร็จในการส่งออกสูงกว่าที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้อย่างคาดไม่ถึง โดยการส่งออกได้มีการขยายตัวระหว่างปี 2530-2534 ในอัตราเฉลี่ยสูงถึงร้อยละ 25.9 เปรียบเทียบกับ เป้าหมายที่กระทรวงพาณิชย์กำหนดไว้ให้การส่งออกสินค้าขยายตัวในอัตราร้อยละ 23.9 ต่อปี โดยเฉพาะการส่งออกในช่วงปี 2530-2532 ซึ่งอยู่ในช่วงต้นๆ ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 สามารถขยายตัวได้ในอัตราที่สูงมากถึงร้อยละ 27.9 - 34.6 ต่อปี

การที่ไทยสามารถส่งสินค้าออกมูลค่าเพิ่มขึ้นทุกๆ ปีนี้ทำให้สัดส่วนการค้าชายของประเทศไทยในตลาดการค้าของโลกได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และในการจัดอันดับของมูลค่าการค้าของโลกเมื่อปี 2534 ที่ผ่านมามีของคณะชั่งตวงวัดกลางทั่วไปว่าด้วยพิกัดอัตราภาษีศุลกากรและการค้า หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า แกดต์ ได้ประกาศจัดอันดับของประเทศไทย เป็นประเทศที่ติดอันดับผู้ส่งออกสินค้าในตลาดโลกมากเป็น อันดับที่ 28 โดยมีมูลค่าการส่งออก 28,000 ล้านดอลลาร์ หรือประมาณสัดส่วนได้ร้อยละ 0.8 ของมูลค่าส่งออกรวมทุกประเทศทั่วโลก โดยเลื่อนอันดับมาจากที่ 31 ของปีก่อนหน้านั้น ส่วนการนำเข้าสินค้าของประเทศไทยนั้นก็ได้อยู่ใน อันดับที่ 22 ของการนำเข้าสินค้าของประเทศต่างๆ ทั่วโลก โดยมีมูลค่านำเข้า 38,000 ล้านดอลลาร์ เมื่อปี 2534 หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 1 ของมูลค่าการนำเข้าของโลกรวมกันทุกประเทศ

ซึ่งจะเห็นได้ว่าไทยยังขาดดุลการค้ากับต่างประเทศอยู่ และเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า สำหรับการแก้ไขปัญหาดุลการค้านั้น ไม่ว่าจะที่ไหนในโลกนั้นก็จะต้องทำสองอย่างคือ ชะลอการนำเข้ากับการเพิ่มรายได้ในการส่งออก^{๓๖}

ดังนั้นในการกำหนดเป้าหมายการส่งออกสินค้าของประเทศไทยในปี 2535 ซึ่งเป็นปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทางด้านการค้าชายกับต่างประเทศโดยตรงก็คือ กระทรวงพาณิชย์ จึงได้ตั้งเป้าหมายการส่งออกไว้ค่อนข้างสูงโดยคาดว่าจะส่งออกได้ประมาณ 860,000 ล้านบาท หรือเพิ่มจากปี 2534 ร้อยละ 18.5 อย่างไรก็ตามในด้านภาคเอกชนคือ

^{๓๖} เสนาะ อุณาภูล, ยุทธศาสตร์การพัฒนชาติ อดีต ปัจจุบัน อนาคต (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น, 2531), หน้า 35.

สภาพการค้าแห่งประเทศไทย ซึ่งได้ประมาณการเป้าหมายในการส่งออกของประเทศไทยในปี 2535 ว่าจะมีมูลค่าการส่งออกราว 835,000 ล้านบาท ซึ่งเป็นตัวเลขเดียวกันกับการประมาณการส่งออกของสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) และมีแนวโน้มในช่วงแรกของการส่งออกว่าจะมีลู่ทางที่แจ่มใส

และในขณะที่ประเทศไทยกำลังเจริญรุดหน้าไปอย่างรวดเร็วจนเป็นที่ชื่นชมยินดีของนานาประเทศทั่วโลกที่มองอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยอย่างน่าทึ่ง แม้ว่าจะมีบางประเทศที่มีความเห็นว่า บ้านเมืองไทยโตเร็วเกินไปด้วยอัตราการเติบโตถึงร้อยละ 11 ต่อปี และคนไทยทั้งประเทศสามารถมีกำลังในการจับจ่ายใช้สอยเงินทองกันอย่างคล่องตัว ในช่วงปี 2531 ถึงปี 2533 แต่ก็ปรากฏว่าเหมือนมีฝันร้ายที่เป็นจริงเกิดขึ้นกับคนไทย เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เมื่อมีคณะผู้มิอำนาจทางการทหารได้ทำการรัฐประหารรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และเข้ารักษาความสงบของชาติจนกระทั่งเศรษฐกิจของชาติตกถอยไปมาก แม้จะไม่ถึงกับมีการล่มจมหายหน้า เพราะมีรัฐบาล นายอานันท์ ปันยารชุน เข้ามาช่วยประคับประคองไว้ระยะหนึ่งก็ตาม แต่เมื่อคณะผู้ทำการรัฐประหารครั้งนั้นได้วางแผนที่จะเข้ารวบอำนาจการปกครองไว้เอง โดยส่งพลเอกสุจินดา คราประยูร เข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีบริหารประเทศท่ามกลางกระแสต่อต้านจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศและ เกิดเหตุการณ์นองเลือดขึ้นในช่วงวันที่ 17-20 พฤษภาคม 2535 ทำให้นักการต่างเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ประสบกับความหายนะไปนับจำนวนแสนๆ ล้านบาท

เหตุการณ์การจลาจลในกรุงเทพฯ ในระยะเวลา 3-4 วัน ได้สร้างความเสียหายแก่ธุรกิจการค้าการลงทุนต่างๆ อย่างรุนแรงในช่วงเกือบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งในช่วงนั้นการขนส่งสินค้าออกและเข้ากรุงเทพฯ มหันตหตุชะงักโดยสิ้นเชิง การส่งออกพืชผลด้านเกษตรถูกกระทบกระเทือนอย่างแรง ทั้งเกษตรกรและพ่อค้าคนกลางตลอดถึงธุรกิจการส่งออกที่ไม่มีพ่อค้าออกไปรับซื้อพืชผล เกษตร เหมือนปกติราคาสินค้า เกษตรลดลงอย่างชิวชิว โดยเฉพาะข้าวราคาผลไม่ลดต่ำลงถึงร้อยละ 30 ธุรกิจการค้าอื่นๆ ก็ได้รับผลกระทบโดยถ้วนทั่ว อย่างไรก็ตาม สำหรับผลกระทบต่อการค้าส่งออกในระยะยาวนั้นทั้งทางฝ่ายราชการและทางนักธุรกิจภาคเอกชนได้แสดงความคิดเห็นคล้ายคลึงกันว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย "พฤษภา เลือด"

นี้จะไม่มีผลกระทบต่อกระเพื่อนต่อภาวะการส่งออกสินค้าของประเทศไทยโดยรวม เป็นแน่ เพราะการติดต่อกับค้าขายกับต่างประเทศได้มีการทำสัญญาซื้อขายกันในระยะยาวก่อนหน้านี้อแล้ว และช่วงต่อไป เหตุการณ์ที่อาจจะเลือกไปจากความทรงจำของประเทศไทยไปแล้วก็ได้ แต่ในช่วงสั้นๆ พ่อค้าต่างประเทศอาจงดการส่งสินค้าชั่วคราวก็เป็นได้

โดยที่การส่งออกจะนำมาซึ่งรายได้อันสำคัญยิ่งของประเทศ ตลอดจนแต่เดิมได้มีการกำหนดเป้าหมายในการส่งออกไว้แล้ว รัฐบาลนายฮานท์ที่ 2 ในฐานะผู้บริหารประเทศที่มารับช่วงในภาวะวิกฤต เช่นนี้ ทางรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบ เกี่ยวกับการส่งออกไม่ว่าจะเป็นนายอมเรศ สีลาอ่อนที่ได้เข้ามารับตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์อีกสมัยหนึ่งในยุครัฐบาลนายฮานท์ที่ 2 ก็ได้ให้การยืนยันว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการส่งออกจากที่เคยกำหนดไว้เดิม และจะพยายามให้การส่งออกเป็นไปตามเป้าหมายให้ได้ แต่ในขณะที่ภาวะทางเศรษฐกิจของไทยยังชะงักงันไม่ฟื้นตัว อีกทั้งการแข่งขันในตลาดโลกก็ยังเป็นไปอย่างรุนแรงนั้น รัฐบาลจึงได้มีมาตรการเสริม เพื่อเร่งรัดในการส่งออก ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม ซึ่งที่รัฐบาลได้ดำเนินการไปแล้วดังนี้

คณะรัฐมนตรี เห็นชอบร่างกฎกระทรวงยกเลิกการเก็บค่าธรรมเนียมตามพระราชบัญญัติการส่งออกไปนอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 ตามที่กระทรวงพาณิชย์เสนอ โดยมีสาระสำคัญคือ เพื่อยกเลิกการเก็บค่าธรรมเนียมต่างๆ เช่น ค่าคำร้อง ค่าคัดสำเนา ค่าเอกสารต่างๆ ที่กำหนดตามกฎหมายกระทรวง (พ.ศ. 2522) ออกตามความในพระราชบัญญัติการส่งออกไปนอกและการนำเข้ามาในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจุบันการค้าต่างประเทศของไทย ซึ่งประกอบด้วย การส่งออกและการนำเข้าซึ่งสินค้ามีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ขึ้นตอนต่างๆ ที่ผู้เกี่ยวข้องกับการส่งออกและนำเข้าซึ่งสินค้าจะต้องปฏิบัติได้รับการแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้เกิดความสะดวกและคล่องตัว ไม่เป็นอุปสรรคหรือก่อให้เกิดความล่าช้าต่อการส่งออกและนำเข้า ทั้งยังเป็นมาตรการและลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการนี้ด้วย สำหรับค่าธรรมเนียมที่ได้เรียกเก็บในการส่งออกและนำเข้าตามพระราชบัญญัติการส่งออกไปนอกและการนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้า พ.ศ. 2522 มีอัตราค่อนข้างต่ำ สามารถเรียกเก็บได้โดยเฉลี่ยปีละ 5 ล้านบาทเศษเท่านั้น ไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บ

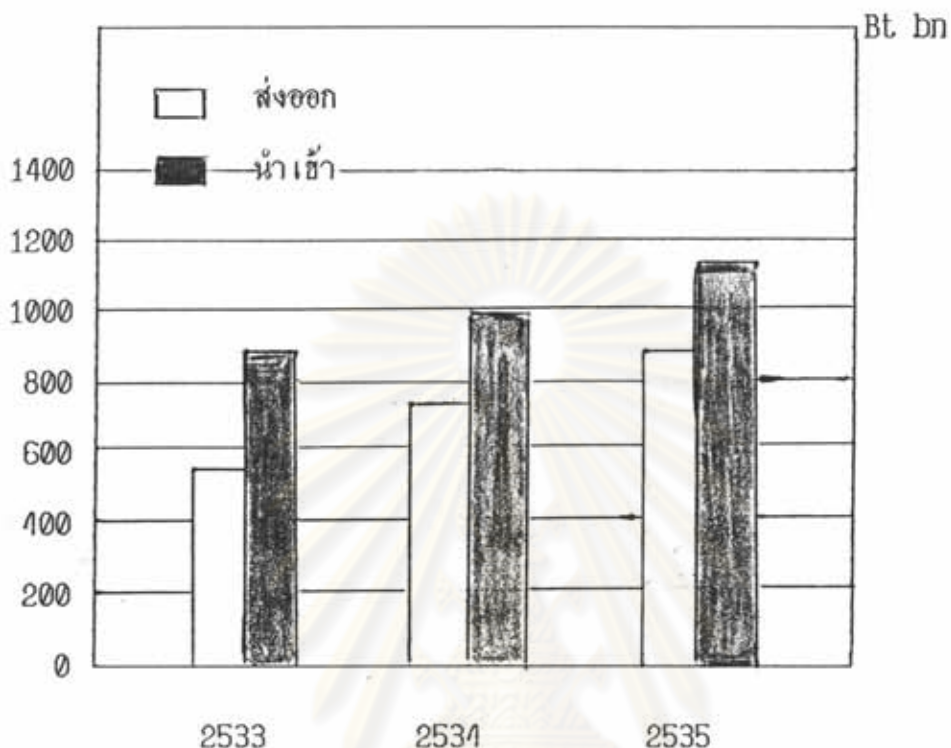
การขยายตลาดการส่งออก โดยที่รัฐบาลได้มีการผ่อนผันอนุญาตให้ส่งปุนี เมนต์ออกไปนอกราชอาณาจักร จากการศึกษาที่กระทรวงพาณิชย์เสนอว่า ความต้องการใช้ปุนี เมนต์ในช่วงครึ่งปีแรกของปี 2535 มีอัตราการขยายตัวเพียงร้อยละ 7 จากเดิมที่ประมาณการไว้ร้อยละ 15 และในช่วงครึ่งหลังของปี 2535 คาดว่าความต้องการใช้ปุนี เมนต์มีอัตราการขยายตัวจะเป็นร้อยละ 7 เท่ากับครึ่งปีแรก ส่วนการผลิตปุนี เมนต์ได้มีการขยายกำลังการผลิตเพิ่มขึ้น และคาดว่าผู้ผลิตรายใหม่จะเริ่มดำเนินการผลิตได้อีก 3 ราย ดังนั้น ในครึ่งหลังของปี 2535 คาดว่าจะมีปุนี เมนต์เหลือเกินความต้องการใช้ประมาณ 734,000 ตัน ปี 2536 คาดว่าปริมาณการผลิตปุนี เมนต์ในประเทศจะมีประมาณ 30.3 ล้านตัน ในขณะที่ความต้องการใช้ปุนี เมนต์จะมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 7 เท่าเดิม ดังนั้นคาดว่าความต้องการใช้ปุนี เมนต์ในปี 2536 จะมีปริมาณ 25.3 ล้านบาท และจะมีปุนี เมนต์เหลือสำหรับส่งออกประมาณ 5 ล้านตัน แสดงว่าสถานการณ์การขาดแคลนปุนี เมนต์ภายในประเทศได้เริ่มเข้าสู่ภาวะปกติ และคาดว่าระยะต่อไปจะมีปุนี เมนต์เหลือใช้ภายในประเทศ ดังนั้น เพื่อเป็นการเตรียมหาช่องทางในการเปิดตลาดการค้าปุนี เมนต์ในต่างประเทศ รัฐบาลจึง เห็นควรดำเนินการดังนี้

หนึ่ง ครึ่งหลังของปี 2535 ให้กระทรวงพาณิชย์พิจารณาอนุญาตให้ส่งออกปุนี เมนต์ที่ผลิตภายในประเทศไปยังประเทศเพื่อนบ้านในปริมาณรวมแล้วไม่เกิน 200,000 ตัน

สอง ตั้งแต่ปี 2536 เป็นต้นไป ให้มีการส่งออกปุนี เมนต์ได้โดยเสรี โดยยกเลิกประกาศกระทรวงพาณิชย์ที่ควบคุมการส่งออกปุนี เมนต์ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2536 เป็นต้นไป

ในเวทีการแข่งขันทางด้านการค้าระหว่างประเทศได้มีการทวีความเข้มข้นมากขึ้น จากที่รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้มีการพัฒนาการส่งออก และรวมไปถึงมาตรการต่างๆ ที่นำมาใช้ส่งผลให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นตามลำดับ โดยที่สัดส่วนมูลค่าการส่งออกต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 39.4 ในปี 2535 มีการส่งออกเพิ่มขึ้นจากปี 2534 (โปรดดูตาราง 5.3)

ตารางที่ 5.3 การค้าระหว่างประเทศของไทย (พ.ศ.2533-35)

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าการส่งออกของประเทศไทยจะมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้น แต่การส่งออกของประเทศไทยได้อาศัยกลยุทธ์การตลาดแบบดั้งเดิม กล่าวคือ ใช้ราคาและคุณภาพสินค้าเป็นตัวนำในการเจาะตลาด ทำให้ต้องเผชิญกับการแข่งขันและทำลายจากประเทศคู่แข่ง ซึ่งมีเครื่องมือพร้อมสรรพ ทั้งทางด้านการค้าและการเงินทำให้การส่งออกของประเทศไทยต้องประสบปัญหา เพราะขาดแผนการสัมมนาทางด้านการเงินในการให้สินเชื่อต่อผู้นำเข้าสินค้าไทยในต่างประเทศ อีกทั้งระบบการเงินของประเทศไทยยังไม่ครบวงจร คือ ยังขาดธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้า ซึ่งเป็นสถาบันการเงินที่สำคัญและจำเป็นสำหรับประเทศที่มีการส่งออกเป็นภาคเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศต่างๆ เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ ใต้หวัน ญี่ปุ่น เกาหลี ฯลฯ ที่ได้จัดตั้งองค์กรเฉพาะเพื่อดูแลสัมมนาการค้าระหว่างประเทศของตนมาเป็นเวลานานแล้ว ประกอบกับการสัมมนาทางการเงินแก่ผู้ส่งออกในรูปแบบปัจจุบันของไทยไม่เป็นไปตามมคติกาสากล ซึ่ง

ประเทศคู่ค้าไม่พึงพอใจและขัดต่อข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศทำให้ประเทศไทยถูกตอบโต้ด้วยเรื่องๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการแก้ไขในโอกาสต่อไป

3.2.3 การเงิน

หัวใจสำคัญของวงการการเงินการธนาคารในประเทศไทยได้เริ่มขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เมื่อธนาคารแห่งประเทศไทย ประกาศมาตรการผ่อนคลายการควบคุมการแลกเปลี่ยนเงินใหม่ผลในทางปฏิบัติ เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2534 การผ่อนคลาย Exchange Control ที่เคยเข้มงวดครั้งหนึ่งเป็นจุดหักเหที่รุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อกระแสเงินในประเทศไทยให้หล่นไหลลงอย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้นเรื่อยๆ และเห็นผลเด่นชัดขึ้น เป้าหมายในการพัฒนาประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางทางการเงินในภูมิภาคก็เริ่มมองเห็นเป็นรูปเป็นร่างอย่างจริงจังขึ้นมา เมื่อรัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้มีแนวคิดนำร่องในการจัดตั้งศูนย์กลางทางการเงิน และรัฐบาลได้ประกาศอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ประกอบกิจการวิเทศธนกิจ ผู้จุดประกายความคิดของการผลักดันให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการเงินหรือ Funding Centre ในภูมิภาคก็คือคณะทำงานของธนาคารแห่งประเทศไทย ยุคที่มีผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ชื่อ นายวิจิตร สุทธิกิจ เป็นผู้นำ ซึ่งสมควรได้รับการยกย่องบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์การเงินของประเทศไทย

"กิจการวิเทศธนกิจของไทย ที่เริ่มรู้จักกันในคำว่า BIBFs (อ่านกันว่า บีไอบีเอฟ) นั้นเป็นคำย่อมาจากคำว่า Bangkok International Banking Facilities ภาษาทางการใช้คำว่า "วิเทศธนกิจ"

คำว่า "วิเทศ" แปลว่า "ต่างประเทศ"

คำว่า "ธน" แปลว่า "ทรัพย์สิน"

ความหมายของคำว่า "วิเทศธนกิจ" ก็หมายถึง เรื่องกิจการเกี่ยวกับทรัพย์สินต่างประเทศ ซึ่งมาจากความหมายในภาษาอังกฤษ คำว่า International Banking Facilities (IBFs) หรือที่รู้จักกันอีกชื่อหนึ่งคือ OFFSHORE BANKING นั้นเอง เมื่อเป็นของไทยก็เดิมคำว่า Bangkok นำหน้า IBFs ได้ชื่อใหม่เป็น BIBFs.

ความเป็นมาของ BIBFS นั้น ประเดิมด้วยธนาคารแห่งประเทศไทยได้พูดถึงเป้าหมายในการพัฒนาประเทศไทยให้ เป็นศูนย์กลางการเงินในภูมิภาค หรือให้เป็น Financial Centre ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินการพัฒนาเป็นขั้นเป็นตอนไป การที่คณะรัฐมนตรีหรือผู้รับผิดชอบให้จัดตั้งกิจการวิเทศธนกิจขึ้นในประเทศไทย เพื่อพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการเงินในภูมิภาค (Funding Center) พร้อมทั้งหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการพิจารณาอนุมัติผู้ประกอบการวิเทศธนกิจ และมอบหมายให้กระทรวงการคลังดำเนินการตามขั้นตอนอื่นๆ ต่อไปตามที่เสนอ³⁰ นอกจากนี้ เพื่อเป็นการส่งเสริมกิจการวิเทศธนกิจในประเทศไทยให้สามารถแข่งขันกับกิจการในศูนย์กลางการเงินอื่นๆ คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบต่อร่างพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการลดอัตราภาษีอากร รวม 2 ฉบับ โดยมีหลักการใหญ่ๆ 4 ประการได้แก่ ภาษีธุรกิจเฉพาะ และอากรแสตมป์ สำหรับการประกอบกิจการวิเทศธนกิจของธนาคารพาณิชย์ และมีหลักการให้ลดอัตราภาษีเงินได้สำหรับกำไรสุทธิของบริษัท หรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล ที่ได้จากการประกอบธุรกิจวิเทศธนกิจของธนาคารพาณิชย์ และคงจัดเก็บในอัตราร้อยละ 10 ของกำไรสุทธิ

ทั้งนี้ เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการค้า การลงทุนและการเงินในระดับภูมิภาค ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และ 7 ดังนั้น การพัฒนาประเทศไทยให้ เป็นศูนย์กลางการเงินในภูมิภาคจึง เป็นแผนนโยบายที่เหมาะสม โดยการสร้างฐานของการให้บริการทางการเงินระหว่างประเทศขึ้นในประเทศไทย เพื่อให้บริการและอำนวยความสะดวกแก่เงินทุนที่ไหลเข้าสู่ประเทศไทยและภูมิภาคอินโดจีน รวมถึงการพัฒนาระบบการเงิน และสถาบันการเงิน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายกระทรวงการคลังได้แบ่งขั้นตอนการพัฒนาออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง การพัฒนาประเทศไทยเป็น Funding Center ในภูมิภาคอินโดจีน

³⁰ ซึ่งรายละเอียดสามารถดูได้จาก เจริญ เจษฎาวัลย์, วิเทศธนกิจไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทพอดี้ จำกัด, 2536), หน้า 5-34.

ขั้นตอนที่สอง การพัฒนาเป็น Restricted Financial Center แบบสิงคโปร์หรือฮ่องกงที่มีความสามารถทางธุรกิจเฉพาะอย่าง (Specialization) และลักษณะตลาด (market niche) เป็นของตัวเอง

ขั้นตอนที่สาม การพัฒนาเป็นศูนย์กลางการเงินแบบครบวงจร (Full-Service Centre) เช่น ลอนดอน

การพัฒนาทั้ง 3 ขั้นเป็นการดำเนินการในระยะยาว ปัจจุบันควรดำเนินการพัฒนาสู่ขั้นตอนนี้หนึ่งก่อน คือ การพัฒนาประเทศไทยเป็น Funding Center ในภูมิภาคอินโดจีน โดยการจัดตั้งตลาด Offshore Banking ซึ่งจะเรียกว่า "กิจการวิเทศธนกิจ" (International Banking Facilities : IBFs) ขั้นในประเทศไทยในรูปแบบที่สามารถทดแทนตลาด Offshore ในต่างประเทศ สำหรับความต้องการเงินทุนของไทยได้และมีการเชื่อมโยงกับตลาดเงินในประเทศในขอบเขตที่จำกัด

ซึ่งจากบทบาทและผลงานของรัฐบาลนายอานันท์ 2 นอกจากจะเป็นการวางรากฐานความพร้อมเพื่อก้าวไปเป็น "ศูนย์กลางทางการเงิน" ในภูมิภาคอินโดจีน เพื่อสร้างความมั่นใจให้นักลงทุนต่างชาติแล้ว ยังจะทำให้เกิดการแข่งขันของสถาบันการเงินต่างๆ ทั้งในและนอกประเทศ หากไทยตั้งสำนักงานการเงินดังกล่าวขึ้น ทางธนาคารแห่งประเทศไทยเชื่อมั่นว่า จะทำให้ระบบการเงินของไทยมีความพร้อมและมั่นคงยิ่งขึ้น สามารถสร้างความมั่นใจในระดับนานาชาติ สามารถแข่งขันกับสถาบันการเงินจากประเทศอื่นๆ ได้และ "บีไอบีเอฟ" จะทำให้เงินทุนไหลเข้าประเทศอย่างน้อย 100 ล้านเหรียญสหรัฐต่อปี และจะพุ่งสูงขึ้นเป็น 1,000 ล้านเหรียญสหรัฐ หรือ 2.5 หมื่นล้านบาท เมื่อการเมืองไทยมีความมั่นคงเข้าสู่ระบบมากขึ้น ทั้งนี้เพราะความต้องการกู้เงินไปลงทุน ซึ่งเป็นการกู้จากเงินกู้ต่างประเทศ ทั้งความต้องการจากภาครัฐวิสาหกิจ ภาคเอกชนภายในประเทศมีมากขึ้น อีกทั้งความต้องการเงินกู้ต่างประเทศเพื่อการลงทุนในอินโดจีนมีแนวโน้มสูงขึ้นตลอดเวลา ดังนั้นถ้าไทยเป็นศูนย์กลางการเงินในภูมิภาคโดยสมบูรณ์แล้ว จะก่อผลดีต่อการเงินการค้าของไทยในอนาคตอันใกล้อย่างมากมาย ในขณะนี้รัฐพยายามผ่อนปรนกฎเกณฑ์ต่างๆ เพื่อให้ธนาคารพาณิชย์ของไทยมีความพร้อมมากขึ้น เพื่อจะได้แข่ง

ชั้นต่างชาติได้*

3.2.4 การพัฒนาปรับปรุงรัฐวิสาหกิจ

รัฐวิสาหกิจ หมายถึง กิจการที่รัฐบาลเป็นเจ้าของ ซึ่งลักษณะการเป็นเจ้าของนี้ อาจเป็นเจ้าของทั้งหมดหรือ เป็นผู้ถือหุ้นส่วนใหญ่ก็ได้ กิจการเหล่านี้ดำเนินการด้านพาณิชย์กรรม การเงิน การอุตสาหกรรม การเกษตร การสาธารณสุข การจัดบริการขั้นพื้นฐาน (infrastructure) หรือการดำเนินการส่งเสริมต่างๆ ลักษณะของกิจการเหล่านี้จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการขายสินค้าและบริการ และสามารถแสดงฐานะของกิจการได้ตามหลักงบดุล และบัญชีกำไรขาดทุน รูปแบบของกิจการเหล่านี้อาจมีได้หลายรูปแบบ เช่น การมีฐานะเป็นกรม บรรษัทสาธารณะ หรือ เป็นองค์การที่มีพระราชบัญญัติหรือกฎหมายจัดตั้งโดยเฉพาะ และการมีฐานะเป็นบริษัทจำกัดตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นต้น^{๑๐} และสำหรับการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ (Privatisation) นั่นก็คือการปลดเปลื้องภาระโดยการขายทรัพย์สินหรือหุ้นส่วนของกิจการที่รัฐบาลเป็นเจ้าของหรือดำเนินการอยู่ ให้แก่เอกชนไปโดยที่รัฐซึ่งเป็นเจ้าของ เดิมอาจคงไว้ซึ่งหุ้นส่วนจำนวนหนึ่งอยู่ แต่หุ้นส่วนส่วนใหญ่หรือทั้งหมดจะเป็นของ เอกชนหรือบริษัท เอกชน นับตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2523 เป็นต้นมา การแปรรูปรัฐวิสาหกิจเป็นประเด็นที่รัฐบาลหลายๆ ประเทศใน

* และในช่วงที่กำลังทำการวิจัยในหัวข้อนี้ (ปีพ.ศ.2538) รัฐบาลที่มีนายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรีก็ได้ทำการสานต่อในเรื่องกิจการวิเทศธนกิจ โดยมีการอนุญาตให้ธนาคารพาณิชย์ประกอบกิจการวิเทศธนกิจ ในวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2536 นี้แก่ธนาคารไทยและต่างประเทศ 46 ธนาคาร ต้องถือว่าเป็นการเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าทางการเงิน การธนาคารในประเทศไทยครั้งยิ่งใหญ่ครั้งหนึ่ง ที่จะทำให้ไทยเป็นศูนย์กลางการเงินในภูมิภาค ทั้งนี้โดยมีแนวความคิดนำร่องมาจากรัฐบาลของนายอานันท์ ๒

^{๑๐}พิพัฒน์ ไทยอารี, หลักการแปรรูปรัฐวิสาหกิจกับรัฐวิสาหกิจไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 11.

ความสนใจและความสำคัญเป็นอันดับสูงมาก ทั้งปรากฏทั้งประเทศพัฒนาและกำลังพัฒนาต่างก็ให้ความสนใจต่อแนวทางดังกล่าวทั้งสิ้น จึงสามารถที่จะยืนยันและสรุปได้ว่า ทิศทางการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ เป็นที่สนใจกันอย่างกว้างขวางและมีระดับการพัฒนาที่สูงมากที่สุดเท่าที่เคย และสำหรับความคิดเรื่องการแปรรูปรัฐวิสาหกิจนั้น ก็มีองค์ประกอบอยู่สองลักษณะใหญ่ๆ คือ

หนึ่ง การแปรรูปโดยมีการแปรสภาพเป็นเจ้าของทรัพย์สิน และกิจการของรัฐให้เป็นเอกชนหรือมหาชน (Denationalization)

สอง การแปรรูปโดยการลดหย่อนผ่อนปรนกฎเกณฑ์ซึ่งมีลักษณะการผูกขาดกิจการ (Liberalization)

สำหรับประเทศไทยในฐานะที่เป็นประเทศที่ดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจแบบผสมก็ได้มีการจำหน่ายจ่ายโอนรัฐวิสาหกิจมาเป็นเวลานาน และปรากฏว่าในช่วงสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ. 2526-2529) ได้มีการแปรสภาพรัฐวิสาหกิจในลักษณะที่แตกต่างไปจากหลักการเดิมๆ จนเป็นที่เข้าใจกันว่ารัฐบาลจะดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างจริงจังจึงจนมาในยุครัฐบาลนายอานันท์ 2 ก็ได้มีการพัฒนาปรับปรุงรัฐวิสาหกิจ เพื่อให้การบริหารงานของรัฐวิสาหกิจสอดคล้องกับนโยบายเศรษฐกิจเสรี นโยบายเพิ่มทุนประสิทธิภาพของรัฐ และเพื่อให้การบริหารนโยบายด้านรัฐวิสาหกิจสอดคล้องและเสริมการกระจายรายได้ โดยได้มีการเร่งแปรรูปรัฐวิสาหกิจ หลังจากที่ได้ทำไปแล้ว โดยการนำบริษัทการบินไทยเข้าไปจดทะเบียนในตลาดหุ้น การจัดตั้งบริษัทไฟฟ้าระยะของ ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ.) การแก้ไขกฎหมายของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (กฟผ.) การไฟฟ้านครหลวง (กฟน.) การประปาส่วนภูมิภาค (กปผ.) การประปานครหลวง (กปน.) ที่จะให้มีการจัดตั้งบริษัทในเครือ เช่นเดียวกับ กฟผ. และนำบริษัทในเครือมาซื้อกิจการเพื่อดำเนินการในลักษณะ เอกชนและนำหุ้นเข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ รวมทั้งการอนุมัติให้บริษัท ปตท. สผ. ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของการปิโตรเลียม (ปตท.) เข้าไปจดทะเบียนในตลาดหุ้น และการนำหุ้นของ ปตท. สผ. เข้าจำหน่ายในตลาดหลักทรัพย์นั้นนอกจากเป็นไปตามนโยบายและลดภาระทางการเงินของรัฐแล้ว ยังทำให้สามารถระดมทุนจากนักลงทุนโดยทั่วไป ซึ่งเป็นการเพิ่มโอกาสให้กับนักลงทุนที่จะได้ลงทุนในกิจการที่มีพื้นฐานดีและเป็นของรัฐอีกด้วย ปัจจุบัน ปตท. สผ. มีโครงการต่างๆ ที่อยู่ในระหว่างการผลิต พัฒนา

และสำรวจ คือโครงการ S1 โครงการ ESSO น้ำพอง โครงการ UNOCAL III โครงการ บงกช โครงการ B5/27 โครงการ BLOCK F

จากผลการศึกษาและประมาณการทางการเงิน ประมาณการกำไรในปี 2535 และ 2536 จะอยู่ในระดับประมาณ 250 ล้านบาท และจะเริ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ในปี 2537 เป็นต้นไป ซึ่งเป็นปีที่โครงการบงกช เริ่มผลิตได้เต็มที่แล้ว ในขณะที่ความต้องการเงินทุนเพิ่มเติมจะอยู่ประมาณ 1,000 - 1,500 ล้านบาท ใน 1-3 ปีข้างหน้า เฉพาะโครงการที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งทั้งนี้ยังไม่รวมการร่วมลงทุนในโครงการต่างๆ ซึ่งปตท.สผ. กำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณา เช่น โครงการเกาะตะเภาของพม่า และโครงการพื้นที่ร่วมพัฒนาไทย-มาเลเซีย เป็นต้น

จากมูลค่าหุ้นที่ได้ประมาณไว้ในเบื้องต้น ประกอบกับความต้องการเงินทุนตามผลการศึกษา ทำให้มีการเพิ่มทุนจดทะเบียนจาก 2,200.4 เป็น 3,100 ล้านบาท หรือ 220.4 เป็น 310 ล้านหุ้น ซึ่งจะทำให้หุ้นเพิ่มทุนจำนวน 89.96 ล้านหุ้น หรือไม่เกินร้อยละ 30 ของทุนจดทะเบียน 310 ล้านหุ้น โดยออกจำหน่ายในครั้งแรกประมาณ 40 ล้านหุ้น ทั้งนี้ คณะกรรมการ ปตท.สผ. จะเป็นผู้พิจารณาจำหน่ายหุ้นที่เหลือนั้นตามความเหมาะสมในคราวต่อไป

ปตท.สผ. ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายของนักลงทุนในเบื้องต้น 2 กลุ่มคือ

- นักลงทุนต่างชาติไม่เกิน 40%
- นักลงทุนไทยประเภทสถาบัน 20%

ส่วนที่เหลืออีก 40% ให้ ปตท.สผ. กำหนดต่อไป

ในโอกาสที่หุ้นออกจำหน่ายโดยทั่วไป ปตท.สผ. จะต้องมีสถานะเป็นบริษัทมหาชนจำกัด ดังนั้น จึงจะต้องดำเนินการแปรสภาพเป็นบริษัทมหาชนจำกัดเสียก่อน ตามพระราชบัญญัติบริษัทมหาชนจำกัด พ.ศ. 2535 ซึ่งจะมีผลทำให้ ปตท.สผ. มีสภาพทางนิติบุคคลใหม่เป็นบริษัทมหาชนจำกัด และจะใช้ชื่อว่า "บริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน)" หรือภาษาอังกฤษใช้ชื่อว่า "PTT EXPLORATION AND PRODUCTION PUBLIC COMPANY LIMITED"

นอกจากนี้รัฐบาลนายอานันท์ 2 ยังได้ทำการศึกษาความเป็นไปได้ในการแปรรูป ทศท. และ กศท. ในอนาคตอีกด้วย จากบทบาทของรัฐบาลที่มีต่อรัฐวิสาหกิจจะพบว่า เป็นลักษณะ

ของการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะพื้นฐานคือ การย้ายอำนาจจากรัฐบาลกลางไปยังปัจเจกชน จะเห็นได้ว่าในขนาด กิจการต่างๆ ที่เดิมรัฐเป็นตัวจัดทำหรือดำเนินการ ซึ่งมีลักษณะเชิงสังคมนิยมหรือรัฐสวัสดิการ กิจการเหล่านี้จะเริ่มถูกแปรไปให้เอกชนจัดการในที่สุด ซึ่งจะส่งผลดีมากกว่าปล่อยให้รัฐจัดการ ประชาชนจะมีสิทธิ์เป็นเจ้าของกิจการต่างๆ ของตัวเขาด้วยความสามารถของเขาเอง และด้วยเหตุเช่นนี้ เขาจะทุ่มเทความสามารถที่มีอยู่ เพื่อบริหารกิจการต่างๆ ของเขาอย่างเต็มความสามารถ ยังผลให้ผลงานที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพมากกว่าการที่รัฐเป็นเจ้าของเสียอีก

3.2.5 การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนา

โดยที่การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาในระยะที่ผ่านมา ยังไม่สามารถขยายการบริการได้ทัน และเพียงพอกับความความต้องการที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้โครงสร้างพื้นฐานได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการลงทุนด้านการพัฒนาต่างๆ และเป็นการสูญเสียโอกาสที่จะมุ่งพัฒนาการวางรากฐานให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางความเจริญด้านต่างๆ ในภูมิภาค รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้เล็งเห็นความสำคัญอันนี้จึงได้พยายามกระจายระบบโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เช่น ระบบคมนาคมขนส่ง ประปา ไฟฟ้า ระบบสื่อสารโทรคมนาคม โทรศัพท์ ออกไปสู่ภูมิภาคให้ทั่วถึงและเพียงพอ เพื่อขยายโอกาสทางการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาค และรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนและผลักดันให้มีการดำเนินการตามโครงการต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.2.5.1 การพัฒนาระบบรถไฟฟ้ามหานคร หลังจากการล้มโครงการรถไฟฟ้าวาลิน ของการทางพิเศษแห่งประเทศไทย เพราะเหตุไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขได้ รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้มีมติจัดตั้ง "โครงการรถไฟฟ้ามหานคร" โดยมี การดำเนินการ จัดหาที่ปรึกษาระดับนานาชาติมาชี้แจง เกี่ยวกับการปรับปรุงรายละเอียดของโครงการ เพื่อนำไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างแท้จริง คาดว่าจะเริ่มดำเนินการก่อสร้าง ประมาณกลางปี 2536 และแล้วเสร็จประมาณปี 2540 ระยะเวลาก่อสร้าง 5 ปี ในงบการลงทุนขั้นแรก 16,000 ล้านบาท การที่รัฐบาลได้ตัดสินใจที่จะดำเนินการเอง โดยตั้งองค์การใหม่ขึ้นมา ในขนาดจะเป็นผู้ดูแลโครงการรถไฟฟ้ามหานคร ทั้งของกลุ่มนายงและโอบ เวลล์หลังจากสิ้นสุด

สัญญาสัมปทานที่รัฐบาลได้นำกับสองบริษัท และนอกจากนี้งบการลงทุนก็จะนำมาใช้ในการดำเนินงานสร้างรถไฟฟ้ตามเส้นทางเดิมของลาวาลิน แต่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงในบางจุด ให้มีการเดินรถไฟในใต้ดิน เพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาจราจร แต่คงใช้เงินลงทุนสูงมาก

3.2.5.2 โครงการเอกชนร่วมการงานและร่วมลงทุนขยายโทรศัพท์ที่ 1 ล้านหมายเลข ในเขตโทรศัพท์ภูมิภาคขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย โดยที่คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ลงนามในสัญญาร่วมการงานและร่วมลงทุนขยายบริการโทรศัพท์ในเขตโทรศัพท์ภูมิภาค 1 ล้านเลขหมาย กับกลุ่มกิจการร่วมค้า บริษัท ลีอ็อกซ์เลย์ (กรุงเทพฯ) จำกัด ซึ่งเสนอส่วนแบ่งรายได้ 43.10 % และโดยมีการเซ็นสัญญาใน วันพฤหัสบดีที่ 2 กรกฎาคม 2535 เมื่อเวลา 15.00 น. ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล

นอกจากนี้รัฐบาลยังได้มีมติให้ยกเลิกชั้นความลับ และให้เปิดเผยเอกสารของทางราชการเกี่ยวกับการเจรจา และการดำเนินการโทรศัพท์ทั้ง 3 ล้านเลขหมาย รวมทั้งเอกสารราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ตรวจสอบ คัดลอก หรือตีพิมพ์เผยแพร่ได้

การทบทวนโครงการโทรศัพท์ที่ 1 ล้านเลขหมายในเขตภูมิภาคทำให้รัฐมีรายได้ทั้งสิ้นประมาณ 320,000 ล้านบาท รายได้ดังกล่าวสูงกว่าที่คาดว่าจะได้จากข้อเสนอเดิมประมาณ 200,000 ล้านบาทตลอดระยะเวลา 25 ปีของโครงการ

3.2.5.3 โครงการพัฒนาทางหลวงระยะที่ 5 รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้พิจารณาโครงการพัฒนาทางหลวงระยะที่ 5 ตามที่กระทรวงการคลัง เสนอแล้วมีมติ ดังนี้

หนึ่ง อนุมัติร่างสัญญากู้เงินและเอกสารที่เกี่ยวข้อง วงเงิน 93 ล้านเหรียญสหรัฐ หรือประมาณ 2,325 ล้านบาท จากธนาคารพัฒนาเอเชียสำหรับโครงการพัฒนาทางหลวงระยะที่ 5

สอง ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง หรือผู้ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังมอบหมาย เป็นผู้ลงนามในสัญญากู้เงินและเอกสารที่เกี่ยวข้องในนามราชอาณาจักรไทย

การที่ธนาคารพัฒนา เอ ซีเอ ได้ตกลงจัดสรรเงินกู้ให้แก่ประเทศไทย เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการพัฒนาทางหลวงระยะที่ 5 ภายในวงเงิน 93 ล้านเหรียญสหรัฐ นั้น เป็นแผนงานพัฒนาทางหลวงในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ที่ได้เลื่อนออกมาดำเนินการในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 โดยมีแผนงานดำเนินการภายใต้โครงการดังกล่าว ดังนี้

หนึ่ง แผนงานก่อสร้างปรับปรุงและยกระดับมาตรฐานทางหลวง ซึ่งเป็นงานส่วนหนึ่งรวมอยู่ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ระยะทางรวม 800 กิโลเมตร

สอง แผนงานจัดหาที่ปรึกษาเพื่อควบคุมงานก่อสร้างตามข้อ 1 ประกอบด้วยที่ปรึกษาดังประเทศ จำนวน 48 คน-เดือน และที่ปรึกษาไทย จำนวน 144 คน-เดือน

สาม แผนงานศึกษาสำรวจและออกแบบรายละเอียดทางหลวง เพื่อการก่อสร้างทางหลวงระยะทาง 1,200 กิโลเมตร ชุมทางต่างระดับ (Interchanges) จำนวน 1,000 คน-เดือน และที่ปรึกษาดังประเทศ จำนวน 40 คน-เดือน

3.2.5.4 โครงการปรับปรุงเส้นทางรถไฟ ซึ่งรัฐบาลได้พิจารณาข้อเสนอของกระทรวงคมนาคม เรื่อง เส้นทางรถไฟสายกรุงเทพฯ (มักกะสัน) - ฉะเชิงเทรา - ชลบุรี - สัตหีบ แล้วมีมติให้ความเห็นชอบโครงการปรับปรุงเส้นทางรถไฟสายดังกล่าว ในวงเงินงบประมาณ 815.10 ล้านบาท โดยให้ชะลอโครงการปรับปรุงมาตรฐานเส้นทางตอนหัวหมาก - ฉะเชิงเทรา (วงเงิน 566 ล้านบาท) ไว้เพื่อให้นักศึกษาก่อน ตามความเห็นชอบของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาพื้นที่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก (สพอ.) โดยให้การรถไฟแห่งประเทศไทยรับดำเนินการจัดทำรายละเอียดค่าใช้จ่ายในแต่ละปีเสนอสำนักงานงบประมาณโดยด่วนต่อไป

3.2.5.5 การจัดตั้งสถานีวิทย์โทรทัศน์และการดำเนินการบริการส่งวิทยุโทรทัศน์ในระบบ UHF ตามที่ อัลวิน ทอฟเฟอร์ (Alvin Toffler) ได้เคยเปรียบเทียบกระแสอารยธรรมของมนุษย์ไว้ว่า มีลักษณะเหมือนลูกคลื่น โดยมีคลื่นลูกใหม่ในอารยธรรมของ

มนุษย์เกิดขึ้น 3 ลูก ซึ่งคลื่นแต่ละลูกได้ขั้วทวนให้โฉมหน้าของโลก และความสัมพันธ์ในตำแหน่ง
 แห่งที่ต่างๆ ของระบบสังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากมายมหาดาล คลื่นลูกที่ 1 คือ
 คลื่นแห่งการปฏิวัติเกษตรกรรม คลื่นลูกที่ 2 คือคลื่นแห่งการปฏิวัติวิทยาศาสตร์และอุตสาหกรรม
 สำหรับคลื่นลูกที่ 3 คือคลื่นแห่งการปฏิวัติข่าวสารข้อมูลหรือสารสนเทศ ซึ่งได้กำลังก่อตัวอยู่ใน
 ปัจจุบัน* โลกปัจจุบันเป็นสังคมข่าวสาร หรือสังคมสารสนเทศ เป็นโลกที่ไร้พรมแดนมีการเผยแพร่
 แพร่และรับข่าวสารจากทั่วโลกโดยอิสระ สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะ
 ว่าพลเมืองในสังคมประชาธิปไตยที่มุดุคภาพจะต้อง เป็นผู้ที่ได้รับรู้ข่าวสารที่แท้และรอบด้าน จึงจะ
 สามารถตัดสินใจได้ถูกต้อง ทั้งในด้านส่วนรวมหรือส่วนตัว การบังคับให้ประชาชนต้องรับข่าวสาร
 ของทางราชการแต่เพียงด้านเดียว เป็นแนวความคิดของเผด็จการ ที่ถือว่าผู้ปกครองเท่านั้น
 สถิติปัญญาที่แจ่มชัดลือว่าอะไรผิดอะไรถูก ส่วนประชาชนทั่วไปไร้สติปัญญาที่จะรู้ผิดถูกชั่วดี จึงต้อง
 บังคับให้รับข่าวสารหรือคำสั่งจากรัฐบาลด้านเดียว ในลักษณะสั่งซ้ายหันขวาหันที่ขัดหลักการ
 ประชาธิปไตยอย่างยิ่ง

รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้เล็งเห็นความจำเป็นและความสำคัญของโลกยุคข้อมูลข่าวสาร
 จึงได้เห็นชอบที่จะมีการปรับปรุงสื่อของรัฐและ เห็นชอบที่จะอนุญาตให้จัดตั้งสถานีวิทยุโทรทัศน์ใน
 ระบบ UHF** ในลักษณะที่เป็นเครือข่ายทั่วประเทศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา

*สรุปความจากหนังสือของ อธิวัฒน์ ทอทัฬหเสวี ที่ชื่อคลื่นลูกที่สาม แปลโดย สุกัญญา
 ติระวณิช และคณะ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์เกษมช่าง พ.ศ. 2533 กรุงเทพฯ.

**ยูเอชเอฟ (Ultra High Frequency-UHF) คือ คลื่น 1 ใน 9 ย่านความถี่
 ตามข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับกิจการวิทยุ ยูเอชเอฟมีความถี่ระหว่าง 300-3,000 MHz
 ซึ่งเป็นความถี่ที่สูงกว่า วีเอชเอฟ (Very High Frequency-VHF) ซึ่งมีความถี่ระหว่าง
 30-300 MHz

คลื่นวิทยุแต่ละย่านมีคุณลักษณะ ในการแผ่กระจายไม่เหมือนกัน ดังนั้น การนำมาใช้
 ประโยชน์ ในการสื่อสารทางไกลได้แตกต่างกัน การแผ่กระจายของคลื่นวิทยุย่าน VHF และ
 UHF นั้นมีทั้งส่วนคลื่นฟ้าและคลื่นดิน คลื่นฟ้าจะทะลุเพดานฟ้าออกไปนอกโลก จึงนำมาใช้

การเกษตร ครอบคลุมประชาชาติโดย และเพื่อสาธารณประโยชน์ มีการอนุมัติหลักเกณฑ์และเงื่อนไขให้เอกชนเข้ามาประมูลทีวี. ระบบนี้รวม 2 ช่อง โดยมีทุนจดทะเบียนไม่ต่ำกว่า 500 ล้านบาท เอกชนที่จะเข้ามาประมูลจะต้องมีการรวมตัวกันไม่มี เอกชนรายใดที่จะถือเสียงข้างมาก เพราะกำหนดสัดส่วนการถือหุ้นไม่เกิน 10% กำหนดให้ผู้ประมูลทีวี. ได้จะต้องนำเงินส่งให้ช้อย 11 ของกรมประชาสัมพันธ์ กำหนดรายการที่จะออกอากาศ นับว่าเป็นเงื่อนไขที่ยุ่งพอสมควร แต่มีเอกชนไม่น้อยที่สนใจจะเข้าประมูลทีวีที่รัฐบาลชุดใหม่ เปิดประมูล เช่น ไทยสกายทีวีที่จับมือกับ สหนิมาที่จะตั้งบริษัทใหม่ เข้ามาประมูลทีวี เสรีของรัฐบาล

*x (ต่อ)

ประโยชน์ไม่ได้ ดังนั้นจึงใช้ประโยชน์ได้เฉพาะคลื่นดิน ซึ่งแผ่กระจายเป็นคลื่นตรง โดยอาศัยบรรยากาศที่ห่อหุ้มโลก (Troposphere) เป็นสื่อ

เนื่องจากแผ่กระจายเป็นคลื่นตรง คลื่นวิทยุทั้งสองย่านความถี่จึงมีข้อจำกัด เรื่องระยะทางไกล เนื่องจากส่วนโค้งของโลกจะมาบัง โดยเฉพาะระบบยูเอชเอฟ ซึ่งมีความถี่สูงกว่า จะมีข้อจำกัดในเรื่องการส่งสัญญาณระยะไกล อย่างไรก็ตาม ระบบยูเอชเอฟ สามารถเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานได้ด้วยการตั้งสถานีถ่ายทอดสัญญาณ ไว้ตามจุดต่างๆ ในเส้นทางผ่าน ที่มีระยะทางสั้นเหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ รวมทั้งการตั้งสถานีถ่ายทอดสัญญาณไว้บนดาวเทียม ซึ่งเป็นเทคโนโลยีล่าสุด

การใช้ระบบยูเอชเอฟ อาจมีปัญหามา เนื่องจากระบบยูเอชเอฟ เป็นระบบใหม่ที่เรียกช่องเทคโนโลยีสูงขึ้น แต่บริษัทผู้ผลิตโทรทัศน์ ไม่นิยมผลิตโทรทัศน์ที่รับได้ทั้งวีเอชเอฟ และยูเอชเอฟ ซึ่งทำให้นักผลิตโทรทัศน์ระบบยูเอชเอฟ ไม่เจริญเติบโตเท่าสถานีวีเอชเอฟ และทำให้การนำเสนอสื่อข่าวสารในระบบยูเอชเอฟไม่แพร่หลายกว้างขวางเท่าที่ควร ทางออกของเรื่องนี้ อาจจะทำให้ได้ด้วยการคิดเครื่องแปลงสัญญาณกับโทรทัศน์ หรือออกกฎหมายบังคับให้บริษัทผู้ผลิตโทรทัศน์ต้องผลิตโทรทัศน์ที่สามารถใช้ได้ทั้งสองระบบ เช่นเดียวกับประเทศอเมริกา ในปัจจุบันประเทศไทยใช้ระบบโทรทัศน์ 625 เส้น (CCIR) ซึ่งสามารถมีแชนแนลหรือสถานีในระบบยูเอชเอฟได้ถึง 61 ช่อง

โลกสมัยใหม่ เป็นยุคของสงครามข่าวสาร เนื่องจากปัจจุบันนี้เทคโนโลยี ระบบการสื่อสารมีความเจริญรุดหน้าอย่างยิ่ง การติดต่อถึงกันในโลกเป็นไปได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และปัจเจกชนก็สามารถรับรู้หรือสืบทอดข่าวสารข้อมูลได้อย่างเร็ว เช่นกัน ในยุคข้อมูลข่าวสารนี้จะทำให้ฝ่ายรัฐหรือฝ่ายบ้านเมืองไม่สามารถที่จะปิดหูปิดตาประชาชนหรือปัจเจกชนได้ ปัจเจกชนสามารถที่จะรับรู้ข่าวสารได้อย่างทั่วถึง และจะส่งผลในทางการเมืองคือเมื่อปัจเจกชนได้รับรู้ข่าวสารต่างๆ ผู้ปกครองก็ไม่สามารถกระทำตัวเป็นเผด็จการแบบเดิมๆ ได้อีกต่อไป เพราะเปิดข้อมูลบางส่วนไม่ได้ ไม่สามารถทำตัวอยู่เหนือประชาชนได้อีกต่อไป นอกจากนี้ปัจเจกชนก็จะมีพลังที่จะตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้อีกด้วย จะเห็นได้ว่าการที่รัฐได้เปิดเสรีทางข่าวสารเป็นเสมือนกับการได้ให้อำนาจแก่ปัจเจกชนในทางหนึ่ง*

3.3 การพัฒนาทางการเมืองและการบริหาร

"เหตุการณ์ที่ผ่านมา ทำให้ความสับสนของ ความสิ้นสะเทือนใจ ต่อจิตใจคนไทย เราไม่สามารถให้บ้านเมืองวุ่นวายไปกว่านี้ได้ ถ้าใช้ระบบการเมืองเก่าๆ โดยที่ประชาชนไม่มีส่วนเข้าร่วมในกระบวนการ ในที่สุดความวุ่นวายจะเกิดขึ้นมาอีก"^{๕๐}

โดยที่การพัฒนาทางการเมืองและการบริหารราชการจะต้องมีการดำเนินการควบคู่กันไป ทั้งรัฐบาลนายอานันท์ 2 มีจุดมุ่งหมายที่จะเกิดทุนและรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และ

*แต่ในทางนี้ไม่ได้หมายความว่า การที่ทวิเสรีระบบ UHF จะทำให้ประเทศชาติพัฒนาในลักษณะก้าวกระโดด หรือ เป็นสิ่งที่จะนำมาซึ่งสิทธิเสรีภาพตามที่ปรารถนาได้ในทันที เพราะการเปิดเสรีในครั้งนี้อาจพิจารณาในแง่ที่แล้วก็ไม่ได้แตกต่างไปจากการดำเนินการธุรกิจทั่วไป ซึ่งก็มีการผูกขาดโดยบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาบริหาร เช่นเดียวกับกับสถานีโทรทัศน์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน การที่จะทำให้ประเทศบรรลุถึงซึ่งความต้องการดังกล่าวคงจะต้องขึ้นอยู่กับอีกหลายปัจจัย

^{๕๐}โปรดดู ข่าวสดรายวัน (31 กรกฎาคม 2535) : 1.

พระมหากษัตริย์ เห็นว่านายอำเภอที่ในฐานะนายกรัฐมนตรีจะประกาศชัดเจนว่าเขาไม่เซ็นักการเมือง และไม่ต้องการเล่นการเมือง แต่สิ่งที่เขาย้ำต่อสาธารณชนตลอดเวลา 4 เดือนที่เขาอยู่ในตำแหน่งผู้นำรัฐบาลที่สุชาติก็คือ รัฐบาลของเขาต้องมีบทบาททางการเมืองมากเป็นพิเศษ ดังจะเห็นได้จากผลงานตามนโยบายด้านการเมืองที่ชัดเจนอย่างน้อย 2 ประเด็นหลักคือ "การปลุกจิตสำนึกด้านประชาธิปไตยในหมู่ประชาชน และจัดการเลือกตั้งทั่วไปให้บริสุทธิ์ ยุติธรรม" และอีกอันหนึ่งซึ่งชัดเจนมากคือ "การสร้างความสัมพันธ์ที่ภายในชาติเป็นหลักการสันติธรรม เพื่อความเข้าใจและรู้จักสามัคคี" นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการปกครอง ปรับปรุงโครงสร้างโยกย้ายทางการทหารให้พร้อมที่จะปฏิบัติภารกิจอย่างสมบูรณ์ รวมทั้งการปรับปรุงกลไกของรัฐในการบริหารให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งรัฐบาลได้ดำเนินการไปแล้วดังนี้

3.3.1 การแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์พฤษภาทมิฬ

จากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬที่ผ่านมา ประเทศไทยต้องประสบกับความเสียหายทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งส่วนรวมและปัจเจกบุคคล (และนั่นยังไม่รวมถึงบาดแผลในใจที่ยากจะเยียวยา) รัฐบาลนายอำเภอที่ 2 ที่อยู่ในฐานะของ "รัฐบาลที่สุชาติ" ก็มามีภารกิจในหน้าที่จะต้องแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแต่เดิม ตลอดจนปัญหาลูกโซ่ที่จะติดตามมา ซึ่งปัญหาดังกล่าวถ้าจะว่าไปแล้วก็เปรียบได้กับบทบาทหลักที่รัฐบาลจะต้องแก้ไข สะสาง คำเนิการให้ลุล่วง จะเห็นได้ว่าในการจัดการแก้ไขความขัดแย้งในสายพันธุ์สัตว์ใดๆ ก็ความที่อยู่รวมกันเป็นหมู่ จำเป็นต้องอาศัยความปรองดองและความอดกลั้น อดทน ซึ่งช่วยให้ผู้ฝ่ายแพ้สามารถอยู่ร่วมกับผู้ชนะได้ โดยไม่ยั่วยุให้เกิดความรุนแรงขึ้นอีก ทั้งนี้ผู้ฝ่ายแพ้จะต้องมีวิถีทางการแสดงออกถึงความเต็มใจ (แม้จะเป็นการชั่วคราว) ที่จะละเว้นจากพฤติกรรมอันก่อให้เกิดการทำร้ายและภัยอันตรายต่อชีวิต อาณาบริเวณหรือฐานะทางสังคมของผู้ชนะ^{*} รัฐบาล

* เป็นข้อความที่นำมาจากการเสนอบทความทางวิชาการของ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ชื่อ "มนุษย์กับเหล่าวานร : ความหมายและข้อคิด" โดยแสดง ณ ราชบัณฑิตยสถาน เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2536.

ได้ตระหนักถึงความจริงในข้อนี้จึงได้มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังนี้คือ

รัฐบาลได้มีมติเห็นชอบแต่งตั้ง ศาสตราจารย์ นายแพทย์อรุณ เผ่าสวัสดิ์ เป็นกรรมการในคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำผิด และสำรวจความเสียหายเนื่องในการชุมนุมกันระหว่างวันที่ 17 ถึงวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 แทน ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี ที่ขอลาออกไป* และจากรายงานผลการดำเนินการของคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง (ครั้งที่ 1) สรุปได้โดยที่คณะกรรมการชุดที่ 6 ได้สำรวจความเสียหายซึ่งในชั้นนี้ได้รายละเอียดเกี่ยวกับความเสียหายดังนี้

หนึ่ง ทรัพย์สินของส่วนราชการที่ได้รับความเสียหาย

กรมสรรพากร	ประมาณมูลค่า	1,040,000,000 บาท
กรมธนารักษ์	ประมาณมูลค่า	183,000 บาท
กรมประชาสัมพันธ์	ประมาณมูลค่า	63,800,000 บาท
กระทรวงการต่างประเทศ	ประมาณมูลค่า	13,000,000 บาท
กรุงเทพมหานคร	ประมาณมูลค่า	25,568,152 บาท
กรมตำรวจ	ประมาณมูลค่า	69,953,310 บาท

สอง ทรัพย์สินของรัฐวิสาหกิจที่ได้รับความเสียหาย

การไฟฟ้าานครหลวง	ประมาณมูลค่า	2,245,533.26 บาท
สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล	ประมาณมูลค่า	1,273,100.00 บาท
องค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ	ประมาณมูลค่า	15,000,000.00 บาท
องค์การโทรศัพท์ฯ	ประมาณมูลค่า	6,255,430.00 บาท

*ทั้งนี้ ศ.นพ. ประดิษฐ์ เจริญไทยทวี ได้ยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีเพื่อขอลาออก จากคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยได้ให้เหตุผลว่า การดำเนินงานทำให้ตนและครอบครัวได้รับความกระทบกระเทือนจิตใจอย่างรุนแรง.

สาม	ทรัพย์สินส่วนตัวของประชาชน		
	เท่าที่ประเมินราคาได้ในขณะนี้	จำนวน	6,353,325.00 บาท
สี่	ทรัพย์สินส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ตำรวจ		
	เท่าที่ประเมินราคาได้ในขณะนี้	จำนวน	7,573,780.00 บาท
ห้า	ทรัพย์สินส่วนตัวของครอบครัวตำรวจ		
	เท่าที่ประเมินราคาได้ในขณะนี้	จำนวน	1,536,795.00 บาท

หก รายจ่าย เอกชนที่ชดใช้ค่าเสียหายและค่าปลอบขวัญ
(สมาคมข้าราชการแห่งประเทศไทย ชดใช้ให้ 13 ราย) เป็นเงิน 138,000 บาท

รัฐบาลนายชาห์มัท 2 ได้รับทราบสรุปรายงานการประชุมคณะกรรมการวิสามัญ
สภาผู้แทนราษฎร ที่พิจารณาสอบสวนกรณีเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง (ระหว่างวันที่ 17-20
พ.ค. 2535) ตามที่สำนักนายกรัฐมนตรีเสนอ สรุปได้ดังนี้

หนึ่ง คณะกรรมการวิสามัญฯ ได้มีการประชุมรวมทั้งสิ้น 8 ครั้ง โดยได้เชิญบุคคล
ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์จำนวนทั้งสิ้น 23 คน มาให้ถ้อยคำในประเด็นต่างๆ 4 ประการคือ มูล
เหตุจูงใจและสาเหตุที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ บทบาทของรัฐบาลในการดำเนินการแก้ไขวิกฤต
การณ์ การเสนอข่าวของสื่อมวลชน ความเสียหายต่างๆ ทั้งชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และ
มีข้อเสนอแนะให้มีการป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายขึ้นอีก

สอง ผลการพิจารณาสอบสวนของคณะกรรมการฯ มีดังต่อไปนี้

- ประเด็นมูลเหตุจูงใจและสาเหตุที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์

คณะกรรมการฯ ได้สอบปากคำบุคคลที่เกี่ยวข้องรวม 7 คน ได้ความว่า
มูลเหตุจูงใจและสาเหตุที่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์เป็นเพราะผู้เรียกร้องเห็นว่าการเข้าดำรงตำแหน่ง
นายกรัฐมนตรีของ พลเอก สุจินดา คราประยูร เป็นการสืบทอดอำนาจจาก รสช. และผิดคำมั่น
สัญญา ไม่รักษาสัจจะวาจาที่ว่า จะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และกลุ่มผู้เรียกร้องต้องการให้
มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง นอกจากนี้ เป็นเพราะ
รัฐบาลปกปิดและบิดเบือนข่าวสารจึงทำให้เกิดวิกฤตการณ์

- ประเด็นเรื่องบทบาทของรัฐบาลในการดำเนินมาตรการแก้ไขวิกฤตการณ์

คณะกรรมการฯ ได้สอบถามคำบุคคลที่เกี่ยวข้องรวม 6 คน ได้ความว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องเห็นว่ารัฐบาลไม่ฟังเสียงประชาชน ไม่ได้ให้ความสนใจข้อเรียกร้องของกลุ่มต่างๆ มีการบิดเบือนข่าวสารโดยอ้างว่ากลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงจะเคลื่อนไหวไปปิดล้อมพระราชวังสวนจิตรลดา และเป็นเพราะรัฐบาลประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน ใช้กำลังทหาร ตำรวจปราบปรามประชาชน

- ประเด็นการเสนอข่าวของสื่อมวลชน

คณะกรรมการฯ ได้สอบถามคำบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวม 9 คน จำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์ ได้ความว่ามีการเสนอข่าวผู้ชุมนุมขัดขวางเส้นทางเสด็จของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ชั่วคราวจะไปล้อมวังสวนจิตรลดา สำหรับการเสนอข่าวของโทรทัศน์ในช่วงเวลาวิกฤตการณ์ ได้มีการสั่งการจากกองกำลังรักษาพระนครให้สถานีโทรทัศน์สีทองทัพบก (ช่อง 5) เป็นแม่ข่าย และให้สถานีโทรทัศน์แห่งอื่นๆ ออกอากาศแพร่ภาพให้สัมพันธ์กับสถานี ช่อง 5 สำหรับการส่งกระจายเสียงทางสถานีวิทยุได้รับการขอความร่วมมือจากกองกำลังรักษาพระนครโดยมีการส่ง เอกสารมาให้ออกอากาศด้วย

สำหรับหนังสือพิมพ์มีผู้เสนอข่าวออกปฏิบัติหน้าที่ในแนวหน้า ได้รับบาดเจ็บจากการร่วมถึงการถูกแย่งกล้อง ก่อคดีล้ม

- โดยสรุป คณะกรรมการฯ เห็นว่า มีการเสนอข่าวที่คลาดเคลื่อนต่อความจริง

- ประเด็นความเสียหายต่างๆ

คณะกรรมการฯ ได้สอบถามคำบุคคลที่เกี่ยวข้อง รวม 3 คน สรุปได้ว่ามีผู้เสียชีวิต บาดเจ็บ เนื่องจากถูกยิง ซึ่งตามรายงานการสอบสวนไม่ได้ระบุรายละเอียดไว้ชัดเจน นอกจากนี้ มีการเผาและทำลายทรัพย์สินของทางราชการ

- สาม ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ

- โดยที่การใช้กำลังเข้าปราบปรามครั้งนี้ อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ พ.ศ. 2519 คณะกรรมการฯ จึงได้เสนอ

ให้พิจารณายกเลิกกฎหมายดังกล่าวโดยเร็วที่สุด และปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามจรรยาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบัน และในกรณีที่มีเหตุการณ์ไม่สงบภายในประเทศ ควรให้ เป็นอำนาจของคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ดำเนินการแก้ไขปัญหา

คณะรัฐมนตรีรับทราบตามที่นายอาทิตย์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการพิสูจน์และสืบหาบุคคลที่สูญหายจากเหตุชุมนุมประท้วง ซึ่งมีรองปลัดกระทรวงมหาดไทย (นายอารีย์ วงศ์อารยะ) เป็นประธาน กรรมการ 20 คน ประกอบด้วยผู้แทนจากภาคเอกชน ผู้แทนจากทุกเหล่าทัพ ผู้แทนจากสถาบันการศึกษาต่างๆ อาทิเช่น ผู้แทนกรมตำรวจ (พล.ต.อ.พงษ์อำมาตย์ อมาตยกุล) ผู้แทนกรมการปกครอง (นายคำวิ วัฒนสิงห์) ผู้แทนสมาพันธ์ประชาธิปไตย (ศ.นพ.สันต์ ทัศนรัตน์) ฯลฯ โดยที่คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการทุกวิถีทาง เพื่อพิสูจน์และสืบหาบุคคลที่ถูกแจ้งว่าสูญหาย วินิจฉัยและรับรองว่าเป็นบุคคลที่สูญหาย มีอำนาจตรวจค้น เรียกเอกสาร เชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ข้อเท็จจริงได้ ตลอดจนสามารถปฏิบัติงานอื่นๆ ตามที่เห็นสมควรและเกี่ยวข้องกับงานที่ได้รับมอบหมาย ทั้งนี้เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความรวดเร็วและถูกต้อง รัฐบาลจึงได้มีคำสั่งให้คณะกรรมการฯ รายงานผลให้ นายกรัฐมนตรีทราบทุกสัปดาห์และแจ้งผลให้ญาติพี่น้องและประชาชนทราบเป็นระยะๆ ไป

นอกจากนี้คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอ ให้จ่ายเงินสงเคราะห์ครอบครัวจากที่ได้ช่วยไปแล้ว ครอบครัวละ 100,000 บาท เพิ่มขึ้นอีก 100,000 บาท รวมเป็นครอบครัวละ 200,000 บาท โดยให้กรมประชาสงเคราะห์เบิกจ่ายจากงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณพ.ศ. 2535 งบกลาง รายการเงินสำรองจ่ายเพื่อกรณีฉุกเฉินหรือจำเป็น โดยขอให้ทำความเข้าใจความตกลงกับสำนักงานประชาสงเคราะห์ ทั้งนี้ เนื่องจากญาติของผู้เสียชีวิตจากเหตุการณ์ครั้งนี้ได้ไปยื่นคำร้องขอรับการช่วยเหลือที่กรมประชาสงเคราะห์จนถึงปัจจุบันมีจำนวน 35 ราย ซึ่งส่วนใหญ่มูลุ่เสียชีวิต เป็นหัวหน้าครอบครัว ทำให้ครอบครัวได้รับความเดือดร้อนเป็นอย่างมาก รัฐบาลจึงได้ให้การสงเคราะห์แก่สมาชิกในครอบครัว โดยเพิ่มเงินสงเคราะห์ครอบครัวจากหลักเกณฑ์เดิมที่ได้ช่วยเหลือไปแล้วตามจำนวนดังกล่าว

3.3.2 การทหาร

จากเหตุการณ์พิษภาทมิฬที่ผ่านมา ได้สร้างความเสียหายต่างๆ มาสู่ประเทศ อย่างในแง่ของทั้งทางด้านชีวิต ทรัพย์สิน และสภาพจิตใจ สาเหตุสำคัญเกิดจากการที่ทหารใช้กำลัง เข้าปราบปรามประชาชนอย่างรุนแรง ซึ่งการหาผู้ที่จะมีรับผิดชอบในกรณีนี้ เป็นปัญหา คดค้างที่ค่อนข้างจะหนักสำหรับรัฐบาลนายอานันท์ 2 เพราะถ้าแก้ปัญหานี้ไม่ดีแล้วก็ เป็นไปได้ที่จะ ก่อให้เกิดปัญหาใหม่ๆ ตามมาอีก จริงอยู่ที่ว่าทหารนั้นมีความจำเป็นที่ต้องมีโดยทุกๆ ประเทศก็ต้อง มีทหาร⁴¹ แต่ทำอย่างไรจึงจะทำให้ทหารมีบทบาทที่อยู่ในภาวะหน้าที่ของตนเองโดยที่ไม่ล้ำเส้น ชกไป และเมื่อมีการล้ำเส้นทำเกินภาวะหน้าที่หลักอย่างรุนแรงแล้ว ผู้ที่จะรับผิดชอบแก้ไขปัญหาก็คงไม่พ้นรัฐบาลที่อยู่ในฐานะผู้บังคับบัญชาโดยตรง รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้ใช้เวลาอันสั้นเพียง 4 เดือน ยกเลิกกฎหรือประกาศที่ให้อำนาจแก่ทหารมากเกินไป ผ่านโครงสร้างกองทัพ ปรับ ขยายทหาร ในหลายจุดอย่างได้ผลและสามารถทำได้ค่อนข้างจะ เป็นที่สรรเสริญของประชาชน โดยกล่าวได้ดังนี้

3.3.2.1 การยกเลิกประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีฉบับ เดิมซึ่งให้อำนาจแก่ผู้ นำทางทหาร ในที่สุด นายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี ก็ได้มีคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 141/2535 ลงวันที่ 9 ก.ค.ที่ผ่านมา ให้ยกเลิกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี พ.ล.อ. เกரியงค์คดี ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งลงวันที่ 19 ก.ย.21 แต่งตั้งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ดำรง ตำแหน่ง "ผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ" (ผอ.รสภน.) ซึ่งคำสั่งสำนัก นายกรัฐมนตรีฉบับล่าสุดนี้ จะมีผลทำให้ พ.ล.อ.อ. เกษตร วิจารณ์ ผบ.ทอ.และผบ.สส. ในฐานะ ผอ.รสภน. ต้องสิ้นสภาพลง รวมไปถึงอำนาจของ พ.ล.อ.อิสระพงศ์ หนุนภักดี ผบ.ทบ.ใน ฐานะ "ผู้บัญชาการกองกำลังรักษาพระนคร" หรือ ผบ.กกล.รพน. เนื่องจากโดยคำสั่งสำนัก

⁴¹โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, ภูมิรัฐศาสตร์มิติใหม่ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2527), หน้า 212.

นายฯ ฉบับนี้ จะมีผลทำให้กองกำลังต่างๆ ที่ตั้งขึ้นและมีอำนาจสั่งการตามที่ได้รับมอบหมายจาก ผอ.รสมท. โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "กองกำลังรักษาพระนคร" ต้องมีอันสลายตัวลงในทันที นั่นคือ บทบาทในทางบวก ที่รัฐบาลชุดที่สุชาติปฏิบัติภารกิจสนองตอบ เสียงเรียกร้องของมวลชนทั้งในและต่างประเทศที่ต้องการให้รัฐบาลนายอำนาจที่ 2 ปฏิบัติการ "ลดทอนอำนาจ" ของคณะทหาร ที่มีส่วนอย่างสำคัญในเหตุการณ์ของ เลือกระหว่าง 17-21 พ.ค.ที่ผ่านมา

3.3.2.2 การลดบทบาททหารในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ ดังที่จะเห็นได้ว่า อำนาจของทหารในเมืองไทยมีมากกว่าหน้าที่โดยตรง เสียอีก ทหารไทยเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจการพลเรือนอย่างจริงจังยิ่งกว่าหน้าที่โดยตรงของคนในฐานะที่เป็นองค์กรอาชีพองค์กรหนึ่ง เสียอีก การสะสมอำนาจและสินทรัพย์ของทหารไทยนั้นไม่มีใครทำได้ เสมอเหมือน ไม่มีองค์กรอื่นใดในประเทศที่คิดหรือสามารถโค่นล้มอิทธิพลของทหารได้เลย สถาบันการเมืองและนักธุรกิจชั้นสูงถ้าไม่ถูกทหารกำหนดตัวก็ไม่มีความสามารถที่จะต่อต้านอิทธิพลทหารได้ ทหารมีผลประโยชน์อย่างมหาศาลในธุรกิจโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความมั่นคง เช่น การขนส่งและการสื่อสารซึ่งถูกแบ่งออกไปตามภารกิจที่เกี่ยวข้องระหว่างสาม เหล่าทัพ กองทัพบกและกองบัญชาการทหารสูงสุดคุมการรถไฟฯ องค์การโทรศัพท์ฯ และบริษัทขนส่ง กองทัพเรือดูแลการทำเรือๆ และบริษัทเดินเรือๆ ในขณะที่กองทัพอากาศบริหารการทำอากาศยานฯ บริษัทการบินไทย และการสื่อสารฯ เป็นต้น เหล่าทัพทั้งหลายมีหุ้นอยู่ในธนาคารทหารไทยถึงร้อยละ 30 คุมข่ายการสื่อสารส่วนใหญ่ของประเทศไว้เหนือ รวมทั้งสถานวิทยุโทรทัศน์สองชาติ 2 ใน 5 ช่อง และสถานวิทยุกว่า 210 แห่ง ทหารยังมีผลประโยชน์ในธุรกิจที่ทำกำไรมากอีกหลายอย่าง รวมทั้งการทำไม้ การก่อสร้าง การค้าอสังหาริมทรัพย์ การพนัน และการลงทุนที่ไม่เปิดเผยอื่นๆ อีกมากมาย นอกจากการเข้าไปมีผลประโยชน์อย่าง เป็นสถาบันแล้ว บรรดานายทหารยังเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับธุรกิจเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลอีกต่างหาก

แต่ปัจจุบันจุดที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์เป็นอย่างมากก็คือ บทบาทของทหารที่มีมากจนเกินไปในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ และมีส่วนทำให้รัฐวิสาหกิจแต่ละแห่งมีจุดอ่อนอยู่อย่างน้อย 5 ประการคือ

ประการแรก รัฐวิสาหกิจไม่มีเจ้าของที่แท้จริงไม่เหมือนกิจการบริษัทห้างร้านต่างๆ ผู้บริหารรัฐวิสาหกิจก็มีใช้เจ้าของกิจการนั้นๆ กระทรวงคมนาคมหรือรัฐบาลไทยก็มีใช้เจ้าของเป็นแต่เพียงผู้ดูแลกำกับ หรือควบคุมการบริหารเท่านั้น ด้วยเหตุนี้จึงเกิดผลเสีย

ประการที่สอง คือ เมื่อรัฐวิสาหกิจเหล่านี้ไม่มีเจ้าของ ผู้ที่เข้ามาบริหารกิจการรัฐวิสาหกิจ มักจะฉวยโอกาสเสาะแสวงหาผลประโยชน์จากรัฐวิสาหกิจเหล่านี้ แทนที่จะพยายามบริหารการงานให้เกิดประโยชน์ เพื่อความเจริญก้าวหน้าของรัฐวิสาหกิจดังกล่าวนี้ รัฐวิสาหกิจบางแห่งก็ว่าได้ว่า เป็นอยู่ชั่ววูบหรือแหล่งผลประโยชน์ของคนบางกลุ่มบางคณะมาอย่างค่อ เนื่องเป็นเวลาช้านาน จนแทบจะเป็นธรรมชาตินิยมประเพณีตลอดเวลามาแล้ว

ประการที่สาม กฎเกณฑ์ในการควบคุมรัฐวิสาหกิจที่กระทรวงการคลังกำหนดขึ้นไว้ หรือที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หรือสำนักงานงบประมาณกำหนดขึ้นไว้ก็ดี มักจะทำให้รัฐวิสาหกิจบริหารงานไม่สะดวก เชื่องช้า ไม่คล่องตัว

ประการที่สี่ ผู้บริหารรัฐวิสาหกิจในอดีตแต่ละแห่ง ไม่ว่าจะเป็นผู้ว่าการ หรือผู้อำนวยการ ก็มักได้รับเลือก หรือแต่งตั้งขึ้นมาด้วยความชอบพอส่วนตัว หรือเป็นพวกพ้องของผู้มีอำนาจในขณะนั้น โดยมักจะไม่คำนึงถึงความสามารถหรือความสุจริต จึงยากที่จะให้มีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพได้

ประการที่ห้า เนื่องจากกิจการเหล่านี้ไม่มีเจ้าของที่แท้จริง ดังเช่นบริษัทต่างๆ ซึ่งมีผู้ถือหุ้นเป็นเจ้าของ และคอยติดตามผลการดำเนินงานของบริษัททุกอย่างใกล้ชิด หากบริษัทขาดทุนผู้ถือหุ้นไม่พอใจ ก็สามารถเปลี่ยนผู้บริหารได้ แต่รัฐวิสาหกิจต่างๆ นั้น ผู้บริหารเมื่อได้รับแต่งตั้งมักจะมีอยู่จนเกษียณ ทั่วๆ ไปไม่มีผลงาน ยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ หรือในกรณีตรงกันข้าม ผู้ที่สุจริตมีความสามารถ แต่เมื่อเปลี่ยนยุคเปลี่ยนสมัย นักการเมืองที่ไม่สุจริตเข้ามา ก็มักจะหาโอกาส เปลี่ยนเอาพวกพ้องมาบริหารแทน จึงทำให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นใจในตำแหน่งที่ดำรงอยู่ จึงไม่กล้าตัดสินใจทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์และถูกต้อง

ด้วยเหตุนี้ รัฐวิสาหกิจเหล่านี้จึงควรค่อยๆ ปรับสถานะให้เอกชนเข้ามามีส่วนเป็นเจ้าของมากขึ้นทุกแห่ง เมื่อเอกชนเข้ามาถือหุ้น แม้จะเป็นส่วนน้อยหรือส่วนน้อยก็ตาม แต่ก็ เป็นเจ้าของที่แท้จริงที่จะติดตาม ดูแลการบริหารงานอย่างใกล้ชิดด้วยความสนใจ เพราะตนเองมีส่วนได้

ส่วน เสียกับผลการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจ เหล่านี้

โดยแท้จริงแล้วรัฐบาลนายอานันท์ ได้มีความพยายามปรับเปลี่ยนองค์กรรัฐวิสาหกิจต่างๆ มาตั้งแต่รัฐบาลอานันท์ 1 เห็นได้จากการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญด้านการเงิน ที่มีความรู้ความสามารถเข้าไปเป็นกรรมการในบอร์ด เช่น แต่งตั้ง ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล ไปเป็นกรรมการบอร์ดการรถไฟ ซึ่งต่อมาก็ลาออกไป แต่ก็มี การแต่งตั้งนายอัศวิน คงศิริ กรรมการผู้จัดการบริษัทเงินทุนอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทยไปแทน นอกจากนี้ยังมีการแต่งตั้ง ม.ร.ว. จัตุมงคล โสณกุล เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมบัญชีกลางไป เป็นประธานบอร์ด องค์การขนส่งมวลชน และตั้งนายสมชัย กุญชรินทร์ นายสาวิตรี โพธิ์วิเศษ นายพิสิฐ ลี้อาธรรม ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ด้านโครงการขนาดใหญ่ และด้านการเงิน ตามลำดับ ไปเป็นกรรมการบอร์ดองค์การโทรศัพท์ และตั้งนายเอกกมล ศิริวัฒน์ ไปเป็นกรรมการบอร์ดการบินไทย จึงเห็นว่า รัฐบาลได้พยายามปรับปรุงองค์กรรัฐวิสาหกิจ แต่ก็ทำได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น เนื่องมาจากรัฐบาลยังอยู่ภายใต้รัศมี ซึ่งมีบทบาทในการบริหารประเทศ ทำให้การปรับเปลี่ยนองค์กรต่างๆ ไม่สามารถกระทำเพิ่มเติมได้ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ รัฐบาลนายอานันท์ 2 ก็ได้มีการดำเนินการเพื่อที่จะลดบทบาทหน่วยงานรัฐวิสาหกิจต่างๆ ลงจนเห็นได้อย่างชัดเจนชนิดที่ไม่เคยมีรัฐบาลชุดไหนเคยกระทำมาก่อน โดยที่ได้มีการแต่งตั้งบุคคลที่มีความเป็น "มืออาชีพ" เข้าไปบริหารรัฐวิสาหกิจแทน เพื่อทำให้เกิดภาวะการปลอดทหารโดยเฉพาะรัฐวิสาหกิจในสังกัดของกระทรวงคมนาคม โดยมีมืออาชีพเข้ามาบริหารงานมากขึ้น ส่วนใหญ่จะเป็นบุคคลที่มีความรู้ทางด้านการเงิน เพื่อที่จะควบคุมการดำเนินงานของรัฐวิสาหกิจไม่ให้มีการรั่วไหล รัฐวิสาหกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบริหารมี การรถไฟฯ (รฟท.) บริษัทการบินไทย บริษัทขนส่ง (บขส.) การสื่อสารฯ (กสท.) องค์การโทรศัพท์ฯ (ทศท.) การทางพิเศษฯ (กทพ.) เป็นต้น และพอที่จะกล่าวถึงได้ดังนี้

การสื่อสารแห่งประเทศไทย โดยที่ กสท. มีการปลด พล.อ.อ. ชัยรัตน์ กลินทะ อดีต รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย สมัยรัฐบาลพล.เอกสุจินดา ออกจาก ประธานบอร์ดของการสื่อสารแห่งประเทศไทย ออกจากตำแหน่ง และให้ นายชวลิต ธนะชานันท์ อดีตผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย มารับตำแหน่ง ประธานการสื่อสารแห่งประเทศไทยแทน ที่ที่ที่มารับตำแหน่งนาย

ชาวลิตได้ส่งบททวนโครงการจัดซื้ออุปกรณ์เคเบิลใยแก้วที่ส่งเงื่อนไข ซึ่งกระทำโดยคณะกรรมการชุดเก่า เป็นเงินกว่า 3,285 ล้านบาททันที

องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย โดยที่ (ทศท.) มีประธานกรรมการซึ่งเป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่จากกองทัพบก เกือบทุกยุคทุกสมัย โครงการต่างๆ ทั้งโครงการโทรศัพท์ 2 ล้านเลขหมายในกรุงเทพมหานคร และโครงการโทรศัพท์ 1 ล้านเลขหมายในเขตภูมิภาค ก็มาสำเร็จในรัฐบาลอานันท์ ทั้ง 3 ล้านเลขหมาย โดยที่รัฐบาลชุดนี้สามารถส่งบททวนในเรื่องเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่รัฐเสียเปรียบ โดยสามารถทบทวนสัญญาตลอดจนเงื่อนไข ทำให้รัฐได้รับผลประโยชน์เพิ่มขึ้นเป็นเงินจำนวนมาก ครั้งนี้เองอันถือว่าเป็นผลงานอันยอดเยี่ยม เป็นกรณีศึกษาที่สำคัญของการบริหารรัฐในโครงการที่มีเงินลงทุนเป็นจำนวน แสนล้านบาท และยิ่งกว่านั้นยังเป็นความกล้าหาญที่สามารถปลดพลเอกอิสระพงศ์ หนุนภักดี อดีตผู้บัญชาการทหารบกออกจากตำแหน่งประธานองค์การโทรศัพท์แล้วแต่งตั้งให้ นายรุ่งโรจน์ ศรีประเสริฐวิสุต ปลัดกระทรวงคมนาคม เป็นประธานกรรมการองค์การโทรศัพท์แทน และล่าสุดกระทรวงคมนาคม มีคำสั่งเปลี่ยนแปลงตัวผู้อำนวยการองค์การโทรศัพท์ใหม่จากนายไพบูลย์ ภูมิพยอมา เป็น นายจุมพล เهربัณฑ์

บริษัทขนส่ง โดยที่ประชุมสรุปเกี่ยวกับการพิจารณาปรับปรุงคณะกรรมการบขส. สรุปออกมาว่า ให้นำการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการชุดใหม่ ขึ้นได้แก่ สันต์ ศรีรุ่งโรจน์ อธิบดีกรมทางหลวง ขึ้นตำแหน่งประธานคณะกรรมการ ศรีพร คำหมาย อธิบดีกรมการขนส่งทางบก เป็นรองประธาน ส่วนคณะกรรมการประกอบด้วย พล.ต.อ.ประทีป สันติประภาพร ผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ พล.ต.วิลาศ พงศ์สุวรรณ เจ้ากรมขนส่งทางบก คณิต ๗ นคร สมหมาย ภาชี จากสำนักงานเศรษฐกิจ การกระทรวงการคลัง และคนอื่นๆ รวม 11คน ส่วนคณะกรรมการชุดเดิมที่ต้องออกจากตำแหน่งไปมี พลโทศักดิ์ สกิตยยุทธการ ที่เคยเป็นประธานคณะกรรมการกับคณะกรรมการเดิม

การบินไทย และโดยที่การบินไทยได้ชื่อว่าเป็นรัฐวิสาหกิจที่มีชื่อเสียงดีมาตลอด แต่ในช่วงระยะเวลาที่รชช.มีอำนาจการบินไทย เจอทั้งตึกนอกและตึกใน สงครามอ่าว เปอร์เซียและศึกจากภายใน ที่ว่ากันว่า ผู้บริหารในอดีตใช้หน่วยงานนี้เพื่อหาประโยชน์ใส่ตัวและพวกพ้อง จนมีการผ่าตัดใหญ่ การบินไทยโดยการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหนังสือบริคณห์สนธิที่เคยกำหนด เป็นกฎเหล็ก

ว่า ตำแหน่งประธานบอร์ดต้อง เป็นผู้บัญชาการทหารอากาศ เท่านั้นใหม่ เพื่อให้การบินไทย สามารถที่จะเดินก้าวหน้าต่อไปในสถานการณ์ที่มีการแข่งขันกับทั่วโลก และการปรับตัวเมื่อต้อง เข้าตลาดหุ้น และกว่าที่จะจัดการล้างบางอำนาจเก่าในการบินไทยได้สำเร็จไปเปราะหนึ่ง ด้วย มติที่ประชุมผู้ถือหุ้นที่มีมติให้ นายบัณฑิต บุญยะปานะ ปลัดกระทรวงการคลัง เป็นประธานบริษัท การบินไทย จำกัด แทนผู้บัญชาการทหารอากาศ และนายฉัตรชัย บุญยะอนันต์ เป็นกรรมการผู้จัดการ การบินไทยแทน พล.อ.อ.วีระ กิจจาทร ก็แทนจะเกิดรอยร้าวระหว่างกองทัพอากาศกับรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง

จะเห็นได้ว่าการผ่าตัดแปรรูปรัฐวิสาหกิจในรัฐบาลนายอานันท์ 2 นี้ จึงเป็นเพียงแค่ กำลังพยายาม เพื่อนำไปสู่การแปรรูปที่แท้จริงเท่านั้น ซึ่งโดยภาพรวมแล้วจนถึงวันนี้ ก็ยังไม่มี แก๊สหรือผ่าตัดรัฐวิสาหกิจใดๆ เพราะที่ผ่านมา เป็นเพียงลดกระแสประชาชนที่ไม่ยอมรับ นายทหารเข้ามาดูแลงานรัฐวิสาหกิจเท่านั้น รัฐบาลนายอานันท์ 2 กระทำเพียง เปลี่ยนแปลงผู้บริหาร ระดับสูงในรัฐวิสาหกิจ จากข้าราชการทหารมาเป็นข้าราชการพลเรือนแทนเท่านั้น ซึ่งปัญหาใน รัฐวิสาหกิจยังคงดำรงอยู่ต่อไปตราบดีที่ยังไม่มีการ "แปรรูปรัฐวิสาหกิจ" อย่างจริงจัง

3.3.2.3 การโยกย้ายนายทหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

นายอานันท์ ปันยารชุนในฐานะของนายกรัฐมนตรี ได้เคยกล่าวยืนยันหลายต่อหลายครั้งที่แสดงให้เห็นว่า เขามีความรู้สึกเจ็บปวดกับ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เขาใช้คำพูดเรียกเหตุการณ์เหล่านี้ว่า "เป็นความสยดสยอง" ที่ไม่ควรเกิดขึ้นอีกต่อไป และถ้าจะว่าไปแล้วภาระหน้าที่หลักของรัฐบาล ของเขานอกจากจะต้องทำให้การเลือกตั้งมีความบริสุทธิ์ยุติธรรมแล้ว หน้าที่อีกประการหนึ่งก็คือ การสร้างความสมานฉันท์ในสังคมบนพื้นฐานของหลัก "สันติธรรม" ซึ่งก็คือการรับภารกิจยุติปัญหา ความไม่พอใจระหว่างกลุ่มชนในสังคมกับผู้ว่าทหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ เหตุการณ์ความรุนแรง ซึ่ง จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นต้องหาข้อยุติโดยทำความจริงให้ปรากฏ เพื่อที่จะพิจารณาคำ เนิมการต่อไป ซึ่งก็ได้มีการสอบสวนข้อเท็จจริงโดยมีคณะกรรมการ 2 ชุดคือ 1) ชุดที่รัฐบาลรักษาการของ พล.อ.สุจินดา คราประยูร โดยนายมีชัย ฤชุพันธุ์ รองนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ตั้งขึ้น โดยให้ นาย โสภณ รัตนากร เป็นประธาน และ 2) ชุดของกระทรวงกลาโหม ซึ่งมี พล.อ.พิจิตร

กุลละวณิชย์ ของปลัดกลาโหม เป็นประธาน โดยชุดนี้จะสอบข้อเท็จจริงในส่วนที่เกี่ยวกับปฏิบัติการของทหาร

หลังจากนั้นพล.อ.พีจิตร กุลละวณิชย์ ของปลัดกลาโหมในฐานะประธานคณะกรรมการตรวจสอบข้อเท็จจริงของกระทรวงกลาโหมก็ได้ประกาศว่าผลการสอบสวนในความรับผิดชอบของ พล.อ.พีจิตร สรุปรายชื่อและได้นำส่ง พล.อ.บรรจบ บุญภาค รวบรวมไป แล้ว ซึ่งผลสอบในชุดของ พล.อ.พีจิตร สรุปรายชื่อผู้สั่งการและผู้ปฏิบัติการในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นน่าจะมีความผิด เนื่องด้วยการสอบสวนพบว่าทหารได้ใช้ความรุนแรง เกินขีดจำกัด ทั้งนี้โดยที่ทหารระดับผู้บังคับบัญชาระดับสูงไม่เข้าใจในสถานการณ์ มีการบิดเบือนข้อเท็จจริงทำให้ทหารปฏิบัติการลงไป โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และความผิดที่เกิดขึ้นมีข้อสรุปความเห็นของคณะกรรมการอยู่ในส่วนท้ายที่สุดว่า สมควรพิจารณาโทษทางวินัยแก่ผู้บังคับบัญชาเหล่านั้น เหตุที่ต้องลงโทษทางวินัย ซึ่งอาจได้แก่ การโยกย้าย หรือ เป็นไปตามชั้นการลงโทษอื่นๆ ในระบบของทหารก็เพราะไม่สามารถ "เอาผิด" ในแง่อื่นได้ เพราะ พรก.นิรโทษกรรมได้ผ่านการตีความจากคณะกรรมการตุลาการรัฐธรรมนูญแล้วว่าถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ ไม่เป็น "โมฆะ" แต่อย่างใด และเมื่อผลการสอบสวนถึงนายอำเภอที่ ก็ทำให้ไม่ต้องรอผลการสอบสวนของคณะกรรมการที่นายโสภณ รัตนกร เป็นประธาน เพราะได้ข้อสรุปที่ค่อนข้างจะชัดเจนแล้วว่าแม่ทัพที่ เกี่ยวข้องจะสั่งการตามอำนาจที่กฎหมายระบุไว้ แต่ก็ปฏิบัติรุนแรงเกินกว่าเหตุ จากประเด็นดังกล่าวทำให้รัฐบาลต้องพิจารณา "โยกย้ายนายทหาร" ที่มีส่วนเกี่ยวข้องออกจากตำแหน่งเดิม เพื่อให้เกิดความชอบธรรม และโดยเหตุผลดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ก็เพื่อสนองตอบข้อเรียกร้องของมวลชน-ประชาชน ที่ต้องการให้ย้ายผู้นำทหารที่ส่วนอย่างสำคัญในเหตุการณ์ของ เลือดที่ผ่านมา

แต่ก็ได้มีอดีตนายทหารใหญ่บางคน อาทิ พล.อ.อ.ประพันธ์ ฐปะเคมี (อดีต ผบ.ทอ.) ได้ออกมาปกป้องนายทหารที่ส่วนเกี่ยวข้องในเหตุการณ์นี้ต่อสื่อมวลชนอย่างเต็มที่โดยที่ได้ให้สัมภาษณ์ในทำนองที่ว่า "เรื่องที่จะมีการโยกย้ายทหาร รู้สึกว่าไม่น่าไป" ซึ่งก็ได้สะท้อนให้เห็นอะไรได้หลายอย่างที่เดียว

ประการที่สอง ยังเป็นการเปิดทางสะดวกให้การสอบสวนข้อเท็จจริงของรัฐบาลที่อาจจะมีต่อไปให้ เป็นไปอย่างโปร่งใสและยุติธรรม ปราศจากแรงกดดันใดๆ ในทางตรงข้ามก็เป็นการแสดงความบริสุทธิ์ใจและความรับผิดชอบของผู้นำกองทัพด้วย

ประการที่สาม เป็นการปูทางให้เจตนากรณีในการ "ปรับโครงสร้างกองทัพ" ให้เป็นกองทัพที่กระชับ มีประสิทธิภาพ มีภาพลักษณ์ที่ดี เป็นกองทัพ "ทหารอาชีพ" ที่รัฐบาลประกาศแต่ต้น ได้ดำเนินไปอย่าง เป็นจริง เป็นจังมากยิ่งขึ้น

ประการที่สี่ ยังเป็นการสร้างภาพลักษณ์และการยอมรับต่อสถาบันทหารส่วนร่วม และสถาบันกองทัพไทยในสายตาประชาชนและต่างประเทศ ให้ดียิ่งกว่าที่เป็นอยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการเสียสละส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่เอาไว้วันหนึ่ง

จาก พล.อ. พิจิตร และ พล.อ. บรรจบ เข้าพบนายทหารนายอำเภอกันถึง 3 วันซ้อน นับตั้งแต่วันที่ 27 กรกฎาคม จนถึงวันที่ 29 จากนั้นจึงนำไปสู่การพบกันของ พล.อ. วิมล กับ นายอนุล เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2535 และนำไปสู่การประกาศโยกย้ายแบบ "ผ่าและล้างบาง" โดยที่พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ โยกย้ายนายทหารจำนวน 16 คนได้ถูกประกาศในวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นรายชื่อการโยกย้ายนายทหารระดับนายพลระดับสูงที่คุมกำลังพลที่สำคัญ* ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การโยกย้ายออกจากตำแหน่งที่มีความสำคัญสูง มีจำนวน 6 คนได้แก่

- 1) พล.อ.อ. เกษตร โรจนนิล ผบ. สส. และ ผบ. ทอ. เป็น จเรทหารทั่วไป
- 2) พล.อ. อิศระพงศ์ หนูแก้วดี ผบ. ทบ. เป็น รองปลัดกระทรวงกลาโหม
- 3) พล.อ. วิโรจน์ แสงสนิท รอง ผบ. ทบ. เป็น รองปลัดกระทรวงกลาโหม

* แม้ว่าถ้าจะพิจารณา เพียง เฉพาะ จะเห็นว่านายอำเภอกัน คงจะมีบทบาทสูงในการพิจารณาโยกย้ายในครั้งนี้ แต่แหล่งข่าววงในมีความเห็นว่า พลเอกบรรจบ บุนนาค พลเอกพิจิตร กุลละวณิชย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ คงจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณาตัวบุคคลอย่างไม่ต้องสงสัย.

- 4) พล.อ.ชจร รามัญวงศ์ ที่ปรึกษาทบ. เป็น ประจำทบ.
- 5) พล.อ. เชื้อม มโนรัตน์ ผู้ช่วยเสนาธิการทหารบกฝ่ายข่าว เป็น ที่ปรึกษาทบ.
- 6) พล.ท.ชัยณรงค์ หุ่นภักดิ์ แม่ทัพภาคที่1 เป็นผู้บัญชาการสถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง

การโยกย้ายเข้ามาสู่ตำแหน่งที่มีความสำคัญสูง มีจำนวน 10 คน ได้แก่

- 1) พล.อ.อ.วรนาก อภิจारी จเรทหารทั่วไป เป็น ผบ.สส.
- 2) พล.อ.วิมล วงศ์วานิช รองผบ.สส. เป็น ผบ.ทบ.
- 3) พล.อ.อ.กันต์ พิมานทิพย์ รองผบ.สส. เป็น ผบ.ทอ.
- 4) พล.อ.พิจิตร กุลละวณิชย์ รองปลัดกระทรวงกลาโหม เป็น รองผบ.สส.
- 5) พล.อ.วิศิษฐ์ อาจคุ้มวงศ์ รองปลัดกระทรวงกลาโหม เป็น รองผบ.สส.
- 6) พล.อ.ศัลย์ ศรีเพ็ญ ผู้ช่วยผบ.ทบ. เป็น รองผบ.ทบ.
- 7) พล.อ.ยุทธนา แย้มพันธุ ประจำกองทัพบก เป็น ผู้ช่วยผบ.ทบ.
- 8) พล.ท.สมพงษ์ พิมลพันธ์ ผู้บัญชาสถาบันวิชาทหารบกชั้นสูง เป็น ผู้ช่วยเสนาทบ.
- 9) พล.ต.ประยูร มีเดช รองแม่ทัพภาคที่ 1 เป็นแม่ทัพน้อยที่ 2
- 10) พล.ท.เชษฐา ฐานะจาโร แม่ทัพน้อยที่ 2 เป็นแม่ทัพภาคที่ 1

จะเห็นได้ว่าการโยกย้ายนายทหารในครั้งนี้ มีการเปลี่ยนแปลงในตำแหน่งที่สำคัญหลักๆ ที่ควบคุมกำลังพล ตลอดจนมีผลต่อเสถียรภาพทางการเมืองสูงในจุดสำคัญ 4 จุด ซึ่งได้แก่ ตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารอากาศ แม่ทัพกองทัพบกที่ 1 เริ่มจากพล.อ.อ.วรนาก อภิจारी อดีต นหอ.1 และผบ.ทอ. (2530-32) ซึ่งภายหลังถูกย้ายไปเป็นรองผบ.ทหารสูงสุด และจเรทหารทั่วไป ซึ่งภาพพจน์ของพล.อ.อ.วรนาก นั้นสามารถที่จะเรียกได้ว่าเป็น "นายทหารอาชีพโดยตรง" โดยมีพฤติกรรมที่แยกออกจากการเมืองอย่างเด็ดขาด เหมาะที่จะมาดำรงตำแหน่งเป็นผบ.ทหารสูงสุดซึ่ง เป็นผู้นำและผู้บังคับบัญชาของทหารทุกเหล่าทัพ ส่วนพลเอกวิมล วงศ์วานิช ที่คราวนี้ย้ายมารับตำแหน่งผบ.ทบ. จากตำแหน่งเดิมรองผบ.สูงสุด พลเอกวิมล เคยดำรงตำแหน่งรมต.ช่วยว่าการกระทรวงกลาโหมในสมัย

รัฐบาลนายอาห์หมัด 1 มาแล้ว ซึ่งก็เป็นที่รู้จักของนายอาห์หมัดมาก่อน อีกทั้งพลเอกวิมลนั้นก็มีภาพพจน์โดยถูกเรียกขานว่า "เป็นรุ่น 5 ที่ไม่ใช้รุ่น 5" พฤติกรรมของเขาฉายแววของทหารอาชีพมากที่สุดในการเป็นนายทหารจปร. 5 ผู้แปลกแยกทำให้ได้รับการกล่าวขวัญในเชิงบวกจากบุคคลทั่วไป และถูกจับตามองจากบุคคลหลายๆ ฝ่าย นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญก็คือ เขาเป็นตัวเลือกที่จะมาเป็นผ.ทบ. คนใหม่ทีพอจะประเมินประนีประนอมได้ระดับหนึ่งกับฝ่ายอำนาจเก่า ที่ยังมีการต่อรองในการโยกย้ายอย่าง เข้มข้น ตลอดจนได้สร้างแรงกดดันผ่านทางนายทหารระดับล่างๆ อย่างต่อเนื่องสำหรับพล.อ.อ.กันต์ พิมานทิพย์ ที่มาเป็นผ.ทอ. คนใหม่ โดยที่ย้ายมาจากตำแหน่งรองผ.ทหารสูงสุด เป็นบุคคลที่เข้าได้ทั้งกับฝ่ายพล.อ.อ. เกษตร วิจารณ์และฝ่ายพล.อ.อ. วรนาถ ภิจารี การมาในครั้งนี้จึงมาเพื่อ "ประสาน" ทั้งสองฝ่ายเข้าด้วยกัน ตำแหน่งแม่ทัพกองทัพภาคที่ 1 ที่เป็นชื่อของพล.ท. เชษฐา ฐานะจาโร ทหารอาชีพที่ค่อนข้างจะใกล้ชิดกับสายของพล.อ. เปรม ก็ดูเหมาะสมดีเพราะแต่เดิมพล.ท. เชษฐาก็เคยทำงานให้กับกองทัพภาคที่ 1 มาก่อน นอกจากนี้ในตำแหน่งอื่นๆ ที่สำคัญก็มีการตั้งนายทหารอาชีพมาดำรงตำแหน่ง เป็นส่วนหนึ่งโดยทุกๆ ตำแหน่งจะอยู่บนหลักการของการแยกทหารออกจากการเมืองอย่างชัดเจน โดยใช้ทหารอาชีพเป็นหลัก

จะเห็นได้ว่า การโยกย้ายครั้งนี้มิได้กระทำอย่างที่เรียกกันว่า "ล้างบาง" หากแต่ดำเนินไปด้วยความนุ่มนวลตามแบบฉบับของสุภาพบุรุษ เช่น พล.อ. บรรจบ บุณนาถ การประสานหลักรัฐศาสตร์ของนายอาห์หมัด ปันยารชุน และการรักษาอย่างใกล้ชิดกับวีรบุรุษ พล.อ. เปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งมีบทบาทร่วมในการคลี่คลายสถานการณ์ นับแต่ปรากฏตัวให้เห็นเมื่อพล.อ. สุจินดา คราประยูร เข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมกับพล.ต. จำลอง ศรีเมือง ในคืนวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 และนับแต่วันที่ 1 สิงหาคม เป็นต้นไป ภาระหน้าที่ทั้งหมดในกองทัพล้วนอยู่ในความรับผิดชอบร่วมของ

- (1) พล.อ.อ. วรนาถ ภิจารี ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
 - (2) พล.อ. วิมล วงศ์วานิช ผู้บัญชาการทหารบก
 - (3) พล.อ.อ.กันต์ พิมานทิพย์ ผู้บัญชาการทหารอากาศ
- และที่ไม่ควรมองข้ามได้อย่างเด็ดขาดก็คือ

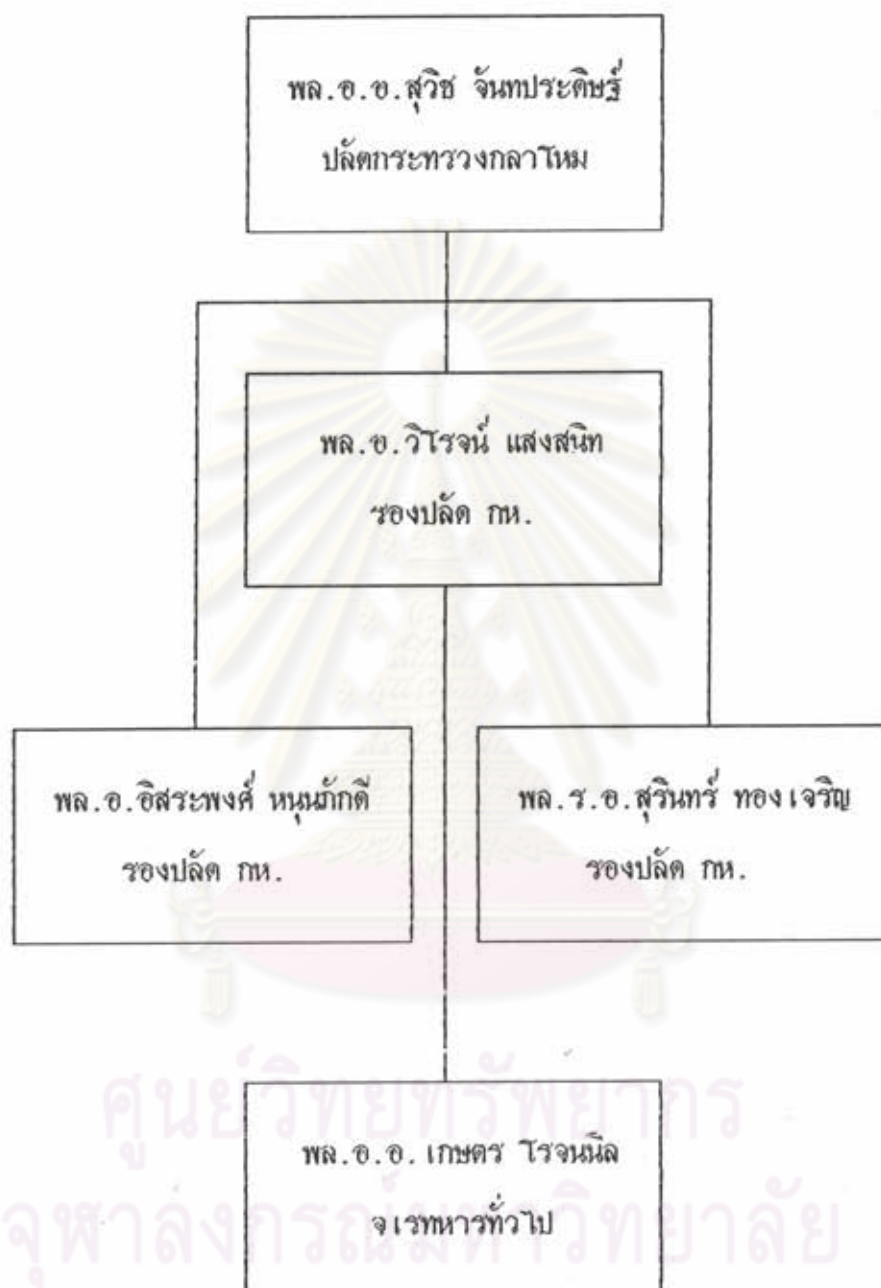
(4) พล.ร.อ.วิเชษฐ์ การณยวิเศษ ผู้บัญชาการทหารเรือ ซึ่งรักษาตัวได้อย่างชาญฉลาดและมองการณ์ไกล

ต่อมาก็ได้มีการโยกย้ายนายทหารอีกครั้งตามฤดูกาลช่วงปลายปี เมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2535 ซึ่งมีจำนวน 557 คนและเป็นบทบาททางการทหารครั้งสุดท้ายของรัฐบาลที่ผูกขาดิ ภายใต้อำนาจของนายอำมที่ ปันยารชุน ซึ่งก็ได้รับความสนใจค่อนข้างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภายใต้วงการทหารด้วยกันเอง เนื่องจากจะเป็นผลต่อ เนื่องมาจากการที่ทำการโยกย้ายผู้บัญชาการระดับสูงในวันที่ 1 สิงหาคมที่ผ่านมา ทำที่ส่วนใหญที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะในกองทัพบก กองทัพอากาศ กระทรวงกลาโหมหรือกองบัญชาการทหารสูงสุด ก็คือ ความหวาดระแวงถึงความรุนแรง ในการโยกย้ายที่กำลังจะเกิดขึ้น ถึงขั้นที่ว่าน่าจะมีการ "ล้างบาง" อย่างรุนแรง และผลที่ออกมา ก็เป็นไปตามความคาดหมายคือ การโยกย้ายนายทหารครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ "ให้สอดคล้องประสาน" กับการโยกย้ายครั้งแรก โดยจะเห็นได้ว่าบรรดานายทหารระดับสูงของจปร. วันที่ 5 ที่เคยมีบทบาทใกล้ชิดฐานอำนาจ เก้าของพล.อ.สุจินดา คราประยูรและพล.อ.อัสระพงศ์ หนูมักดี รวมไปถึงนายทหารอากาศที่แนบแน่นกับพล.อ.อ.เกษตร โรจนนิล ล้วนแต่ถูกย้ายออกจากตำแหน่งที่มีความสำคัญเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่นายทหารสายของพล.อ.พิจิตร กุลละวณิชย์และรุ่นจปร.6 ก็เข้ามาดำรงตำแหน่งที่คุมสายกำลังพล ตลอดจนมีการถ่วงดุลอำนาจกันอย่างน่าสนใจ เป็นการโยกย้ายที่ไม่ใช่การ "ล้างบาง" แบบรุนแรงแต่เป็นแบบ "ประณีประนอม" ไม่หักหาญมากนัก ดัง

นี้คือ

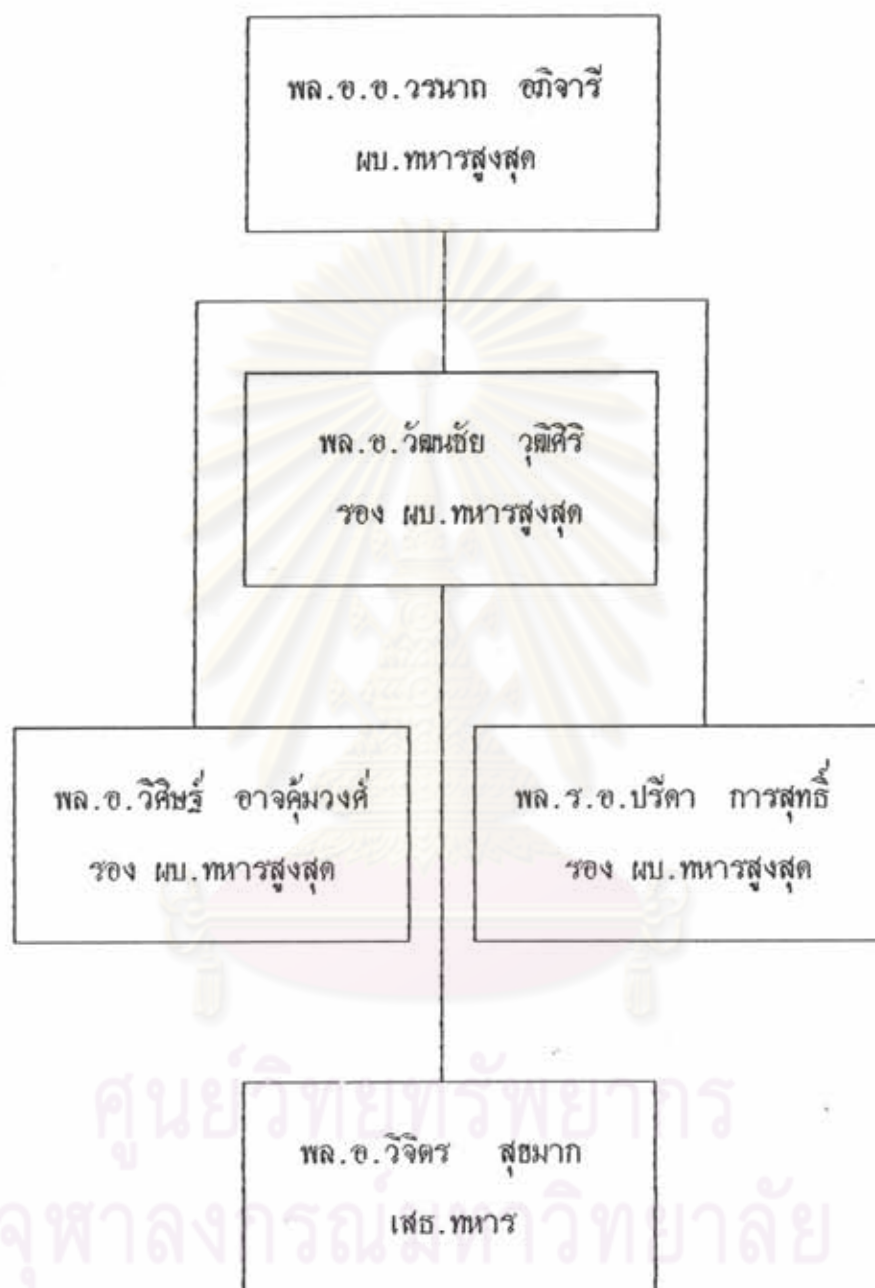
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 5.1 โครงสร้างตำแหน่งของสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม

ในสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ไม่มีอะไรมากเพราะพล.อ.ช. สุวิชัย จันทประติษฐ์ รองปลัดกระทรวงกลาโหม ก้าวขึ้นดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงฯ แทนที่พล.อ. วันชัย เรืองตระกูล ที่เกษียณไปตามความคาดหมาย โดยที่พล.ร.อ. สุรินทร์ ทองเจริญ ประจำ บก.ทร. ช้ามมานั่ง เป็น รองปลัดกระทรวงกลาโหม (ดูแผนภูมิที่ 5.1)

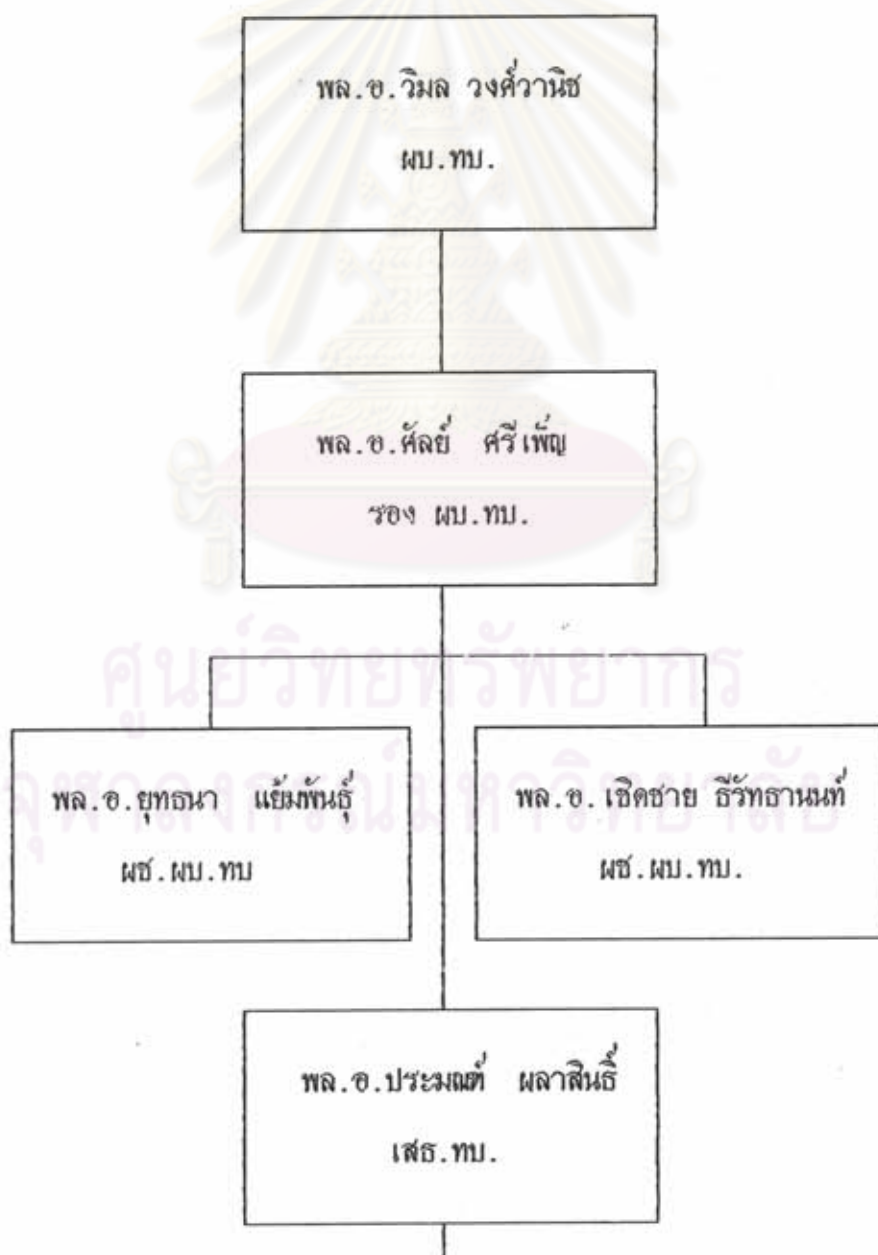
แผนภูมิที่ 5.2 โครงสร้างตำแหน่งของกองบัญชาการทหารสูงสุด

ในขณะที่ บก. สูงสุด นั้น ในส่วนที่ดูจะมีการปรับเปลี่ยนมากและมีความน่าสนใจไม่น้อย โดยเริ่มจากพล.อ. วัฒนชัย วุฒิศิริ (จปร.4) ซึ่งกล่าวกันว่ามีความเหมาะสมกับทั้งพล.อ. พิจิตร กุลละวณิชย์ และพล.อ. ชวลิต ยงใจยุทธ และเคยได้รับการคาดหมายว่า เป็นหนึ่งในตัว เลือกของ "ผบ.ทบ." ก่อนหน้าที่จะมีการแต่งตั้ง พล.อ. วิมล วงศ์วานิช เป็น ผบ.ทบ. คนใหม่คราวนี้

โดยย้ายชั้นจาก ประจำบก. สส. ขึ้นเป็น รองผ. สส. และ เพื่อนร่วมรุ่นของ พล.อ. พิจิตรคือ พล.อ. วิจิตร สุขมาก (จปร.2) ย้ายจากรองเสธ.ทหารขึ้นเป็นเสธ.ทหารแทนที่เดิมของ พล.อ.อ. พิเศษร์ ศาลิคุปต์ ที่ย้ายไปเป็นที่รักษาพิเศษ บก. สส. ในขณะที่อดีตโฆษก รสช. พล.อ. จำแลง อุฑุโกมล (จปร.5) ถูกย้ายจากผอ.กรป.กลางไปเป็นที่รักษาบก. สส. (โปรดดูแผนภูมิที่ 5.2)

แผนภูมิที่ 5.3 โครงสร้างตำแหน่งของกองทัพบก

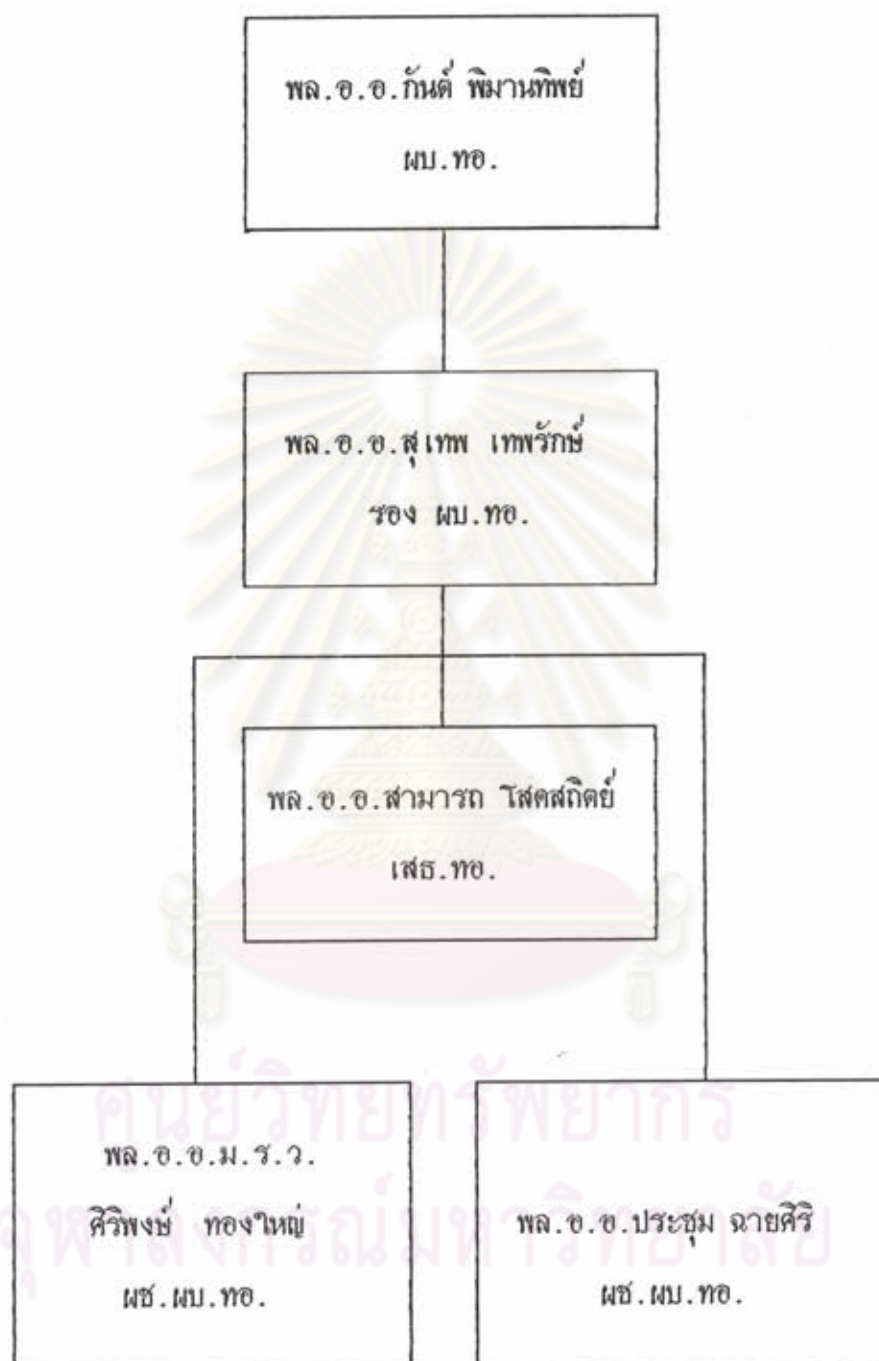

ในกองทัพบก นายทหารใหญ่แห่งจปร.5 ที่เคยครอบคลุมขุมกำลังสำคัญๆ จะถูกจับตาตลอดมา การโยกย้ายครั้งนี้ปรากฏว่านายทหารจปร.5 ที่เคยวางบทบาทใกล้ชิดกับศูนย์อำนาจเดิมสมัยยุคเรสช. ต่างถูกโยกย้ายเกือบจะถ้วนหน้าไม่ว่าจะเป็น พล.อ. โพบูลย์ ห่องสิงหลาก (จปร.5) ถูกย้ายจากผช.ผบ.ทบ. ไปเป็น "ประจําผู้บังคับบัญชา (อัตราจอมพล) โดยโยกย้าย พล.อ. เติชชัย ธีรรัตนนท์ (จปร.5) จากประจําผู้บังคับบัญชา บก.สส. คั้นส่วนวันมาเป็น ผช.ผบ.ทบ. แทน ในขณะที่จปร.5อีกคนที่แมมชิดศูนย์อำนาจเก่าคือ พล.ท. อาริยะ อุเมษกิจ ย้ายจากตำแหน่งแม่ทัพภาคที่ 2 มาเป็นที่ปรึกษาทบ. โดยให้เพื่อนร่วมรุ่นอีกคน คือ พล.ท. อานุกาพ ทรงสุนทร เจ้ากรม รต.ผงาดเป็นแม่ทัพภาคที่ 2 แทน และ พล.ท. ไพโรจน์ จันทร์อุไร (จปร.5) หลุดจากตำแหน่งแม่ทัพภาคที่ 3 เข้ามาเป็น ที่ปรึกษาสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ (อัตราพลเอก) โดยเลื่อน จปร.6 พล.ท. ยิ่งยศ โยติพิมาย จากแม่ทัพหน้อยที่ 3 มาเป็น แม่ทัพภาคที่ 3 (ดูแผนภูมิที่ 5.3)

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 5.4 โครงสร้างตำแหน่งของกองทัพอากาศ

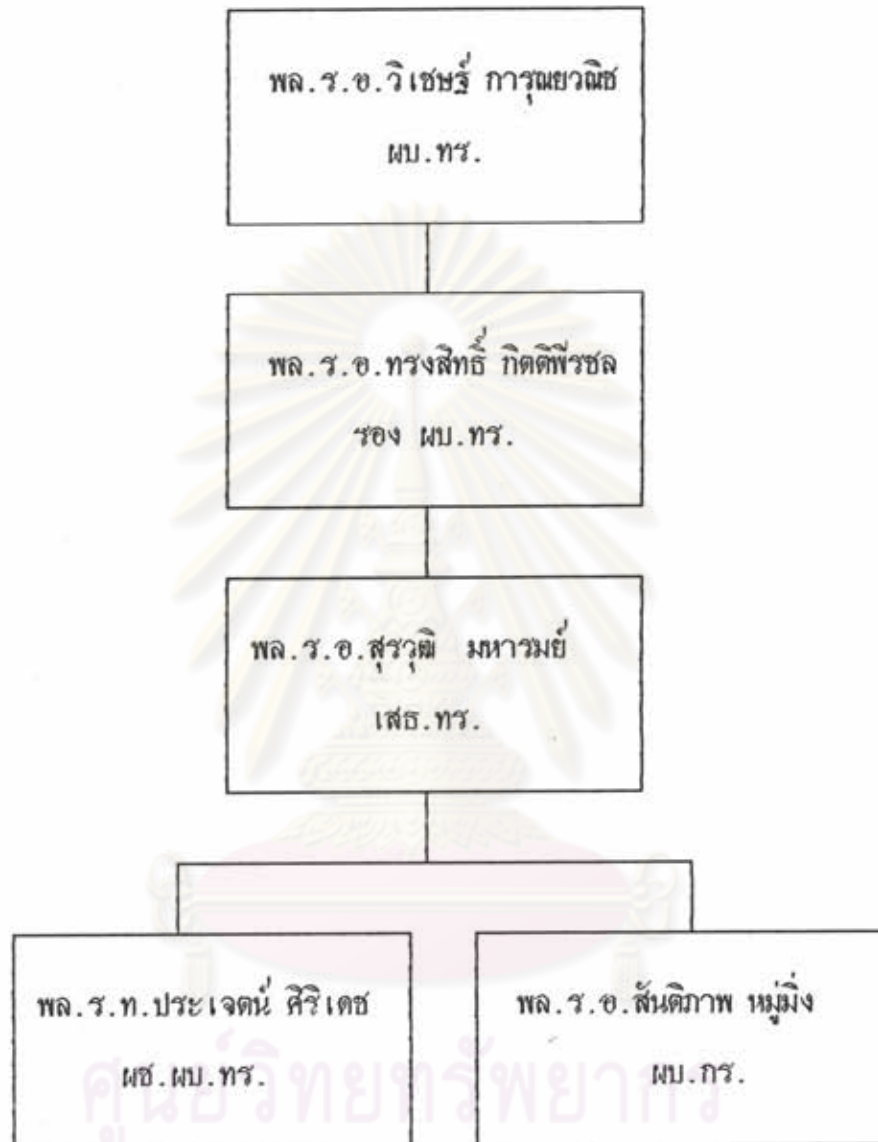

ในกองทัพอากาศตามที่กล่าวกันว่าได้มีการจัดวางไว้ เป็นทายาทมานานแล้วหากไม่มีอะไรพลิกผัน แต่เกิดผิดความคาดหมาย เสียก่อนเนื่องจากผลพวงของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ซึ่งหลายฝ่ายคาดหมายว่า พล.อ.อ.สุเทพ จะถูกโยกย้ายออกไปอย่างแน่นอน แต่ปรากฏว่า เขายัง

นั่ง เป็นรองผบ.ทอ.อย่างมั่นคง เช่น เดิม พล.อ.อ.ม.ร.ว.ศิริพงษ์ ทองใหญ่ และพล.อ.อ.ประชุม ฉายศิริ เป็น ผช.ผบ.ทอ. พล.อ.อ.สามารถ ไสตสภิตย์ เป็น เสธ.ทอ. อย่างไรก็ตามบรรดา นายทหารอากาศที่เป็นที่ทราบกันดีว่าใกล้ขีดและ "ตายแทนนายได้" ของพล.อ.อ. เกษตร อติต ผบ.ทอ. ต่างถูกย้ายจากศูนย์กลางอย่างหมดสิ้นไม่ว่าจะเป็นพล.อ.อ. เกษม ทวีวัฒน์ หัวหน้าฝ่าย เสธ. ประจำผบ.ทอ.ถูกตั้ง เข้าประจำ บก.ทอ. พล.อ.ท.พมม กิรส์วาทิ ผช. เสธ.ทอ.ฝ่าย กำลังพล ถูกย้ายไปเป็นที่ปรึกษา ทอ. พล.อ.ท.วิระพงษ์ สิงหเสนี ผช. เสธ.ทอ.ฝ่ายยุทธ บริการ ผู้เป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญในปฏิบัติการวางแผน "จับตัวนายภรรยาติชายเมื่อ 23 ก.พ.34 จนทำให้ รสช.ประสบความสำเร็จครั้งนั้นถูกย้ายเข้าประจำบก.ทอ.และอีกคนคือ พล.อ.ต.อมฤต จารยะพันธ์ (ทส.พล.อ. เกษตร) ผู้เป็นหัวหน้าคณะนายทหารอากาศปฏิบัติการจัดณะของนายภรรยา ครั้งนั้นถูกย้ายรอบสองจากผบ.ตม. ไปประจำบก.ทอ. ส่วนคนที่มาใหญ่ผงาดคุมอยู่ในตำแหน่งผู้ บังคับการดอนเมือง (ผบ.ตม.) แทนที่เดิมก็คือ น.อ.วัฒน์ นวลมณี ผู้แนบชิดกับพล.อ.อ.กันต์ พิฆานภิชย์ ผบ.ทอ.คนปัจจุบันนั่นเอง (ดูแผนภูมิที่ 5.4)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 5.5 โครงสร้างตำแหน่งของกองทัพเรือ

และที่เป็นไปตามความคาดหมาย เกือบเต็มร้อยก็คือในกองทัพเรือ เพราะแทบจะไม่มี การเปลี่ยนแปลงอะไรที่เหนือความคาดหมายเลยแม้แต่น้อย เพราะส่วนใหญ่เป็นการขยับตาม ระบบและขั้นตอนไม่มีปัญหายุ่งยากเหมือนเหล่าทัพอื่นๆ ในกองทัพเรือไม่มีอะไรที่น่าสนใจ เช่น พล.ร.อ.ทรงสิทธิ์ กิตติพิรัชต์ จากประจำ บก.ทร. ถูกโยกย้ายกลับมาอีกครั้งเป็นรอง ผบ.ทร. สลับที่กับพล.ร.อ.ประชุม เครือวัลย์ ที่ถูกโยกเข้าประจำ บก.ทร. เท่านั้น (ดูแผนภูมิที่ 5.5)

โดยสรุปแล้วการโยกย้ายนายทหารครั้งนี้อาจจะกล่าวได้ว่า อยู่บนบรรทัดฐานของหลักการที่เน้นในเรื่องความเหมาะสม ความสามารถ และความพยายามไม่ยึดติดกับเรื่องรุ่นเป็นหลัก อย่างไรก็ตามผลกระทบของพฤษภาทมิฬก็ได้มีส่วนไม่น้อยกับการโยกย้ายครั้งนี้ แต่ก็ได้มีลักษณะในเชิงทำลาย โดยทางตรงกันข้ามกลับแสดงท่าทีที่ยึดหยุ่นมากขึ้นเสียด้วยซ้ำ อาทิ พล.อ. ไพบูลย์ ห่องสนิทลาออกไปครอบอัตรารวมพล และในกองทัพพบผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤษภาทมิฬหลายราย ไม่ได้ถูกย้ายให้หลุดจากกองทัพ และหลังจากการประกาศโยกย้ายในวันที่ 9 กันยายนแล้ว ทั้งผู้บัญชาการทหารบกและผู้บัญชาการทหารอากาศต่างยอมรับว่าบัญชีโยกย้ายนายทหารที่ปรากฏออกมานั้น ไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงจากผู้บังคับบัญชาระดับสูง ดูเหมือนว่ารัฐบาลอานันท์ ปันยารชุน และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จะไม่ได้เน้นหนักในเรื่องของการล้างบางตัวบุคคลมากนัก โดยเฉพาะนายทหารระดับผู้ได้บังคับบัญชา และจะเห็นได้ว่า กองทัพได้เข้าสู่ยุคแห่งความเป็นสมัยใหม่ เป็นกลไกอำนาจรัฐอย่างแท้จริง เป็นข้าราชการที่ดีในการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาล มีเชิงกองกำลังส่วนตัวของใครและรุ่นใด

บทบาททางการทหารตลอดจนมาตรการของรัฐบาลอานันท์ 2 ที่มีต่อกองทัพและอำนาจทางทหารในระยะ 4 เดือนของเขาจะเห็นว่ามิตั้งความเด็ดขาดและความยึดหยุ่นประนีประนอมพร้อมๆ กัน น่าจะกล่าวได้ว่าเป็นมาตรการที่สมบูรณ์ที่สุดแล้ว สำหรับรัฐบาลรักษาการ ไฟแห่งศักดิ์ศรี ความเคร่งเครียดของอารมณ์ในหมู่ทหารจะถูกจุดให้ลุกโชติช่วงอีกครั้งหรือไม่ขึ้นอยู่กับรัฐบาลใหม่ เป็นสำคัญ

3.3.3 การดำเนินงานด้านกฎหมาย

จะเห็นว่าในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ 1 ได้มีการดำเนินงานออกกฎหมายมาอย่างมากมายไม่ว่าจะเป็น พ.ร.บ. พ.ร.ก. พ.ร.ฎ. และกฎระเบียบอื่นๆ ฯลฯ โดยมุ่งเน้นจะก่อให้เกิดระเบียบแบบแผนในเรื่องต่างๆ กันไป มาในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ 2 เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเวลาและปัจจัยอื่นๆ จึงทำให้การดำเนินงานด้านกฎหมายไม่มากดังสมัยแรกพอที่จะกล่าวได้ดังนี้

3.3.3.1 การออกพระราชกำหนดแก้ไข พ.ร.บ.ระเบียบข้าราชการตุลาการ (ก.ต.) และจากผลงานชิ้นนี้เองก็กลายเป็นข้อวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง ซึ่งบางฝ่ายก็ชื่นชมว่าเป็นผลงานที่ยอดเยี่ยม ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเห็นเป็นผลงานที่อับยศ เพราะเป็นการก้าวก้าวอำนาจฝ่ายตุลาการ แต่รัฐบาลนายอานันท์ 2 ก็ได้ย้ายอยู่เสมอว่าถ้าไม่แก้ไข ปัญหาวิกฤตในแวดวงตุลาการที่เป็นปัญหาเรื้อรังมานานก็จะเบียดเบียนมากขึ้น และในที่สุดก็ไม่สามารถแก้ไขได้ เพราะรัฐบาลใหม่ที่จะมาแทนรัฐบาลชุดนี้ในอนาคต จะไม่กล้ายุ่งเกี่ยว เนื่องจากห่วงเรื่องคะแนนนิยม โดยที่รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้ขอท.ร.ก.แก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ.ระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ ซึ่งมีผลบังคับใช้ทันที สำระสำคัญคือ 1) ยุบ ก.ต.ชุดปัจจุบัน 2) กำหนดองค์ประกอบ ก.ต.ใหม่ โดยเพิ่มสัดส่วน ก.ต.โดยตำแหน่งจาก 4 เป็น 18 คน ก.ต.เลือกตั้งจากผู้ทรงคุณวุฒิ 6 คน และก.ต.แต่งตั้งจากข้าราชการบำนาญตำแหน่งประธานศาลฎีกาจำนวน 4 คน โดยนับจากผู้ดำรงตำแหน่งคนหลังสุดย้อนลงไปตามลำดับ 3) ผู้เคยถูกลงโทษทางวินัยไม่อาจได้รับเลือกเป็น ก.ต.ได้ 4) การพักท้วง รวบรวมหรือยื่นมติของ ก.ต.ให้ใช้เสียง 2 ใน 3 แทนที่เสียงเพียงกึ่งหนึ่งในข้อบังคับเดิม 5) เพิ่มโอกาสให้แก่ข้าราชการในระดับจำศาล รองจำศาล เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ เจ้าพนักงานบังคับคดี พนักงานคุมประพฤติ พนักงานคดีหรือข้าราชการตุลาการที่ทำงานไม่น้อยกว่า 6 ปี มีความรู้ความสามารถ ความประพฤติดีเด่นเป็นข้าราชการตุลาการได้ ซึ่งนับเป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์วงการตุลาการ สำหรับความแตกต่างระหว่าง พ.ร.ก.ฉบับใหม่กับฉบับเก่าสามารถดูได้จากตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.4 การเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง พ.ร.ก.ฉบับใหม่กับพ.ร.บ.ระเบียบ
ข้าราชการตุลาการ 2521

ฉบับใหม่	ฉบับเก่า
1. ประกอบด้วยก.ต. โดยตำแหน่ง 18 คน ก.ต. อดีตประธานศาลฎีกา 4 คน และ ก.ต. ผู้ทรงคุณวุฒิจากการเลือกตั้ง 6 คน	1. ประกอบด้วยก.ต. จากการเลือกตั้ง 8 คน และก.ต. โดยตำแหน่ง 4 คน
2. อนุญาตให้ผู้ที่ทำงานเป็นจำศาล รองจำศาล เจ้าพนักงานสิทธิทนายและตำแหน่งธุรการ ศาลอื่นๆ ที่มีความประพฤติดีและได้ทำงานมา 6 ปีสามารถสอบสนามเล็ก เป็นผู้พิพากษาได้	2. ผู้ที่จะสอบ เป็นผู้พิพากษาได้ต้องจบการศึกษา ระดับปริญญาโทหรือปริญญา เอกทางกฎหมาย ตามวิชาที่ ก.ต. กำหนด
3. ในระหว่างที่ยังไม่มีการเลือกตั้ง ก.ต. ใน ส่วน 6 คนที่เหลือ หากมีเรื่องเร่งด่วนก็ สามารถประชุม ก.ต. ในส่วนที่เหลือไปได้ เลย แต่ต้องมีกรรมการครบองค์ประชุม	3. ต้องมีกรรมการครบทุกส่วนจึงจะดำเนินการ ประชุมได้
4. ในกรณีที่มีก.ต. ไม่เห็นด้วยกับมติของก.ต. ไม่ว่าทั้งหมดหรือส่วนใดส่วนหนึ่ง ก.ต. ต้องยืนยันมติเดิมด้วยคะแนนเสียง 2 ใน 3	4. ในกรณีเดียวกัน ก.ต. สามารถยืนยันมติเดิม ด้วยเสียงข้างมากก็เพียงพอแล้ว
5. ห้ามผู้ถูกลงโทษทางวินัยให้มีสิทธิรับเลือก ตั้ง เป็นก.ต. ผู้ทรงคุณวุฒิ แต่ไม่ได้ระบุห้าม ถึง ก.ต. โดยตำแหน่งด้วย (เพิ่มเติม)	5. ไม่ได้ระบุในข้อนี้

ที่มา : กระทรวงการยุติธรรม

เหตุผลของรัฐบาลคือ เพื่อสร้าง เสถียรภาพให้กับสถาบันตุลาการซึ่งเป็นหนึ่งในองค์
 อำนาจอธิปไตยที่ไม่สามารถปล่อยยี่ห่วยให้เสื่อมถอย เพราะความแตกแยกที่มีแนวโน้มจะไม่สิ้นสุดและมี
 โอกาสจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อสถาบันและความมั่นคงของประเทศอย่างร้ายแรง ในขณะที่เกิด
 "ปฏิกิริยาต่อต้าน" อย่างรุนแรงในส่วนของผู้พิพากษาถึงขั้น "กรีดเลือด" และฟ้องร้องนายทง
 และรวม. ยุติธรรม โดยได้ันตรวมตัวและประกาศสื่ออย่างถึงที่สุดในการตำหนิการ "ยกเลิก"
 พรก. ฉบับนี้ ด้วยเห็นว่า เป็นการที่ฝ่ายบริหารมีเจตนาไม่บริสุทธิ์ ต้องการ "แทรกแซง" ความ
 อิสระของสถาบันตุลาการอย่างร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ เป็นการกระทำโดย "ไม่ชอบ" ทั้ง
 มารยาททางการ เมืองของรัฐบาล เฉพาะกิจที่กำลังจะหมดอำนาจลงในเร็ววันและขัดต่อรัฐธรรมนูญ
 เนื่องจากโดยสภาพการณ์แล้วไม่ได้ตกอยู่ใน "สภาพวิกฤต" ที่จำเป็นถึงขั้นต้องออกพรก."

3.3.3.2 การออกพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร โดยได้กระทำใน
 วันที่ 29 มิ.ย. พ.ศ.2535 และนำไปลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับวันที่ 30 มิ.ย.
 พ.ศ.2535 ซึ่งจะมีผลให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงในวันเดียวกัน ส่วนการ
 เลือกตั้งครั้งใหม่กำหนดให้มีในวันที่ 13 กันยายน พ.ศ.2535 โดยที่นายกรัฐมนตรีนายอานันท์
 ได้นำความกราบบังคมทูลฯ ว่า ตามที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้กราบบังคมทูลฯ เมื่อวันที่ 10
 มิถุนายน พ.ศ.2535 ขอให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี เพื่อให้นำมาจัดตั้ง
 คณะรัฐมนตรีเป็นการเฉพาะกิจ ในขณะที่ประเทศอยู่ในภาวะวิกฤตทางการเมือง เพื่อจะได้ใช้
 กระบวนการทางรัฐสภาและรัฐธรรมนูญคืนอำนาจการตัดสินใจทางการเมืองกลับไปให้ประชาชน
 ทั้งนี้ เพื่อให้การปกครองในระบบประชาธิปไตยของประเทศ ได้พัฒนา เป็นปกติไปได้อย่างต่อ
 เนื่องและมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น บัดนี้ เป็นเวลาอันสมควรที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎร เพื่อจัด
 ให้มีการ เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นใหม่

* สามารถดูการวิเคราะห์ในประเด็นนี้ได้อีกครั้งในบทที่ 6 หัวข้อการแก้ไขปัญหา
 วิกฤตการณ์ (ศึก ก.ต.).

การยุบสภา เพื่อ เลือกตั้งใหม่มาใช้ เรื่องแปลก เป็นสภาที่เกิดขึ้นหลายครั้งแล้วในระบบประชาธิปไตยของไทย ประเด็นของปัญหาอยู่ที่ว่า ทำไมจึงต้องยุบสภา อย่างในกรณีการยุบสภาตั้งแต่วันที่ 30 มิถุนายนเป็นต้นไป และกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ 13 กันยายน จะว่าไปแล้วสาเหตุมิได้มาจากความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับรัฐสภา ตรงกันข้าม เป็นความขัดแย้งภายในสมาชิกรัฐสภาด้วยกันมากกว่า นั่นก็คือ ความขัดแย้งระหว่าง 195 เสียง 6 พรรค กับ 163 เสียง 4 พรรค ที่ต่างฝ่ายต่างผนึกตัวรวมพลังกันอย่างเหนียวแน่นมั่นคงจนเกินไปกระทั่งในที่สุด นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ประธานสภาผู้แทนราษฎรก็ได้หาทางออกในลักษณะแหวกตรงกลาง ด้วยการไม่ยอมนำชื่อ พล.อ.อ. สมบุญ ระหงษ์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก 195 เสียง 6 พรรค ขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ เป็นนายกรัฐมนตรี แม้ว่า จะกุมคะแนนเสียงข้างมากก็ตาม หากแต่ผู้ เป็นนายกรัฐมนตรีกลับ เป็น นายอานันท์ ปันยารชุน ทั้ง ยัง เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วยการระงับหน้าที่ เจาะหน้าอย่างน้อยที่สุดก็ 3 ประการด้วยกัน กล่าวคือ

- (1) จัดการยุบสภา
- (2) จัดการเลือกตั้งทั่วไป
- (3) จัดการสอบสวนและสะสางหาข้อเท็จจริงในกรณี "พฤษภาทมิฬ"

แม้ทุกฝ่ายจะแจ่มชัดและยอมรับในความ เป็นนายกรัฐมนตรีของนายอานันท์ ปันยารชุน แต่ความจำเป็นที่จะต้องทำความกระจ่างในสาเหตุแห่งการยุบสภาก็ยังมีอยู่ สาเหตุที่แน่ชัดเป็น อย่างยิ่งก็คือ ความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคือการไม่สามารถยอมรับซึ่งกันและกันอย่างเพียงพอของ สส. 360 คนในสภาผู้แทนราษฎร ประเด็นสำคัญก็คือ ทั้ง 163 เสียงและองค์การประชาชนนอกสภาจำนวนมากมีความเห็นว่า 195 เสียงจาก 6 พรรคขาดความชอบธรรมทางการเมืองที่จะเป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาล และดูเหมือนว่า การเลือกนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีของนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ในฐานะประธานสภาผู้แทนราษฎร ก็เท่ากับยอมรับในความเห็นดังกล่าวนี้ด้วย เหตุที่ 195 เสียงจาก 6 พรรคจึงขาดความชอบธรรมทางการเมืองที่จะเป็นฝ่ายจัดตั้งรัฐบาลและ พล.อ.อ. สมบุญ ระหงษ์ ไม่สมควรที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คำตอบก็คือ 195 เสียงจาก 6 พรรคมีความสัมพันธ์กับการสนับสนุน พล.อ. สุจินดา คราประยูร ซึ่งเป็น "คน

นอก" ให้เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอันนำไปสู่การต่อต้านคัดค้านอย่างรุนแรง ความรุนแรงของการประท้วงล่อแหลมต่อการบานปลายเป็นอย่างมาก ได้มีความพยายามจากนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ในฐานะผู้นำทางด้านสภานิติบัญญัติ หาทางออกด้วยการผลักดันเรื่องการแก้ไขรัฐธรรมนูญตามเนื้อหาที่ได้มีการเรียกร้อง แต่ก็ได้รับการหว่านเหี่ยวจาก 195 เสียง 5 พรรคร่วมรัฐบาล อันเท่ากับเป็นการสาธิตน้ำมือเข้าใส่กองเพลิงแห่งความไม่พอใจของประชาชน ยิ่งไปกว่านั้น 195 เสียง 5 พรรค (ในตอนนี้) ยังมีส่วนในการบิดเบือนและเสนอข่าวเท็จเพื่อหลอกลวงประชาชน กระทั่งสร้างความไม่พอใจให้กับประชาชนเป็นอย่างมาก และเป็นปัจจัยทำให้ประชาชนออกมาประท้วงรัฐบาลอย่างยืดเยื้อต่อเนื่องกันเป็นเวลาหลายวัน

ทั้งๆ ที่การประท้วงของประชาชนกระทำอย่างสงบ แต่การข่าวของรัฐบาลและโดยเฉพาะฝ่ายทหารประเมินว่า เป็นการกระทำของพวกนิยม "สภาเสรีนิยม" และพวก "ศาสนาใหม่" และจัดรวมอยู่ในกลุ่ม "ผู้ไม่หวังดี" จึงได้ใช้ "แผนไพร่พิณาศ" ประสานเข้ากับแผน "พิฆาตปรักษ์" เป็นการชี้ "มาตรการทางทหาร" มาแก้ไข "ปัญหาทางการเมือง" อันนำไปสู่การปราบปรามและเข่นฆ่าประชาชนอย่างเหี้ยมโหด และจับกุมนักการเมืองและประชาชนจำนวนมากมายหลายพันคน สภาทหารทางการเมืองที่ผิดทำนองคลองธรรมเช่นนี้ ไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยก็ตามแต่ 195 เสียง 5 พรรค (ในตอนนี้) ก็มีอาจปฏิเสธความรับผิดชอบของตนได้อย่างเด็ดขาด นำประหลาดเป็นอย่างมากถึงความผิดพลาดตลอด 40 กว่าวันอันส่งผลให้เกิดการตายและบาดเจ็บนี้เป็นเรื่องร้ายแรงอย่างยิ่ง เสียหายอย่างยิ่งจนทำให้ พล.อ.สุจินดา คราประยูร ต้องกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่ดูเหมือนว่า 195 เสียง 5 พรรคมิได้ถือว่าเป็นความผิดของตนเลยแม้แต่น้อย ตรงกันข้าม พวกเขาถึงเกาะกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่นและเคลื่อนไหวอย่างความเป็นเสียงข้างมากในการเสนอชื่อ พล.อ.อ.สมบุญ ระหงษ์ เป็นนายกรัฐมนตรีต่อไปอีก

และนี่ต่างหากคือชนวนนำไปสู่การยุบสภาเพื่อมอบโอนอำนาจในการเลือกและในการตัดสินใจให้กับประชาชนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อที่จะได้ทราบว่าเจตจำนงร่วมของประชาชนต้องการอะไร จึงเป็นอันว่านอกจากคณะรัฐบาลชุดพล.อ.สุจินดา คราประยูร จะล่มสลายไปหลังจากมีอายุอยู่ได้ไม่เท่าไร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้ง เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535

ก็เป็นอันสลายตามไปด้วยทั้งชุด จำนวน 360 คน

3.3.4 การส่งเสริมประชาธิปไตย

"การที่ประชาธิปไตยถือมติปวงชนเป็นใหญ่ ก็เพื่อราษฎรทั้งหลายที่ประกอบเป็นปวงชนนั้น ได้มีรัฐบาลของปวงชนซึ่งราษฎรเลือกตั้งขึ้นโดยตรงหรือโดยทางผู้แทนราษฎร จึงจะเป็นรัฐบาลที่กระทำการเพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหลายให้มีความอุดมสมบูรณ์ในการครองชีพ และปลอดภัยจากการกดขี่เบียดเบียนระหว่างกัน อีกทั้งเพื่อให้ราษฎรทั้งหลายประพฤติดอกันตามศีลธรรมอันดีของประชาชน ชาติจึงจะดำรงคงมีความเป็นเอกราชและพัฒนาก้าวหน้าต่อไปได้"⁴²

ปรีดี พนมยงค์

รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้มุ่งเน้นบทบาททางด้านนี้อย่าง เขาจริง เขาจัง ไม่ว่าจะเป็นการให้เสรีภาพด้านข่าวสารบ้านเมืองแก่ประชาชน การรณรงค์การเลือกตั้งทางสื่อมวลชนของรัฐ การเพิ่มงบประมาณและพัฒนากำลังคนของรัฐและการพัฒนาอาสาสมัครองค์การกลางให้มีความมั่งคั่งเพิ่มอำนาจให้ "องค์การกลาง" ทำให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้มากและค่อนข้างได้ผลกว่าเดิม แม้จะไม่เต็มร้อย แต่จากบทบาททั้งหมดของรัฐบาลก็ถือได้ว่าเป็นการวางรากฐานเบื้องต้นในทิศทางการที่ดีสำหรับเมืองไทยในอนาคต

รัฐบาลได้ปรับปรุงสื่อของรัฐเพื่อที่จะให้ประชาชนได้มีสิทธิเสรีภาพในการรับรู้และรับทราบข่าวสารตามครรลองในระบบอบประชาธิปไตย เช่นในส่วนที่เกี่ยวกับอ.ส.ม.ท. ก็มีการแก้พระราชกฤษฎีกาจัดตั้งอ.ส.ม.ท. ในส่วนที่เกี่ยวกับการให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่ง ซึ่งปัจจุบันนายกรรมมนตรีอำนาจใจออกจากตำแหน่งได้ เป็นให้นายกรรมมนตรีให้ออกโดยข้อเสนอ

⁴² ปรีดี พนมยงค์, ประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญเบื้องต้นกับการร่างรัฐธรรมนูญ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์นิติเวช, 2517), หน้า 6.

แนะของคณะกรรมการโดยตำแหน่ง ซึ่งเป็นผู้เสนอให้นายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง ทั้งนี้เพื่อให้คณะกรรมการ อ.ส.ม.ท. มีอิสระจากการเมืองมากขึ้น แต่นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรียังมีอำนาจกำกับโดยทั่วไป และยังให้คณะกรรมการ อ.ส.ม.ท. ทั่วไป เจรจากับคู่สัญญาที่เป็นลักษณะร่วมดำเนินการโดยเปลี่ยนแปลงแก้ไขสัญญาให้เป็นลักษณะร่วมทุนหรือร่วมหุ้น เพื่อประโยชน์ของ อ.ส.ม.ท.

ในส่วนของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย (ช่อง 11) รัฐบาลก็เห็นชอบให้คงหลักการเดิมเอาไว้คือไม่มีการโฆษณาและไม่ให้เอกชนเข้ามาร่วมดำเนินการด้วย ยกฐานะขึ้นเป็นหน่วยงานสูงกว่ากอง มีการจัดระบบงานตลอดจนระเบียบต่างๆ ให้สะดวกขึ้น เห็นชอบให้มีการปรับปรุงบทบาทอำนาจหน้าที่และองค์ประกอบของคณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ (กบว.) นอกจากนี้ยังมีการยกเลิกปรับปรุงแก้ไขมติของกบว. ซึ่งไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

คณะรัฐมนตรีอนุมัติตามที่สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรีเสนอ เรื่อง การจัดสรรเวลาออกอากาศประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง และการรณรงค์หาเสียงของพรรคการเมือง และให้ประธานกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ (กบว.) โดยได้ขอความร่วมมือสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ในการดำเนินการเพื่อการจัดสรรเวลาออกอากาศประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง และการรณรงค์หาเสียงของพรรคการเมือง ระหว่างวันที่ 16 สิงหาคม-11 กันยายน 2535 โดยมีประเด็นที่จะนำเสนอ เช่น การกระตุ้นให้ประชาชนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งและต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง การนำเสนอความคิดเห็นและความต้องการของประชาชน การหาเสียงของพรรคการเมือง

รัฐบาลได้มีมาตรการในการให้หน่วยงานของรัฐช่วยประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง เพื่อช่วยปลุกจิตสำนึกของประชาชน และกระตุ้นให้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง รวมทั้งต่อต้านด้านการซื้อสิทธิขายเสียง และช่วยเป็นหูเป็นตาให้กับรัฐ โดยดำเนินการใน 2 ลักษณะดังนี้

หนึ่ง กระตุ้นให้ข้าราชการ ลูกจ้าง และพนักงานในหน่วยงาน รวมทั้งครอบครัวไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และต่อต้านการขายเสียง

สอง กระตุ้นให้ประชาชนที่ติดต่อกับหน่วยงานรวมทั้งครอบครัวไปใช้สิทธิเลือกตั้งและต่อต้านการขายเสียง

ทั้งนี้ คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบการดำเนินการ ดังนี้

หนึ่ง ให้หัวหน้าหน่วยงานทำหนังสือแจ้ง เวียนให้ผู้บังคับบัญชาทุกคนรวมทั้งครอบครัว เห็นความสำคัญของการเลือกตั้ง โดยไปออกเสียงเลือกตั้ง วางตัว เป็นกลาง และไม่ขายเสียง รวมทั้งให้หัวหน้าหน่วยงานสอดแทรก เรื่องการเลือกตั้งในการประชุมของหน่วยงานด้วย

สอง ให้หน่วยงานของรัฐทุกแห่งจัดทำแม่ข่าย คำขวัญ เชิญชวนให้ไปเลือกตั้ง จัด นิทรรศการในสถานที่ทำงาน รวมทั้งติดข้อความ เชิญชวนที่รถยนต์ส่วนกลางทุกคัน และประทับหน้า ของหนังสือส่งออกทุกฉบับ

สาม ให้สื่อของรัฐทุกประเภทจัดทำรายการ เพื่อปลุกจิตสำนึกของประชาชนในเรื่อง ประชาธิปไตย

สี่ ให้ครู อาจารย์ ในสถาบันการศึกษาทุกแห่ง สอดแทรก เรื่องการเลือกตั้งใน ระหว่างการสอน

ห้า ให้หน่วยงานต่อไปนี้ ช่วยประชาสัมพันธ์การเลือกตั้ง

- หน่วยงานพัฒนา และหน่วยงานท้องถิ่นที่สัมผัสกับประชาชนอย่างใกล้ชิด
- รัฐวิสาหกิจที่ให้บริการประชาชนจำนวนมาก อาทิ เช่น ในด้านไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ไปรษณีย์โทรเลขขนส่ง ทั้งทางบก ทางรถไฟ ทางด่วน ทางน้ำ และทาง อากาศ ปตท.

- หน่วยงานของรัฐที่หน้าที่ให้บริการแก่ประชาชน

- หน่วยงานของรัฐที่มีหน่วยประชาสัมพันธ์

นอกจากนี้รัฐบาลได้เห็นชอบในการแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้เสนอมาน โดยมีรองนายกรัฐมนตรีและรมต.ว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธาน รมต.ช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นรองประธานและกรรมการอีก 17 คน และให้คณะกรรมการดังกล่าว มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้ ประสานงานกับคณะกรรมการองค์การกลางการเลือกตั้ง สอดส่องดูแลให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปโดยบริสุทธิ์ ยุติธรรม แต่งตั้งหน่วยเฉพาะกิจ เพื่อปฏิบัติการในพื้นที่ตามที่เห็นสมควร และคณะรัฐมนตรีมีมติให้ตั้งศูนย์ประสานงานติดตามและสอดส่องดูแลการเลือกตั้งสมาชิก

สภาผู้แทนราษฎรในส่วนกลางที่กระทรวงมหาดไทย ในระดับจังหวัดที่ศาลากลางจังหวัดและในระดับอำเภอ/กิ่งอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอ/กิ่งอำเภอ โดยให้หมิงค์ประกอบและหน้าที่ความรับผิดชอบการปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการประสานงานติดตามและสอดคล้องดูแลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมอบหมาย และให้ผู้อำนวยความสะดวกอำเภอแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ให้รับผิดชอบการปฏิบัติงานของศูนย์และกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบได้ตามที่เห็นสมควร

สำหรับสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงก่อนจะมีการเลือกตั้ง กลุ่มแรกที่ถูกจับตามองก็คือกองทัพ แม้ว่ากองทัพในขณะนี้ จะตกอยู่ในภาวะตกต่ำที่ภาพอนาคตของผู้ว่ากองทัพจำนวนหนึ่งอยู่ในลักษณะที่ดูเหมือนจะ "หมดอนาคต" แต่โดยข้อเท็จจริงดังกล่าวมาทั้งหมด ย่อมจะเห็นได้ว่าอำนาจการโยกย้าย-การต่อรอง ยังอยู่ในมือของพวกเขาอย่างค่อนข้างเต็มเปี่ยมเช่นเดิม แม้จะมีการเปลี่ยนตัวบุคคลและกลุ่มบุคคลไปบ้างก็ตามที่ และนั่นก็รวมไปถึงอิทธิพลทางการเมืองที่ก็ยังคงมีอยู่ แต่นายกฯอาโนห์ และคนใกล้ชิดแวดล้อมถือว่าการจัดการการเลือกตั้งให้เข้าใกล้จุดบริสุทธิ์และยุติธรรม หรือโปร่งใสมากที่สุด จะต้องมีการสกัดกั้นอิทธิพลของกองทัพ ที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องให้ได้ นั่นก็คือจะต้องมีการสลายขุมอำนาจทหารบางส่วนลงบ้างให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นหลักประกันสำหรับเป้าหมายการเลือกตั้ง ที่ปลอดจากอำนาจทหารเข้ามาบงการเหมือนกับการเลือกตั้งครั้งที่ผ่านมา ที่ทำให้พรรคการเมืองที่อยู่ใต้อาณัติของผู้ว่ากองทัพ ได้ที่นั่งเกินกึ่งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสานและภาคเหนือ แม้ว่าจะพลาดท่าอย่างมากในพื้นที่กรุงเทพฯ และการเลือกตั้งครั้งนี้อาจจะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ของระบอบประชาธิปไตย ที่กลไกอำนาจทหารและบงกชของกองทัพ เข้ามามีส่วนน้อยที่สุด

สำหรับเหล่าบรรดาพรรคการเมืองต่างๆ ด้วยความล้าหลังและความไร้เดียงสาของพลังที่ตนตัวบางกลุ่ม และสื่อมวลชนที่ยังไม่เข้าใจประเด็นปัญหาประชาธิปไตยที่ถ่องแท้ ทำให้เกิดการเสียดภาพความแตกต่างระหว่างนักการเมือง-พรรคการเมืองแบบ เทพ-มาร ซึ่ง 5 พรรคการเมืองอันประกอบด้วย พรรคสามัคคีธรรม พรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคราษฎร ถูกเรียกขานว่าเป็น "พรรคมาร" ซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งความวุ่นวายทั้งหมด ซึ่งนับว่าเป็นความผิดพลาดอย่างยิ่งใหญ่หลวงจนมีผลทำให้ประชาชนส่วนที่ยังมีความสับสนทางการเมืองอยู่เกิดความสับสนยิ่งขึ้น การโหมวิจารณ์ทั้งทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ในรายการต่างๆ

ที่เห็นความเป็นฝ่ายเทพฝ่ายมาร มิได้ช่วยให้นักศึกษา-ความเข้าใจทางการเมืองแก่ประชาชน
 ในทางที่ถูกต้อง แต่กลับยิ่งทำให้ประชาชนบาง เกิดความ เบื่อหน่ายกับสิ่งที่เรียกว่า "การเมือง"
 มากขึ้นทุกที ด้วยกระแสเช่นนี้ทำให้นักการเมืองในสังกัดพรรคที่ร่วมรัฐบาล พลเอกสุจินดาพากันหนี
 จากพรรคต้นสังกัด เพราะภาพลักษณ์เป็น "พรรคมาร" และการมีส่วนร่วมในการปราบปราม
 ประชาชนในสว่นการพฤษภาทมิฬนั้นย่อมบั่นทอนทั้งโอกาสในการชนะการเลือกตั้ง และโอกาสใน
 การจัดตั้งรัฐบาล ลำพังแต่การเปลี่ยนชื่อพรรค ดังที่พรรคสามัคคีธรรม เปลี่ยนชื่อ เป็นพรรค เทิดไท
 นั้น ไม่พอ เพียงที่จะชำระล้างความ ความเป็นมารได้ แต่ครั้นจะย้ายไปสังกัดพรรคที่ไม่มีภาพ
 ลักษณ์แห่งความเป็นมาร ก็มีใช้เรื่องง่าย เพราะพรรคที่มีภาพลักษณ์แห่งความ "สะอาด" ย่อม
 ไม่สู้เสี่ยงที่จะรับนักการเมือง "เฮงซวย" เข้าสังกัด ในขณะที่นักการเมืองจำนวนมากต้องการ
 ชำระล้างความมาร แต่หาที่ชำระล้างมิได้ พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ และลูกพรรคมองเห็น
 โอกาสในการจัดตั้งพรรคการเมืองขนาดใหญ่ พรรคชาติพัฒนาจึงกำเนิดขึ้น เพื่อ เป็นที่ชำระล้าง
 ความมาร

คุณภาพในตลาดนักการเมืองกำลังแปร เปลี่ยนไปในทางที่พรรคการเมืองต่าง ๆ กำลัง
 ปรับกำลังบุคลากร พรรคที่สูญเสียกำลังพลมิได้มี เฉพาะแต่พรรคมารโดย เฉพาะอย่างยิ่งพรรคสาม
 คคีธรรม พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิไทยเท่านั้น แม้แต่พรรคฝ่ายค้านบางพรรคก็ต้องสูญเสีย
 กำลังพลด้วย เช่น ภาวะถดถอยของพรรคความหวังใหม่ เป็นเรื่องที่คาดการณ์ล่วงหน้าได้
 เพราะพรรคนี้เติบโตด้วยการซื้อนักการเมือง และใช้ยุทธวิธีอื่นไม่แตกต่างจากพรรคสามัคคีธรรม
 และ"พรรคทหาร"ที่มีมาก่อนหน้านั้น เมื่ออำนาจเงินที่จะดึงดูดและโอกาสในการจัดตั้งรัฐบาลตกด้า
 นักการเมืองที่ถูกดึงด้วยอำนาจ เงินก็พากันหนีจาก เป็นธรรมดา ในขณะที่ภาวะถดถอยของพรรค เอก
 ภาพ โดยพื้นฐานแล้ว เกิดจากความไม่สามารถในการขยายฐานสนับสนุนทางการเมืองของตนได้

พรรคการเมืองที่ได้ดุลในด้านกำลังพลมิได้มี เฉพาะแต่พรรคชาติพัฒนาเท่านั้น พรรคที่
 มีภาพลักษณ์แห่งความ"สะอาด"ดัง เช่นพรรคพลังธรรมและพรรคประชาธิปัตย์ก็ได้กำลังพลเพิ่มขึ้น
 ด้วย เห็นได้ว่าตลาดนักการเมืองกำลังปรับตัว เข้าสู่คุณภาพใหม่ โดยที่ยังไม่ปรากฏแน่ชัดว่า
 คุณภาพใหม่จะก่อให้เกิดสันติสุขแก่สังคมไทยได้มากกว่าคุณภาพ เดิมหรือไม่

จะเห็นได้ว่ารัฐบาลนายอานันท์ 2 จะมีบทบาทในลักษณะของผู้นำที่ทันสมัยที่ให้การสนับสนุนและแสดงออกถึงความต้องการที่จะขยายขอบเขตของการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองให้กว้างขวางยิ่งขึ้น⁴³ ไม่ว่าจะ เป็นการรณรงค์ในรูปแบบต่างๆตลอดจนการพยายามจัดการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์และยุติธรรมอย่างไรก็ตามจากสภาพของระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ซึ่งยังคงมีอิทธิพลอย่างหนาแน่นในสังคมชนบท และเมื่อต้องมาปะทะกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย ก็จะเกิดการตกผลึกเป็นวัฒนธรรมประชาธิปไตยอุปถัมภ์ ทำให้การแสวงหาคะแนนเสียงทางการเมืองด้วยการสร้างระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์จึงยังคงมีต่อไป และจากอิทธิพลของวัฒนธรรมประชาธิปไตยอุปถัมภ์ลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์ไทยที่ไม่ใช่ตัวแทนกลุ่มอาชีพอย่างแท้จริงแต่กลับกลายเป็นแค่เครื่องมือนำแกมยังมีความอ่อนแอในตัวเอง⁴⁴ พรรคการเมืองของไทยที่ดูเหมือนจะสนองประโยชน์ให้กับคนบางส่วนมากกว่าคนส่วนใหญ่⁴⁵ หรือบางพรรคที่ดูเหมือนว่าจะเป็นที่พึ่งให้กับประชาชนได้ก็กลับสร้างความผิดหวัง⁴⁶ จริยธรรมทางการเมือง⁴⁷ และจิตสาธารณะ⁴⁸ (Public Mind) คือ

⁴³ แชนมวอล พี ชันติงตัน และโจแอน แอม เพลสัน, ทางเลือกที่ไม่ง่ายนัก : การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองในประเทศกำลังพัฒนา, แปลโดย สิทธิพันธ์ พุทธนุ (กรุงเทพฯ : หจก.คุณพิมพ์กรกิจ, 2529), หน้า 31.

⁴⁴ วิทยา นภาศิริกุลกิจ และสุรพล ราชภัฏธำรงค์, พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2534), หน้า 299-310.

⁴⁵ สันใจโปรดคุประเด็นข้อคิดเชิงทฤษฎีของพรรคการเมืองไทยใน กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 291-325.

⁴⁶ ตัวอย่างเช่น พรรคประชาธิปัตย์ ดู นรวินิตี เศรษฐบุตร, พรรคประชาธิปัตย์ ความสำเร็จหรือความล้มเหลว (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530), หน้า 157-161.

⁴⁷ ชมร รักษาศักดิ์, ประชาธิปไตยหลายรส (กรุงเทพฯ : มูลนิธิคอนราดชเตินาวร์, 2532), หน้า 218-222.

⁴⁸ ชีววิชัย สุพรรณเกษย์, "จิตสาธารณะ", ผู้จัดการ (17 ตุลาคม 2537) : 67.

ความสำคัญในเรื่องของส่วนรวมที่แทบหาได้ยากในหมู่ผู้ทำการเมืองส่วนใหญ่ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบจอมปลอม* (unreal participation) ของประชาชนที่มีความเป็นอยู่อย่างค่อนข้างจะแร้นแค้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ^{๔๐} จากอุปสรรคที่กล่าวมาทั้งหลายเหล่านี้ทำให้คาดการณ์ได้ไม่ยากนักว่า ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 13 กย. 2535 นี้ จะไม่สามารถเปลี่ยนโฉมหน้าของการเมืองไทยได้มากนัก

ปีพ.ศ. 2535 เป็นปีแห่งประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศเกิดขึ้นถึงสองครั้งคือในวันที่ 22 มีนาคม และวันที่ 13 กันยายน และนอกจากนี้ยังเป็นปีที่มีวิกฤตการณ์เกิดขึ้นอันเป็นผลมาจากการเรียกร้องประชาธิปไตยของกลุ่มต่างๆ ซึ่งเมื่อมันต่อจากวิกฤตการณ์ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และวิกฤตการณ์วันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 แล้ว การจลาจลเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ก็เป็นครั้งที่สามที่มีเหตุปะทะกันจนเสียชีวิตและบาดเจ็บจำนวนมาก และอนึ่งหลังจากเลือกตั้งครั้งสองในรอบปี 2535 คือในวันที่ 13 กันยายนเสร็จสิ้นแล้ว ปรากฏว่าพรรคการเมือง 5 พรรคที่เคยร่วมกันสนับสนุนพล.อ. สุจินดา คราประยูร เป็น นายกรัฐมนตรี ได้กลายเป็นฝ่ายค้านโดยกลุ่ม 4 พรรคที่เป็นแกนนำในการชุมนุมต่อต้านรัฐมนตรีชุดพล.อ. สุจินดา คราประยูรได้มีโอกาสดำเนินการจัดตั้งรัฐบาล ทั้งนี้ โดยมีพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งมี ส.ส. สูงสุดเหนือทุกพรรค เป็นแกนสำคัญ และนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ได้เป็น นายกรัฐมนตรี นายมารุต บุนนาค รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ก็ได้เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งทำหน้าที่เป็นประธานรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญที่แก้ไขแล้ว และ

* สำหรับความหมายของการมีส่วนร่วมแบบจอมปลอมอ่าน Geraint Parry, "The idea of Political participation," in Participation in Politics, ed. Geraint Parry (Manchester : Manchester University Press, 1972).

^{๔๐} สมบัติ จันทรวงศ์, เลือกตั้งวิกฤต ปัญหาและทางออก (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2536), หน้า 26.

นั้นทำให้รัฐบาลนายอานันท์ 2 คณะนั้นสิ้นสุดลง และพ้นจากตำแหน่งไปตามวาระ

เมื่อนายชวน หลีกภัย ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 20 และจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดที่ 50 ในวันที่ 23 กันยายน พ.ศ. 2535 ด้วยมติสนับสนุนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 5 พรรค (มีจำนวนสมาชิกในขณะจัดตั้งรัฐบาล 207 คน) จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 360 คน รวม 11 พรรคนั้น เป็นปรากฏการณ์ที่อาจกล่าวได้ว่า เป็นยุคใหม่ของการเมืองไทย เพราะตลอดระยะเวลา 60 ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง เมื่อปีพ.ศ. 2475 การเมืองในระบบรัฐธรรมนูญของเราอยู่ในสภาวะลุ่มๆตมๆ เนื่องจากมีความไม่ต่อเนื่องบ่อยครั้งขึ้นเกิดจากการปฏิวัติรัฐประหาร แต่ก็คงต้องยอมรับว่าในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา การเมืองของเราก็ยังสามารถพัฒนาก้าวหน้าไปในระดับหนึ่ง กล่าวคือ ได้พัฒนาไปจนถึงระดับที่บุคคลซึ่งเป็นพลเรือนมาจากครอบครัวธรรมดาสามีภรรยา ที่เรียกกันว่า "ลูกชาวบ้าน" จากจังหวัดห่างไกล สำเร็จการศึกษาจากสถาบันในประเทศ และไม่เคยรับราชการมาก่อนสามารถก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยวิถีทางการเลือกตั้งระบบการเมืองของเราจึงนับว่าได้ก้าวเข้าสู่ระบบที่เปิดและมีศักยภาพที่จะพัฒนาไปสู่ระบอบประชาธิปไตยที่มั่นคงในอนาคต อย่างไรก็ตามจากปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นนี้ นับว่าน่าสนใจมากอีกทั้งยังสร้างความฉงนในแง่ที่ว่า มันจะเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เปรียบเสมือนกับ "บทเริ่มต้น" หรือ "บทสุดท้าย" ของการพัฒนาทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยไทยกันแน่

1. สรุป

"ผมอยากขอบคุณประชาชนชาวไทยที่ได้ให้โอกาสผม ให้โอกาสพิสูจน์ว่าในเมืองไทยนั้น เราสามารถมีรัฐบาลที่ซื่อสัตย์สุจริต รัฐบาลที่ถวายความจงรักภักดีอย่างไม่มีข้อแม้ รัฐบาลที่ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวมองแต่ประโยชน์ส่วนรวม"⁵⁰

นายอานันท์ ปันยารชุน

⁵⁰ ไพโรจน์ อัญมณีเตียร, คมวาทะนายอานันท์ ปันยารชุน คนดีที่สังคมยังต้องการ,

รัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุนได้เข้ามาเป็นรัฐบาลที่ทำหน้าที่เหมือนกับการ "รักษาการ" ด้านการบริหารราชการแผ่นดิน ให้กับประเทศในคราวที่เกิดภาวะวิกฤตถึงสองครั้ง โดยในครั้งแรกเมื่อมีการปฏิวัติรัฐประหาร คณะทหารสช. ก็เป็นผู้เชิญให้เข้ามาบริหารประเทศ และครั้งที่สอง เมื่อได้เกิดเหตุการณ์จลาจลในเดือนพฤษภาคม และมีความจำเป็นต้องหาตัวบุคคลที่เหมาะสมเพื่อมาเป็นนายกรัฐมนตรีชั่วคราว นายอานันท์ต้องกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง และรัฐบาลนายอานันท์ 2 ก็ได้ถือกำเนิดขึ้นมา จะเห็นได้ว่าตลอดระยะเวลา 4 เดือน ที่รัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศ ได้ทุ่มเทเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ตามแนวนโยบายที่แถลงไว้ต่อรัฐสภา และตามภารกิจอื่นที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาเฉพาะหน้า งานหลายอย่างก็ได้ปรากฏผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อม แต่งานอีกหลายชิ้นเป็นเพียงจุดเริ่มต้นที่จะปูพื้นฐานสำหรับการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต

สำหรับบทบาททางด้านการเมือง ทิศทางการเมืองของนายอานันท์ ปันยารชุน วางอยู่บนกรอบหลักการ 2 ประการนั่นก็คือ "การสร้างความสามัคคีภายในชาติเป็นหลักสันติธรรม" และ "การควบคุมการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ยุติธรรม" เวลา 4 เดือนนั้นเป็นเวลาที่สั่งมากในการบันทาลให้สภาพการเมืองที่ฝังรากลึกด้วยทัศนคติแบบเก่า จะหลุดพ้นจากวัฏจักรเดิมไปได้ทันที รัฐบาลอานันท์ได้ใช้เวลาเกือบ 2 เดือนหลังการประกาศนโยบาย สืบหาข้อเท็จจริงและกำหนดระยะเวลาในการตัดสินใจย้าย 16 พฤษภาคมในวันที่ 1 สิงหาคม 2535 ซึ่งก่อนหน้านั้นเขาได้ใช้คำสั่งนายกรัฐมนตรีวันที่ 9 กรกฎาคม 2535 ลิดรอนอำนาจผู้บัญชาการทหารสูงสุดในฐานะผู้อำนวยการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศลงไปแล้ว การตัดสินใจการผ่า "การนำ" ภายในเหล่าทัพนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ปฏิริยาที่แสดงให้เห็นเห็นอย่างชัดเจนก็คือ การรักษาความปลอดภัยของคนระดับนายกรัฐมนตรีและรองนายกรัฐมนตรีที่ตองจัดขึ้นทันทีภายหลังเหตุการณ์ดังกล่าว

ในระยะเวลาสั้นๆ เพียง 4 เดือนนั้น ต้องใช้ความกล้าหาญและความเสียสละพอสมควรถึงจะกระทำการดังกล่าวได้ ผลประโยชน์ตอบแทนที่นายกรัฐมนตรีได้รับในระยะเวลาสั้นๆ นั้นเมื่อเทียบกับความกล้าหาญในการตัดสินใจ เช่นนี้ย่อมถือได้ว่า นายอานันท์ ปันยารชุน ได้สร้างงานชิ้นโบแดงของเขาได้แล้ว นอกจากนั้น รัฐบาลนายอานันท์ยังได้พยายามวางรากฐานแนวคิด "ปฏิรูปโครงสร้างอำนาจในกองทัพ" เอาไว้ด้วยเช่นกัน การศึกษาสำรวจความเป็นไปได้ในการ

ปรับโครงสร้าง และการปฏิรูปบางประการในสัดส่วนกลาโหม ถึงแม้จะไม่ได้รับการปฏิบัติในรัฐบาลนี้ แต่มันก็เป็นการ "นำร่อง" ให้กับรัฐบาลชุดต่อไป เหมือนกับที่นายอานันท์ ปันยารชุน พยายามที่จะตอบสนองข้อเรียกร้องในเรื่องการกระจายอำนาจ โดยการกระจายงบประมาณไปสู่อำนาจการตัดสินใจในชนบทแม้ว่าจะถูกวิจารณ์ว่ายังไม่ใช้การดำเนินการที่สมบูรณ์ก็ตามที่

ทิศทางที่นายอานันท์ ปันยารชุน เน้นหนักในด้านการเมือง เห็นได้ชัดว่าเขาพยายามปลุกกระตุ้นการเมืองให้ก้าวเดินไปในระบอบประชาธิปไตยเป็นหลักและไมลิ่ง เลที่จะจัดอุปสรรคของระบอบการเมืองระบอบนี้ แม้ว่าเขาอาจจะตัดสินใจในเรื่อง "มารยาททางการเมือง" และ "ระยะเวลาสนทนารจัดการ" ก็ตามที่ สำหรับการจัดการเลือกตั้งให้บริสุทธิ์ยุติธรรมจน มาตรการโดยทั่วไปของรัฐบาลนายอานันท์ยังเป็นไปในแบบเดิมคือ ในยุครัฐบาลอานันท์ 1 แต่เพิ่มความเข้มข้นสูงขึ้นมาเล็กน้อย แต่ระเบียบอันยุ่งยากในด้านการรณรงค์ทางการเมืองสร้างควมบริสุทธิ์นั้นคงจะเป็นสิ่งที่ทำให้นายอานันท์ตัดสินใจทางใดทางหนึ่งลงไปได้ยาก เขาพยายามเรียกร้องให้พรรคการเมืองทุกพรรคหาทางออกที่ชัดเจนในการสร้างมาตรการดังกล่าว แต่เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากที่จะหาเอกภาพเช่นนั้น ประกอบกับประสบการณ์ของนายอานันท์ในเรื่องการเลือกตั้งเมื่อได้ว่าไม่มีเลย เช่นเดียวกับรัฐมนตรีส่วนใหญ่ในคณะรัฐบาลของเขา แต่จิตใจที่พยายามหากรรมวิธีให้เกิดความบริสุทธิ์ในการเลือกตั้งก็อาจกล่าวได้ว่า เขาได้กระทำการดังกล่าวอย่างถึงที่สุดแล้ว

สำหรับบทบาททางเศรษฐกิจ ผลงานด้านเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการสานต่อนโยบายเดิม สมัยอานันท์ 1 และการแก้ไขปัญหาทางการเมืองที่โยงมาเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจ ซึ่งงานทางด้านนี้ถ้าจะว่าไปแล้วก็เป็นงานประเภท "ถนัด" ของรัฐบาลอานันท์ การจัดการประมุขโทรทัศน์ซีพี ในรัฐบาลนายอานันท์ 1 สะท้อนให้เห็นท่าทีของรัฐบาลชุดนี้เป็นอย่างดี การดำเนินการในด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลชุดนี้มีจุดน่าสนใจในเรื่อง "รัฐวิสาหกิจ" ซึ่งดูเหมือนว่ามันจะมีผลต่อเนื่องมาจากเรื่องการเมือง รัฐบาลนายอานันท์ 2 ได้สลายอำนาจผู้บริหารที่เป็นทหารในรัฐวิสาหกิจ และพยายามสรรหามืออาชีพเข้ามาทดแทนคนเก่าในแง่ของหลักการ และการเปลี่ยนครั้งสำคัญที่สร้างความกระทบกระเทือนอย่างมากก็คือ ในกรณีองค์การโทรศัพท์ที่กับกรณีการบินไทย แต่การเข้ามาพิทักษ์งานด้านเศรษฐกิจของรัฐบาลนายอานันท์ 2 ในครั้งนี้ ดูจะได้รับแรง

โจมตีหนักพอๆกับสหรัฐอเมริกาจะมากกว่ายูเครนที่ 1 ตัวชี้

แนวคิดในการส่งเสริม "การแข่งขันเสรี" ทางเศรษฐกิจ⁵¹ นั้นเป็นแนวคิดที่รัฐบาลแทบทุกรัฐบาลเห็นด้วยกันมาตลอด แต่การปฏิบัติตามแนวคิดดังกล่าวนี้หวั่นโอกาสหลุดรอดจากการโจมตีค่อนข้างยาก รัฐบาลออสเตรียเองก็ไม่เว้นที่จะถูกครหา และดูเหมือนว่าปฏิกิริยาต่อนายออสเตรียบั้นยารชุน จะยิ่งมากเป็นพิเศษในกิจการเหล่านี้ ข้อกล่าวหาสำคัญก็คือ กลุ่มคนที่เข้ามาทดแทนผู้ที่ถูกขจัดออกไป หรือผู้สูญเสียผลประโยชน์ทางธุรกิจนั้นเป็น "เส้นสาย" ของนายออสเตรียและผู้ใกล้ชิด นายอนุกุล ประจวบเหมาะ กับนายไพจิตร เชื้อทวีกุล ค่อนข้างเป็นตัวเด่นในการเปลี่ยนแปลงในด้านนี้ เสียงครหาถึงความเกี่ยวพันระหว่างนายออสเตรีย บั้นยารชุน กับกลุ่มธุรกิจใหญ่ๆ โดยเฉพาะ "ล็อกช เลย์" มีมากขึ้นตามลำดับ และแม้กระทั่งการนำเอาสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์เข้ามา เกี่ยวข้องกรณีประมูลโทรทัศน์ เป็นต้น

เหตุที่ความพยายามสร้างความเป็นปรองดองในเรื่องเศรษฐกิจนั้น ยังไม่ชัดเจนนัก และมักทำให้คะแนนของนายออสเตรียเป็นผลลบอันเนื่องมาจากมาตรการหลายมาตรการเข้าไปกระทบผลประโยชน์ธุรกิจของกลุ่มธุรกิจเดิม โครงการรถไฟหัวลาวาลิน ที่ค้างมาตั้งแต่รัฐบาลออสเตรียที่ 1 และบริษัทลาวาลินเองก็ถ่วงวาทในเรื่องการเปลี่ยนเงื่อนไขสัญญาบางประการ ส่งผลให้เกิดความไม่เข้าใจในการตัดสินใจของรัฐบาลนายออสเตรีย เมื่อคณะรัฐมนตรีเตรียมให้การทางพิเศษเข้าไปทำเอง ความละเอียดอ่อนในเรื่องเหล่านี้ มีส่วนทำให้ภาพพจน์ของนายออสเตรีย บั้นยารชุน ไม่ถึงกับเด่นจนเกินไปนักตลอดวาระแห่งการเป็นนายกรัฐมนตรี แต่ดูเหมือนว่า "ภาพพจน์" แห่งความบริสุทธิ์ใจของเขา กับคณะรัฐมนตรีชุดนี้ยังแข็งแกร่งพอที่จะคุ้มครองให้ข้อโจมตีกล่าวหานำไปการไม่ถึงขั้นเลวร้ายมากนัก ที่หนักที่สุดเห็นจะเป็นกรณีการบินไทยที่ความกล้าหาญของนายออสเตรีย บนผลประโยชน์มหาศาลครั้งนี้ถูกตีความไปได้ต่างๆนานา และจากผลงานที่รัฐบาลได้วางเอาไว้ ดู

⁵¹ สนใจแนวคิดนี้โปรดดูรายละเอียดใน จักรทิพย์ นากสุภา, ลัทธิเศรษฐกิจการเมือง (กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2526), หน้า 11-31, ; 48-78.

เหมือนว่ารัฐไทยกำลังพัฒนาไปสู่การเป็นรัฐในสังคมทุนนิยมอย่างเต็มรูปแบบ เข้าทุกที⁵²

ตลอดระยะเวลาเพียง 4 เดือนนี้ ทำให้รัฐบาลชุดนี้ดำเนินมาตรการต่างๆ ไม่ได้กดดันนักและถ้าจะว่าไปแล้ว ความเข้าใจในเรื่องสังคมของรัฐบาลอานันท์ตั้งแต่รัฐบาลอานันท์ที่ 1 ตลอดจนถึงรัฐบาลอานันท์ที่ 2 เขาอาจให้ความสนใจกับสังคมในแง่ของ "วิธีการ" หรือไม่สนใจแบบแผนกับปัญหา เหล่านี้มากนัก แต่รัฐบาลนายอานันท์เองมีหลักการที่แน่ชัดพอสมควรในเรื่องของสังคม ล้ม จริยธรรม และศีลธรรม เพียงแต่รัฐบาลของเขาเป็นรัฐบาลที่มีที่มาทางเหินจากการคลุกคลีที่แบบแผนกับประชาชนไม่เหมือนกับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง การแสดงบทบาทในด้านนี้จึงค่อนข้างหนักไปทางด้าน "กรรมวิธี" และเป็น "รูปแบบ" มากกว่าการเน้นหนักด้านเนื้อหา หรืออย่างเป็นทางการ "กระบวนการ" อย่างไรก็ตามความพยายามอันแรงกล้าของรัฐบาลในอันที่จะ "ปฏิรูปการรับรู้ระบบข่าวสาร" ด้วยความพยายามเปิดช่องทางเสรีในการรับรู้ข่าวสารและขยายขอบเขตการรับรู้ออกไปนั้น ได้สร้างผลบวกพอประมาณต่อกิจการด้านนี้แม้ว่ามันยังไม่เสร็จสมบูรณ์ โครงการขยายโทรทัศน์ 5 ช่องออกไปนั้นตั้งอยู่บนหลักคิดที่จะให้ประชาชนได้ "เพิ่มโอกาส" และ "เพิ่มทางเลือก" ในการรับรู้ข่าวสาร และสื่อสารทำปฏิสัมพันธ์กับสังคมมากยิ่งขึ้น แต่เวลาที่น้อยนิดนั้นเองที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจถึงความไม่โปร่งใสของรัฐบาลนายอานันท์ อย่างไรก็ตาม หลักการดังกล่าวได้สร้างแรงกระตุ้นจำนวนมหาศาลให้กับบรรดากิจการสื่อสารหลายต่อหลายราย รวมทั้งก่อให้เกิดแนวทางสำหรับรัฐบาลใหม่ในการสืบต่อหลักการดังกล่าว

จะเห็นได้ว่าเมื่อมองในภาพรวม อาจที่จะกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในช่วงเวลา 4 เดือนของรัฐบาลนายอานันท์นั้น มีผลบวกมากกว่าผลลบหลายต่อหลายเท่า ซึ่งเพียงแค่ว่าความกล้าหาญในการโยกย้ายทหารแบบผ่าคัต ของรัฐบาลนายอานันท์ก็คุ้มแล้วสำหรับรัฐบาลเฉพาะกิจชุดนี้ และนายอานันท์ ปันยารชุน ได้กล่าวว่า การโยกย้ายทหารนั้นเขาไม่ได้กระทำด้วยความ "กล้าหาญ"

⁵² ชนุสรณ์ ลิ้มมณี, ที่มาด้านโครงสร้างของนโยบายการร่วมมือระหว่างรัฐกับทุน : การวิเคราะห์เชิงเศรษฐกิจการเมือง เกี่ยวกับการปรับกลยุทธ์ของรัฐในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2534), หน้า 120.

ขยั้งที่ผู้ยกย่อง แต่เขากระทำบนพื้นฐานของหลักการมากกว่า และแน่นอนว่า รัฐบาลนาย
ซามันท์อาจไม่ใช่เป็น "รัฐบาลที่ดีที่สุด" เพราะในโลกนี้ไม่เคยมีรัฐบาลใดที่ดีที่สุดปรากฏอยู่
แต่อย่างไรเลย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย